อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

นายเกษม จียะพันธ์ ท.ช., ท.ม.

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ

นายเกษม จียะพันธ์ ท.ช., ท.ม.

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

นายเกษม จียะพันธ์ ท.ม., ท.ช.

ชาตะ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙

มรณะ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ประวัติ
นายเกษม จียะพันธ์ ท.ม., ท.ช.

นายเกษม จียะพันธ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๙ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะโรง ที่บ้านในตำบลท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นบุตรคนโตของนายเผื่อน และนางทองย้อย จียะพันธ์ มีน้องชายเพียงคนเดียว คือ นายไพโรจน์ จียะพันธ์

การศึกษา

ได้เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนประจำมณฑลอยุธยา ในปี ๒๔๖๕ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๓ ในปี ๒๔๗๐ และได้เข้ามาศึกษาต่อในพระนครที่โรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุข จนถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเมื่อปี ๒๔๗๔ และจบชั้นมัธยมปีที่ ๘ ในปี ๒๔๗๖

ต่อมาในปี ๒๔๗๗ ได้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง แล้วสำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต เมื่อปี ๒๔๘๐

ครอบครัว

นายเกษม จียะพันธ์ ได้สมรสกับนางสาวแสงเงิน ศรีกาฬสินธุ์ ธิดาของขุนสรรพบรรณกิจ และนางทิพคลี ศรีกาฬสินธุ์ ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๗ คน คือ

๑. นายคทา จีระพันธ์ ได้สมรสกับนางสาวรัตนา วงศ์วิวัฒน์
๒. นางวลัย อินทราวุธ ภรรยาของนายสมชาย อินทราวุธ
๓. นางปราณีต เมนะเศวต ภรรยาของนายเปี่ยมศักดิ์ เมนะเศวต
๔. นางสาวกัณหา จีระพันธ์
๕. นายโสภณ จีระพันธ์
๖. นางสาวนภาพร จีระพันธ์
๗. เด็กหญิงพนิดา จีระพันธ์

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

๒๔๕๘	เสมียนกองกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย	
๒๔๘๐	เสมียนกองควบคุมเทศบาล กรมมหาดไทย	
๒๔๘๑	ปลัดอำเภอมโนรมย์	จังหวัดชัยนาท
– ,, –	ปลัดอำเภอวัดสิงห์	จังหวัดชัยนาท
– ,, –	ผู้ตรวจการเทศบาล	ประจำกองควบคุมเทศบาล
– ,, –	ผู้ตรวจการเทศบาล	จังหวัดบุรีรัมย์
๒๔๘๓	ผู้ตรวจการเทศบาล	จังหวัดนครพนม
๒๔๘๔	นายอำเภอนาแก	จังหวัดนครพนม
๒๔๘๗	นายอำเภอธาตุพนม	จังหวัดนครพนม
๒๔๘๙	นายอำเภอมุกดาหาร	จังหวัดนครพนม
๒๔๙๐	นายอำเภอท่าอุเทน	จังหวัดนครพนม
	นายอำเภอเมือง	จังหวัดสุรินทร์
๒๔๙๕	ปลัดจังหวัดศรีสะเกษ	

๒๔๙๗ นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
๒๔๙๘ นายอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
๒๕๐๑ ปลัดจังหวัดราชบุรี
๒๕๐๖ ปลัดจังหวัดธนบุรี
๒๕๐๗ ผู้ตรวจราชการ กรมการปกครอง
๒๕๐๙ รักษาการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี
ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี
๒๕๑๒ ประจำ ช่วยราชการกระทรวงมหาดไทย

ยศ

๒๕๐๐ นายหมวดเอก กองอาสารักษาดินแดน จังหวัดนครราชสีมา
๒๕๐๕ นายกองตรี กองอาสารักษาดินแดน จังหวัดราชบุรี
๒๕๐๗ นายกองโท กองอาสารักษาดินแดน จังหวัดธนบุรี
๒๕๑๐ นายกองเอก กองอาสารักษาดินแดน จังหวัดสิงห์บุรี

ราชการพิเศษ

๒๕๐๓–๖ นายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองราชบุรี
๒๕๐๙ กรรมการต้อนรับมกุฎราชกุมารญี่ปุ่น

ความดีความชอบ

๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ ถึง ๙ ธันวาคม ๒๔๘๓ ได้ช่วยเหลือคณะกรมการจังหวัดนครพนม ดำเนินการต่อสู้ป้องกันการรุกรานในกรณีพิพาทกับอินโดจีนของฝรั่งเศส

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

๕ ธันวาคม ๒๔๙๑	จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๑๔ ธันวาคม ๒๔๙๗	จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม ๒๕๐๕	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม ๒๕๐๙	ตริตาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม ๒๕๑๑	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธันวาคม ๒๕๑๔	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. ๒๔๙๓	เหรียญบรมราชาภิเษก
พ.ศ. ๒๕๐๒	เหรียญรัตนาภรณ์
พ.ศ. ๒๕๐๖	เหรียญจักรพรรดิมาลา
พ.ศ. ๒๕๐๙	เหรียญราชรุจิ
พ.ศ. ๒๕๑๐	เหรียญลูกเสือสรรเสริญ
พ.ศ. ๒๕๑๓	เหรียญกาชาดสมนาคุณ ชั้น ๑

เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๕ เวลาประมาณ ๘.๓๐ น. โดยการนำของนายแพทย์ สมาน มันตราภรณ์ เพื่อเข้าตรวจหัวใจ เพราะปวดท้องถุงน้ำดีอักเสบคุณหมอได้ตรวจพบโรคหัวใจกำเริบ และได้นำเข้าห้องฉุกเฉินหัวใจในวันที่ ๒๐ ตอนเย็น อยู่ได้ถึงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๕ เวลาประมาณ ๐๗.๒๗ น. ก็ได้ถึงแก่กรรม โดยนายแพทย์ได้วินิจฉัยว่าหัวใจวายโดยฉับพลัน สุดที่นายแพทย์จะช่วยเหลือไว้ได้ สิริรวมอายุได้ ๕๖ ปี ๑ เดือน ๒๕ วัน.

คำไว้อาลัย
แด่
นายเกษม จียะพันธ์

คุณเกษม จียะพันธ์ ได้สร้างฐานะในตำแหน่งหน้าที่ราชการของงานมาด้วยความเรียบร้อยและด้วยความอุตสาหะของตนเอง เริ่มรับราชการตั้งแต่ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้น้อยเป็นลำดับมา จนกระทั่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี อันเป็นตำแหน่งสำคัญทางปกครองและเป็นตำแหน่งที่ได้รับความไว้วางใจจากกระทรวงมหาดไทยเป็นอย่างมาก การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความพากเพียรพยายามทำให้สุขภาพของคุณเกษม จียะพันธ์ ต้องทรุดโทรมลง จนทำให้ทางราชการต้องย้ายมาประจำกระทรวงมหาดไทยเพื่อรักษาตัว อย่างไรก็ดี การที่คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการเจริญก้าวหน้าตามลำดับนี้ เพราะเป็นผู้มีคุณวุฒิ คุณสมบัติ ความรู้ความสามารถและซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติปฏิบัติอยู่ในคุณธรรมอันดีงาม เป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะอันเพียบพร้อมด้วยวิริยะอุตสาหะ มีอุดมคติมุ่งหน้าในผลงานโดยเด็ดเดี่ยวน่าชมเชย ซึ่งนับว่าในชีวิตของคุณเกษม จียะพันธ์ ได้ประกอบคุณงามความดีเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติตามกำลังของตนเป็นอย่างดี มรณกรรมของคุณเกษม จียะพันธ์ จึงนำความเศร้าสลดและเสียดายมาสู่บรรดาญาติมิตรและข้าราชการของกระทรวงมหาดไทยมิใช่น้อย

ขอให้ผลแห่งกรรมดีที่คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ประกอบไว้ในชาตินี้ จงน้อมนำให้ดวงวิญญาณของ คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ประสบแด่ความสุขในสัมปรายภพทุกประการ.

พลเอก [signature]

(*ประภาส จารุเสถียร*)
รองหัวหน้าคณะปฏิวัติ
และผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ

คำไว้อาลัย

คุณเกษม จียะพันธ์ เคยร่วมรับราชการในกระทรวงมหาดไทยและคุ้นเคยกับข้าพเจ้ามาเป็นเวลานาน จึงรู้จักกันดีทั้งในหน้าที่การงานและส่วนตัว สำหรับชีวิตราชการนั้น คุณเกษม ฯ ได้เริ่มรับราชการจากการเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองชั้นผู้น้อย และด้วยเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถดี มีสมรรถภาพในการปฏิบัติราชการสูง จึงได้เลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นเป็นลำดับจนได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดหลายจังหวัด ต่อมาแม้จะปรากฏว่าตำแหน่งสุดท้ายของชีวิตราชการจะดำรงตำแหน่งประจำกระทรวงมหาดไทย ก็เนื่องจากความเจ็บไข้ได้ป่วยอันเป็นธรรมดาของสังขารมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตามคุณเกษม ฯ ก็ได้มีส่วนช่วยสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้ราชการงานเมืองและทั้งได้ใช้ชีวิตคลุกเคล้าอยู่กับงานมหาดไทย และบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้กับประชาชนและประเทศชาติเป็นอย่างมาก สมกับที่มีชีวิตเป็นนักปกครองที่ดีผู้หนึ่ง ส่วนในทางส่วนตัวนั้นก็ปรากฏว่าคุณเกษม ฯ มีอัธยาศัยงดงาม สุภาพเรียบร้อย และเป็นกัลยาณมิตร กับบุคคลทั่วไป การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณเกษม ฯ จึงนำความอาลัยและเศร้าโศกใจ มาสู่บรรดาญาติมิตร และผู้ที่คุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง

ขอคุณความดีที่คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ประกอบไว้ในอดีต จงเป็นอานิสงส์ส่งให้ดวงวิญญาณของคุณเกษม จียะพันธ์ ไปสู่ความสงบสุข ในสัมปรายภพชั่วนิรันดร์.

ไว.

(นายถวิล สุนทรศารทูล)

รองผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงแห่งชาติ

กองบัญชาการคณะปฏิวัติ

คุณเกษม จียะพันธ์

เมื่อต้นปี ๒๔๙๐ ผมได้รับแต่งตั้งไปเป็นนายอำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ซึ่งได้ยกฐานะเป็นนายอำเภอชั้นเอกครั้งแรก ได้ไปรับมอบหมายการงานในหน้าที่จากคุณเกษม จียะพันธ์ นายอำเภอคนก่อน จึงได้รู้จักติดต่อเนื่องกันมานับแต่บัดนั้นเป็นเวลา ๒๔–๒๕ ปี เมื่อผมย้ายมาภาคกลางและไปภาคอื่น คุณเกษม ฯ ยังอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกหลายปี เป็นผู้ที่เพื่อนฝูงรักใคร่ไว้ใจ เพราะเป็นคนใจคอนักเลง กว้างขวาง แต่ค่อนข้างหนักในทางดื่มโดยถือว่าอยู่ภาคอีสาน จำเป็น และร่างกายแข็งแรง คุณเกษมขยันในหน้าที่การงาน รู้จักรับผิดชอบผู้ใต้บังคับบัญชาจึงนิยมรักใคร่

๒๐ ปีเศษต่อมาได้พบกันอีกครั้งหนึ่ง เมื่ออยู่ในส่วนกลาง ในกรมในกระทรวงด้วยกัน รู้สึกว่าคุณเกษมร่างกายแก่ลงไปตามวัย แม้ในขณะที่ถึงลำดับของผู้ที่จะไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด ฯพณฯ พล.อ. ประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการ ฯ ซึ่งรู้จักคุณเกษมดีอยู่แล้วก็ปรารภว่าเกษมหมู่นี้รู้สึกว่ากำลังวังชาชักจะเปลี้ยลงไป คู่กับคุณเจือ อ่ำพันธุ์ แต่ยังขยันขันแข็งในการงานดี

แม้ในระยะปลายของชีวิตซึ่งคุณเกษมเจ็บป่วยอยู่นั้นก็บอกกล่าวหลายครั้งว่าท่านยังแข็งแรง ทนงานหนักในหน้าที่ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ดี เพื่อนฝูงพยายามแนะนำให้พักผ่อนให้มาก ก็ยังไม่ยอม

จึงนับได้ว่าผู้ว่าราชการจังหวัด–เกษม จียะพันธ์ เป็นผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ขยันขันแข็งตั้งแต่เริ่มรับราชการจนจบชีวิต พึงเป็นตัวอย่างที่ดีได้ผู้หนึ่ง ควรได้รับการสรรเสริญ วิญญาณอันอยู่ในสุคติภพย่อมจะอยู่อย่างสงบโดยกรรมดีในชาตินี้.

(นายพ่วง สุวรรณรัฐ)

อาลัยเพื่อนร่วมงาน

ข้าพเจ้ารู้จักคุณเกษม จียะพันธ์ มานานแล้ว แต่พึ่งมาสนิทสนมกันตอนที่มาอยู่ในกระทรวงด้วยกัน เคยนั่งคุยและปรึกษาหารือการงานกันเสมอ เลิกงานแล้วก็เคยเล่นบิลเลียดด้วยกันที่สมาคมข้าราชการบำนาญ แม้ว่าเราทั้งสองต่างยังไม่ได้รับบำนาญ แต่ก็เป็นแขกรับเชิญกิตติมศักดิ์ของสมาคม

ในการเล่นเกมทุกอย่างถ้ามือเสมอกันถึงจะสนุก ถ้าไม่เสมอกันมักจะเป็นทุกข์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย ผลคือไม่สนุก

บิลเลียดก็เหมือนกัน ต้องได้เล่นกับคนที่พอฟัดพอเหวี่ยงกันจึงจะประทับใจ ข้าพเจ้าเคยเป็นนักบิลเลียดชั้นยอดมาแต่สมัยยังหนุ่ม แต่คุณเกษมเข้าใจว่าจะมาดีเอาตอนแก่หรือเรียกว่าหนุ่มน้อย ฝีมือจึงมาทันกันเข้าตอนใดตอนหนึ่งนี่เอง คุณเกษมและข้าพเจ้าจึงผลัดกันแพ้ชนะมาหลายเพลา เมื่อยามแพ้ข้าพเจ้าก็สงสัยว่าทำไมแพ้ ในเมื่อมันไม่น่าแพ้ ยามชนะก็ย่ามใจคิดว่าที่ถูกมันควรชนะเพราะมันไม่มีทางแพ้ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าเราต่างก็คอยกันในสโมสร แม้ใครอื่นมาชวนก็ไม่อยากเล่น ดูเขาเล่นดีกว่า

ต่อมาอีกวันหนึ่งในตอนเช้า บุตรภริยาของคุณเกษม ฯ ได้ไปหาข้าพเจ้า ณ ที่ทำงาน ระล่ำระลักบอกว่าคุณเกษม ฯ ได้เสีย ๆ แล้ว ขอให้ไปรดน้ำด้วย ข้าพเจ้าใจหายวาบเพราะไม่กี่วันนี่เองยังซ้อมบิลเลียดอยู่กับข้าพเจ้าอย่างยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่มีอาการของการเจ็บไข้ได้ป่วยเลย นี่แหละหนอพระท่านจึงว่าสิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง สัตว์ทั้งหลายไม่ควรประมาท !

ข้าพเจ้าไม่คุ้นเคยกับครอบครัวของคุณเกษมฯ จึงได้ถามว่าทำไมจึงทราบว่าข้าพเจ้าเป็นเพื่อนกับคุณเกษม ฯ คุณนายบอกว่าคุณเกษมพูดถึงบ่อย ๆ ซ้ำก่อนตายก็ยังพูดถึงอยู่เรื่อย ๆ ว่าถูกเส้นกันดี

ข้าพเจ้าได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะไม่ไปรดน้ำผู้ที่ไม่ใช่ญาติสนิท เพราะเป็นการติดหูติดตา ทรมานใจมากแต่คราวนี้ต้องล้มความตั้งใจ ข้าพเจ้าตรงไปรดน้ำคุณเกษมและอธิษฐานให้เพื่อนรักจงเป็นสุขเป็นสุขในสัมปรายภพ

เมื่อคุณเกษม ฯ ยังอยู่ได้ทำแต่ความดี เป็นนักปกครองซึ่งไม่เคยรีดไถตั้งหน้าอำนวยประโยชน์สุขแก่ชาวบ้าน จึงไม่เป็นที่สงสัยว่าผู้ก่อกรรมดีเช่นนี้จะไม่ไปดีด้วยกฎแห่งกรรมซึ่งเที่ยงธรรมที่สุดในโลก !

ชลอ วนะภูติ

๒๔ ส.ค. ๑๕

กระทรวงมหาดไทย

คำไว้อาลัย
คุณเกษม จียะพันธ์

การที่คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ถึงแก่กรรมลงในครั้งนี้ ข้าพเจ้าในฐานะที่คุ้นเคยกันมานานปี เริ่มตั้งแต่ข้าพเจ้ารับราชการในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงราชบุรี สมัยนั้น คุณเกษม จียะพันธ์ รับราชการในตำแหน่งปลัดจังหวัดราชบุรี เนื่องจากคุณเกษมมีอัธยาศัยดี ใจคอเยือกเย็น เป็นคนเอาเพื่อนเอาฝูง ประกอบทั้งคุณแสงเงินผู้เป็นภริยา ก็เป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยนโอบอ้อมอารี จึงเป็นที่รักและนับถือกันตลอดมา แม้กระทั่งข้าพเจ้าย้ายมารับราชการในนครหลวงกรุงเทพธนบุรีแล้ว ความผูกพันรักใคร่กันซึ่งมีมาแต่เดิมคุณเกษมและภริยาก็ยังมาปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับบ้านของข้าพเจ้า ต่างสนิทสนมให้ความอุปการะกันเป็นอย่างดีในฐานะเพื่อนบ้าน เวลามีปัญหาในการดำเนินงานบางอย่าง คุณเกษมก็ให้ความอนุเคราะห์โดยความเต็มใจยิ่ง คุณเกษมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความอุตสาหะวิริยะเป็นอย่างดี มีความเจริญรุ่งเรืองในทางราชการเป็นลำดับมา การจากไปของคุณเกษมโดยไม่มีวันกลับเช่นนี้ จึงเป็นที่น่าอาลัยและเสียดายยิ่ง ขอให้คุณงามความดีและบุญกุศลที่คุณเกษมได้ประกอบไว้ จงเป็นปัจจัยให้คุณเกษมได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ.

ดวง ดีวาจิน

ผู้พิพากษา หัวหน้าคณะในศาลฎีกา

ด้วยความอาลัย

เนื่องจากการเจ็บไข้อย่างปัจจุบันทันด่วน จนถึงต้องจากไปอย่างกะทันหันโดยที่ไม่เคยได้คาดคิดมาก่อนของคุณเกษม จียะพันธ์ นี้ ย่อมห้ามไม่ได้ที่จะทำให้บรรดาญาติมิตรและครอบครัวได้รับความเสียใจ เสียดาย และเศร้าสลดอย่างสุดซึ้ง ท่านมีอันต้องจากไปก่อนครบเกษียณ ในขณะที่อนาคตในราชการกำลังแจ่มใส และในวัยที่กำลังจะรับใช้บ้านเมืองได้ดียิ่ง

ท่านเป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นบิดาที่ดีของบุตรธิดา เป็นผู้ให้ความอบอุ่นความรักใคร่ความเอ็นดูแก่ครอบครัว อบรม สั่งสอน แนะนำ ให้บุตรธิดาอยู่ในโอวาท ส่งเสริมให้บุตรธิดาทุกคนได้รับการศึกษาชั้นสูง ครอบครัวของท่านจึงอยู่กันในความสุขรักใคร่ปรองดองกันดีระหว่างพี่น้องทุกคนมีความประพฤติดีมีความขยันหมั่นเพียร มานะอดทน เป็นครอบครัวตัวอย่างแก่สามัญชนทั่วไปที่ท่านปกครองได้ เมื่อท่านต้องจากไปเช่นนี้ ทางครอบครัวก็ขาดหัวหน้าที่ดีไปท่านหนึ่ง ทางบ้านเมืองก็สูญเสียนักปกครองที่ดีที่มีความสามารถไปท่านหนึ่ง

ขออานุภาพแห่งกุศลผลบุญที่ คุณเกษม จียะพันธ์ ได้บำเพ็ญมาแล้วก็ดี และที่ญาติมิตรบุตรธิดาภรรยา ได้บำเพ็ญอุทิศให้ก็ดี จงดลบันดาลให้ คุณเกษม จียะพันธ์ ไปสู่สุคติภพที่ชอบ เทอญ.

หลวงประสิทธิกลมัย

"คำไว้อาลัย คุณเกษม"

คุณเกษมเป็นคนอารมณ์ดี หนักแน่น มีนิสัยทำอะไรทำจริง ตามใจเพื่อน ตั้งแต่เป็นนักเรียนที่สวนกุหลาบวิทยาลัย แม้มารับราชการเป็นข้าราชการฝ่ายปกครองนิสัยนี้ก็มิได้เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้เป็นที่รักใคร่ของเพื่อนฝูง และเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมาโดยตลอด แต่การตรากตรำทำงานและตามใจเพื่อนมาตั้งแต่ต้นจึงทำให้สุขภาพของคุณเกษมต้องทรุดโทรมลงก่อนเวลา และต้องจากไปก่อนวัยที่สมควร จึงยังความอาลัยให้แก่เพื่อนฝูงเป็นอย่างมาก ขอให้วิญญาณของคุณเกษมจงไปสู่สุคติเถิด.

(นายชำนาญ ยุวบูรณ์)

๒๕ สิงหาคม ๒๕๑๕

คำไว้อาลัย

ของ

เพื่อนสวนกุหลาบ รุ่น "๗๕"

เกษม – ดับลับโลกแล้ว ลืมลง ไฉนฤๅ
จี – ระมิตรสนิทคง คู่หล้า
ยะ – โสเรื่องหลังยง ยังอุ่น อกเอย
พันธ์ – จิตจอดจวบฟ้า ฟากสิ้นดินสลาย

ถึงแม้สายฝนจะหยาดสาดกระจายความเย็นไปทั่วบริเวณบ้านพักเพียงใดก็ตาม พอทราบข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของคุณเกษม จียะพันธ์ เพื่อนร่วมโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย รุ่น "๗๕" ผมรู้สึกว่าตามใบหน้าและร่างกายเกิดเย็นวาบยิ่งกว่าความเย็นของสายฝนเสียอีก ความรู้สึกเช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยนัก เพราะเกษม เป็นเพื่อนที่รักใคร่สนิทคบหาคุ้นเคยกันมากว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่ครั้งสมัยเป็นนักเรียนร่วมชั้นกัน เกษมมีนิสัยเป็นคนตรง รักความซื่อสัตย์สุจริตเป็นชีวิตจิตใจ เป็นที่รักและเคารพของมวลราษฎรที่อยู่ในความปกครองขณะที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นนายอำเภอตามจังหวัดต่าง ๆ เป็นที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่ทุกท่าน เมื่อเกษมเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ก็ตั้งใจทำงานอย่างจริงจังรวมทั้งความโอบอ้อมอารีต่อผู้ร่วมงานด้วย เป็นผู้รักความยุติธรรม เห็นใครได้รับอยุติธรรมก็วิ่งเต้นช่วยเหลือต่อสู้โดยแข็งขัน จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างยิ่ง

พวกเราเพื่อนสวนกุหลาบรุ่น "๗๕" ได้มีการจัดให้เพื่อนๆ ร่วมรุ่นพบปะสังสรรค์กันเป็นประจำปีละ ๒ ครั้ง ซึ่งตรงกับวันศุกร์ที่ ๒ ของเดือนมกราคมและ เดือนกรกฎาคม ก่อนที่จะถึงวันนัด รองประธานของรุ่นจะส่งจดหมายเวียนเตือนไปยังเพื่อนทุกคน สำหรับเกษมอยู่ห่างไกลสักหน่อยถึงจังหวัดสิงห์บุรีก็ยังอุตส่าห์มาแทบทุกครั้ง ครั้งใดมีการงานรัดตัวมาร่วมสังสรรค์ไม่ได้ก็ส่งจดหมายบอกเหตุขัดข้องมายังนายทะเบียนของรุ่น พวกเราร่วมโรงเรียนรุ่นเดียวกันมีทั้งหมด ๒๑๓ คน ล้มหายตายจากไปแล้ว ๔๗ คน เกษมจากเราไปเป็นคนที่ ๔๘ ที่เหลืออีก ๑๖๕ คนย่อมเสียใจและอาลัยรักในเพื่อนร่วมรุ่นผู้นี้เป็นอย่างมาก

ในฐานะที่ผมเป็นนายทะเบียนของเพื่อนสวนกุหลาบรุ่น "๗๕" ขอแสดงความเสียใจและอาลัยรักอย่างสุดซึ้งในการจากไปของเกษมในครั้งนี้ และด้วยความซาบซึ้งในความเป็นมิตรสนิท ขออำนาจบุญกุศลที่เพื่อนได้บำเพ็ญแล้วทั้งอดีตและปัจจุบัน โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของเพื่อนที่รักจงสุขสงบในสุคติภพเบื้องบนโพ้น จงทุกประการ เทอญ.

ฉากชีวิต มวลมนุษย์ ผลสุดท้าย
ในตอนปลาย ตายแน่ ไม่แปรผัน
แต่ว่า "คุณ เกษม จียะพันธ์"
ไม่น่าอา- ยุสั้น เช่นนั้นเลย
"คุณธรรม ความดี" ที่ระลึก
ทำให้นึก คิดไป ไม่นิ่งเฉย
อยากให้มี ชีพยืน ชื่นเสบย
อยู่คุ้นเคย เป็นมิตร สนิทนาน

ประกาศิต　มัจจุราช　ใครอาจห้าม
ลงสั่งหาม　ชีพเอา　เพลิงเผาผลาญ
ติดสินบน　อย่างใด　ไม่เป็นการ
อย่าทัดทาน　หมดทาง　ต้องวางวาย
ได้แต่　"ทาน–บุญ"　คุณเกษม ฯ
เคยอิ่มเอม　อบรม　สร้างสมหมาย
ดลวิญญาณ　สันติสุข　ทุกข์มลาย
เย็นสบาย　บนสวรรค์　วิมานทอง

คุณเกษม จียะพันธ์ เกี่ยวเป็นญาติสนิททางภรรยาข้าพเจ้านับถือเหมือนพี่น้อง ครอบครัวข้าพเจ้าและครอบครัวคุณเกษม จียะพันธ์ จึงไปมาหาสู่สนิทสนมกันมากตลอดมา

คุณเกษม จียะพันธ์ เป็นผู้มีนิสัยและอัชฌาสัยดี มีความเมตตาโอบอ้อมอารีแก่บรรดาญาติมิตรและชนทั่วไปโดยสม่ำเสมอ คุณเกษม จียะพันธ์ มาถึงแก่กรรมในขณะที่ดำรงตำแหน่งอันสูงในราชการนี้ จึงเป็นที่เสียดายและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง

ขอผลานิสงส์แห่งคุณธรรมอันดีงามที่คุณเกษม จียะพันธ์ ได้ทำมา และผลบุญทั้งหลายที่พวกเราอุทิศให้ จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้คุณเกษม จียะพันธ์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

หรุ่น แขวงโสภา

๖๐ สุขุมวิท ๒๖ พระโขนง

นครหลวงกรุงเทพธนบุรี

เรื่องรู้เหตุรู้ผล
ระลึกถึง คุณเกษม จียะพันธ์

การปรีชารู้จักเหตุรู้จักผลประจักษ์ชัด จัดเป็นปัญญา ปัญญานี้จำแนกเป็น ๓ คือ อายโกศล ความฉลาดรู้จักเหตุแห่งความเจริญ ๑ อปายโกศล ความฉลาดรู้จักเหตุแห่งความเสื่อมเสีย ๑ อุปายโกศล ความฉลาดรู้จักประกอบ ๑

ปรีชารู้จักสันนิษฐานว่า ธรรมคือหิริ ความละอายแก่ใจ และโอตตัปปะ ความกลัวจะทำผิดเป็นต้นนี้ เป็นความฉลาดส่วนชอบ ทำแล้วปราศจากโทษ นักปราชญ์สรรเสริญ บุคคลมาทำคุณธรรมข้อนี้ให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน นี้จัดเป็นอายโกศล ความฉลาดรู้จักเหตุแห่งความเจริญ

ปัญญารู้จักสอดส่องว่า การกระทำเหล่านี้ คือความเป็นคนไม่รู้จักละอายแก่ใจ และความเป็นคนไม่เกรงกลัวต่อความผิดต่อโทษที่ตนทำชั่ว ทำสิ่งใดเป็นโทษ เป็นอกุศล เป็นที่ครหาติเตียนของนักปราชญ์ การกระทำนี้เป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย ไม่เป็นไปเพื่อความเจริญ นี้จัดเป็นอปายโกศล เป็นความฉลาดรู้จักเหตุแห่งความเสื่อมเสีย

ความเข้าใจรู้จักหลีกเลี่ยง ในเมื่อรู้แล้วว่า การกระทำนี้เป็นชั่ว ก็อย่าให้ตนต้องทำ จะเป็นเพราะเหตุแห่งความเลี้ยงชีพก็ดี เพราะเหตุแห่งอคติก็ดี และความเข้าใจรู้จักน้อมอัธยาศัยของตนในเมื่อรู้แล้วว่าการกระทำเหล่านี้เป็นความดีเป็นบุญเป็นกุศล ก็ให้ตนได้ทำ และรักษาความดีอันนั้นไว้ให้บริบูรณ์ นี้จัดเป็นอุปายโกศล ความฉลาดรู้จักประกอบในทางที่ถูก

ปัญญา ๓ ดวงนี้ เป็นดุจแสงสว่างกำจัดมืด คือความหลงงมงายให้คนได้รู้จักเหตุรู้จักผล แล้วประกอบในทางที่ดี จัดเป็นคุณสมบัติอันประเสริฐสุดของนรชน เมื่อนรชนเป็นคนมีปัญญาแล้ว คุณอื่น ๆ ก็พลอยตามมา ผู้มีปัญญานั้นจึงเปรียบได้กับคนมีทรัพย์สำหรับเป็นต้นทุน ย่อมสามารถประกอบกิจเป็นเครื่องเจริญผลทวีคูณแห่งโภคทรัพย์ให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ได้ไม่ขัดข้องฉันใด คนมีปัญญาสามารถสอดส่อง เล็งเห็นคุณและโทษ สิ่งที่เป็นประโยชน์ ย่อมหลีกจากโทษอันมิใช่ประโยชน์เสีย ประพฤติกระทำแต่ส่วนที่ให้เกิดประโยชน์เท่านั้น ยังตนและคนอื่นให้บรรลุถึงความเจริญยิ่ง ๆ ฉันนั้น เหตุดังนั้น ท่านจึงสรรเสริญชีวิตของคนที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าเป็นชีวิตที่มีค่าประเสริฐที่สุด

คุณเกษม จียะพันธ์ เคยดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี แม้จะเป็นระยะกาลเพียงเล็กน้อย ได้ปฏิบัติกิจในหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดมาด้วยดี เอาใจใส่สอดส่องดูแลสุขทุกข์ของราษฎร ปฏิบัติหน้าที่รู้เหตุรู้ผล มีปัญญาความคิดสุขุมรอบคอบ และได้ปฏิบัติงานร่วมกันเมื่อคราวสร้างตึก ๔ ชั้นที่โรงพยาบาลอินทร์บุรี ให้ความคิดที่เหมาะสม ได้รับผลดีด้วยกันทุกฝ่าย

คุณเกษม จียะพันธ์ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี ได้ถึงแก่กรรมในระหว่างที่อายุยังปฏิบัติราชการได้อีกหลายปี จึงเป็นที่เสียดายของท่านผู้รู้จักมักคุ้น คงตายไปแต่ร่างกายเท่านั้น ความดีหาตายไปด้วยไม่ยังปรากฏการณ์เหมือนมีชีวิตอยู่ และบัดนี้คงจะได้รับผลคือความสุขเป็นเครื่องตอบแทน.

พระราชเมธาภรณ์
เจ้าคณะจังหวัดสิงห์บุรี (ธรรมยุต)

เกษมเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน

เราทุกคนมีเพื่อนเราเกิดมาในโลกนี้ เรามีเพื่อนทั้งโลกเลย เพราะว่าเราทุกคนมันเกิดมาเหมือนกัน เกิดมาอย่างเดียวกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน คือเราต้องเล่าเรียน ต้องต่อสู้ ต้องทำหน้าที่ ต้องอะไรเหมือนกันหมดทั้งโลก เพราะฉะนั้น เราต้องเป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน คืออย่าเบียดเบียนเพื่อน และต้องทำประโยชน์แก่เพื่อนคือเราต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น เพราะว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนกัน แล้วเราก็ไม่เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ในตัว ถ้าเราเกิดทะเลาะกัน แสดงว่าเราลืมไปแล้วในเรื่องนี้ที่เรายังไม่ได้เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน ก็เพราะเราเอาแต่ใจของตัวเราเอง การเอาแต่ใจตัวเอง มันไม่ใช่เพื่อนที่ดีของเพื่อน เกษม ตั้งแต่เรียนหนังสือมาด้วยกัน ไม่เคยทะเลาะกันเลย คบกันอย่างญาติสนิทตลอดมาจนร่างกายแตกดับไปแล้วก็ยังรู้สึกอย่างเก่าเสมือนกับเกษมเพื่อนที่ดีของเพื่อนยังมีอยู่ในโลกในวันนี้และตลอดไป

สมกับคำสอนของสมเด็จพระพุทธเจ้าที่ทรงให้ถือว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีปัญหาอย่างเดียวกัน เราก็ต้องรักใคร่กัน เพื่อช่วยกันต่อสู้กับความทุกข์ทุกชนิดจนกว่าร่างกายเราจะแตกดับตามกันไป.

กมล (บุญเผื่อน) จันทรสร

๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๕

๑๑๕ ถนนสุขุมวิท ซอย ๑๘ โทร. ๙๒๒๙๐๒
อำเภอพระโขนง
ก.ธ.

ไว้อาลัยพี่เกษม

มีคนชั่วก็ต้องมีคนดีปน
มิฉะนั้นโลกของคนจะบ่นี้ป
คนชั่วมักระทำกรรมไม่ดี
ผู้ว่าเกษมนั่นซิผู้ปราบปราม ฯ

พระธรรมสาระบรรยงค์
(บรรยงค์ จียะพันธ์)
วัดพนมยงค์ อยุธยา

ใจปราชญ์อาจสกัดกั้น ความเจ็บ
ความทุกข์ ความหนาวเหน็บ แนบเนื้อ
ความสุขเท่าขี้เล็บ นิดหน่อย ก็ดี
จิตรอ่อนคิดเอื้อเฟื้อ ฝากไว้ในกุศล

พระธรรมสาระบรรยงค์

อยุธยาคนดีไม่มีสิ้น
หมดฟ้าดินจึงจะหมดลงถดถอย
ฟ้าไม่สิ้นดินไม่แตกแยกทยอย
คนดีคอยอยู่ประจำเป็นธรรมดา

พระธรรมสาระบรรยงค์

สิงหาคม ๑๕, ๒๕๑๕

คฑา จียะพันธ์
KATA CHEYAPANTA
4550 N. Clarendon Avenue,
Chicago, Illinois 60640, U.S.A.

กราบเท้าคุณพ่อของลูกด้วยความเคารพรักอย่างสูง

ทันทีที่ทราบข่าวการจากไปของคุณพ่อ ลูกงง, ลูกทราบจากแก้ว, แก้วโทรศัพท์ไปบอกลูกที่ทำงานว่า "คุณทำใจให้ดีนะ คุณพ่อได้จากเราไปเสียแล้ว" ลูกวางโทรศัพท์, ลูกทำอะไรไม่ถูก ลูกทราบว่าลูกร้องไห้ ลูกเสียใจที่ลูกไม่เห็นใจคุณพ่อ ลูกเสียใจที่ลูกยังไม่ได้นำความสำเร็จไปอวดคุณพ่อ คุณพ่อก็ด่วนจากลูกไปก่อน ลูกบอกกับเพื่อนที่ทำงานว่าขอนั่งเงียบ ๆ สักอาทิตย์ เพราะลูกไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร ลูกทราบดี คุณพ่อของลูกสบายไปแล้ว คุณพ่อฮะลูกยังงงและไม่เข้าใจว่าลูกจะทำอย่างไรต่อไปฮะ

คุณพ่อฮะ ลูกยังจำได้ว่า วันที่ลูกเดินทางมาอเมริกาลูกยืนอยู่กับคุณพ่อที่ห้องรับรอง ลูกยังจำคำพูดที่ให้ลูกไว้ว่า "โชคดีเถอะวะ พ่อกับอ็๊ดคงไม่พบกันอีก" ลูกใจหาย ลูกยังจับแขนของพ่อด้วยสองมือของลูก "เจอซิฮะ ไม่นานนักหรอกฮะ" ลูกจากบ้านสามปีกว่าแล้ว ลูกยังไม่ได้นำอะไรกลับบ้าน ลูกก็มาเสียคุณพ่อ คุณพ่อฮะ ลูกขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อเข้าใจลูกด้วยเถอะฮะ ลูกขอให้สัญญาว่าตราบใดที่ลูกยังมีลมหายใจอยู่ ลูกจะทำทุกอย่างเพื่อครอบครัวของเราฮะ ลูกขอให้สัญญา และสุดท้ายลูกขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่ที่สุคติเทอญ ถ้าหากชาติหน้ามีจริง ลูกขอเป็นลูกของคุณพ่ออีก.

จากลูกด้วยความเคารพรัก–อาลัยยิ่ง

ฐ
อด

"พ่อ"

การจากไปของคุณพ่อ นำความเศร้าโศกอย่างใหญ่หลวงมาสู่ลูก เพราะสุดปัญญาที่ลูกจะติดตามหาได้ ครั้งสุดท้ายที่ลูกได้เห็นคุณพ่อโบกมือให้ลูก แล้วยิ้มให้ ลูกจากมาด้วยความหวังว่าคุณพ่อจะยังอยู่เมื่อลูกกลับบ้าน

จดหมายจากบ้านบอกว่าคุณพ่อเข้าโรงพยาบาลเพื่อผ่าตัด ลูกยังนึกว่าคุณพ่อจะหายเพราะหลังจากเข้าโรงพยาบาลอาการของคุณพ่อก็กลับเป็นปกติมีอยู่ครั้งหนึ่ง ลูกจำได้ว่าลูกอยู่กับคุณพ่อตลอดวันที่โรงพยาบาล เพราะวันนั้นลูกคนที่สี่ของคุณพ่อเข้ารับพระราชทานปริญญาที่จุฬาฯและวันนั้นเป็นวันที่หมอเกิดตรวจพบว่าคุณพ่อมีโรคหัวใจแทรกเลยระงับการผ่าตัดเสีย ซึ่งทำให้ความหวังที่จะหายสนิทเลื่อนลอยออกไป แต่ลูกจะคิดเสียว่าครั้งนี้คุณพ่อได้หายเจ็บไข้สนิทแล้ว

ลูกเรียนรู้ในทางวิทยาศาสตร์และเรียนรู้ให้เชื่อในสิ่งที่เป็นจริงและพิสูจน์ได้ ที่กล่าวเช่นนี้เพราะก่อนที่ลูกจะได้รับข่าวจากทางบ้าน ลางสังหรณ์ได้เกิดกับลูกหลายอย่างเป็นต้นว่า ฝันถึงฟันหัก และนกร้องบินข้ามตัวลูกไป นอกจากนั้นยังฝันร้ายอีกหลายอย่าง และในที่สุดลูกก็ฝันว่าคุณพ่อมาหาลูก เป็นความฝันที่ยากที่จะลืมได้ คุณพ่อเป็นห่วงลูกเกินกว่าที่ลูกจะคาดคิดในความฝันลูกได้ติดตามไปส่งคุณพ่อถึงประตูบ้านที่ลูกไม่สามารถเข้าไปได้ เมื่อลูกตื่นขึ้นทำให้ลูกจำได้ว่าคุณพ่อเคยบอกแม่ว่าฝันว่ามีคนมาพาไปดูบ้านที่เขาสร้างไว้ให้บ้านที่สร้างขึ้นด้วยบุญกุศล ความดีงามของพ่อ และคงเป็นบ้านที่คุณพ่อคงจะรอรับลูก ๆ และแม่ต่อไป

คุณพ่อจากลูกไปก็เพียงแต่ร่างกาย ความทรงจำที่มีต่อคุณพ่อจะเกาะแน่นในใจของลูกตลอดไป แม้ว่าจะเป็นระยะที่ไม่นานในความรู้สึกของลูกที่ได้ใกล้ชิดพ่อเพราะเป็นระยะที่ลูกมีความสุขยากที่จะลืมได้ แต่คุณพ่อก็ได้สั่งสอนลูกให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างเชื่อมั่นในตัวเองตลอดมา คำพูดที่พ่อพูดเสมอก็คือ "ชีวิตไม่สิ้นก็ดิ้นไป ชีวิตไม่ดิ้นก็สิ้นใจ" แต่นี้ลูกก็จะไม่มีคุณพ่อปลอบใจให้ความหวังอีกต่อไปแล้ว

ลูกไม่สามารถที่จะรู้ได้ในแง่ของสวรรค์หรือนรก แต่ลูกก็หวังว่าส่วนที่เป็นกายทิพย์ของคุณพ่อขณะนี้คงจะอยู่ในสรวงสวรรค์ ลูกไม่จำเป็นที่จะต้องขออโหสิกรรมแก่พ่ออีก เพราะลูกรู้ว่าคุณพ่ออโหสิต่อลูกทุกคนตลอดมา แต่ในที่สุดนี้ ลูกขอให้วิญญาณของคุณพ่อจงไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพชั่วกาลนานเทอญ.

จากลูก

น้อย (ปราณีต เมนะเศวต)

๑๒ สิงหาคม ๑๕

4009–15th Ave. N.E.

SEATTLE, WASHINGTON

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

เป็นวันที่นำความวิปโยคโศกเศร้าอย่างสุดซึ้งแก่ชีวิตของลูก พ่อที่รักเคารพยิ่งของลูกได้จากไป จากไปอย่างไม่มีวันกลับอีกแล้ว ทั้ง ๆ ที่ลูกได้ตระหนักดีอยู่ว่าวันอย่างนี้ เหตุการณ์อย่างนี้จะเกิดขึ้นแก่พวกเราสักวัน แต่ลูกก็ไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้นเร็วถึงขนาดนี้

พ่อเข้าโรงพยาบาลหลายครั้ง ครั้งแรกเนื่องจากโรคความดันโลหิตสูง และพ่อก็ออกจากโรงพยาบาลมาอยู่กับลูกๆ ได้ ครั้งที่ ๒ เข้าโรงพยาบาลเพราะพ่อเป็นนิ่วในถุงน้ำดี หมอแนะนำให้ทำการผ่าตัด แต่หมอตรวจพบว่าพ่อเป็นโรคหัวใจเลยไม่ได้รับการผ่า กลับมาอยู่บ้านอีกเพื่อพักรักษาตัวในเรื่องของโรคหัวใจให้แข็งแรงดีก่อนแต่เป็นที่น่าเศร้ายิ่งนักโรคกลับกำเริบขึ้นอีกพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลอีกเป็นครั้งที่ ๓ เพื่อรักษาเรื่องโรคหัวใจ โชคดียังเป็นของเรา พ่อกลับมาอยู่กับพวกเราได้อย่างเคย ลูกจำได้ว่าวันนั้น เรา พ่อ แม่ ลูก ไปงานกินเลี้ยงแต่งงานด้วยกัน พ่อปวดท้อง และอาเจียน หมอบอกว่าถุงน้ำดีของพ่อกำเริบ เพราะก้อนนิ่วนั้นโตขึ้น ต้องทำการผ่าตัดเอาออกเสียเลย พ่อจึงต้องเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่งเพื่อรอรับการผ่าตัดซึ่งลูกไม่คาดคิดมาก่อนเลยว่าครั้งนี้พ่อจะไม่กลับบ้าน จะจากพวกเราไป เพราะทุกครั้งที่เข้าโรงพยาบาลพ่อต้องกลับบ้านมาอยู่กลับพวกเราได้อีกทุกครั้ง หมอตรวจพบว่าโรคหัวใจของพ่อก็กำเริบเช่นเดียวกัน จึงย้ายพ่อเข้าห้องฉุกเฉินหัวใจ C.C.U. (Coronary Care Unit) ซึ่งครั้งแรกลูกรู้สึกไม่พอใจที่พวกเราไม่มีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดพ่ออย่างเช่นเคย แต่คิดเสียว่าในห้องที่พ่ออยู่นั้นดีกว่าพวกเราอยู่เสียอีก เพราะมีหมอและพยาบาลคอยดูแลอยู่พร้อมตลอด ๒๔ ชั่วโมง แต่พ่อก็มาจากพวกเราไป

ทิ้งไว้แต่ความทรงจำอาลัยที่ลูกจะลืมไม่ได้ตลอดชีวิต ความรัก ความเมตตา ความห่วงใย และความเข้าใจ ที่พ่อให้ต่อพวกเราลูก ๆ ทุกคน เป็นสิ่งที่เราจะหาจากใครและที่ไหนไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้

พ่อได้จากลูกไปแล้วด้วยวิญญาณอันสงบ บริสุทธิ์ ลูกขอให้พระพุทธองค์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก บุญกุศลที่พ่อเคยบำเพ็ญไว้ ตลอดจนบุญกุศลที่พวกเราทุกคนได้สร้างไว้จงเป็นผลบุญแก่พ่อ จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้วิญญาณของพ่อสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์อันบริสุทธิ์ อุดมด้วยความสุขนานาประการ เทอญ.

ลูกของพ่อ

กัณหา จียะพันธ์

๒๕ ก.ย. ๑๕

พ่อสุดที่รักของลูก

คุณพ่อสุดที่รักของลูก ลูกอยากให้เหตุการณ์ที่ผ่านมาเป็นเพียงความฝัน เป็นฝันร้ายที่ลูกจะแก้ฝันให้พ่อฟังแล้วพ่อก็จะเอามือจับหัวลูกสั่นแล้วปลอบลูกว่า เออฝันดีจะมีลาภ แต่พ่อจ๋ามันไม่ใช่ความฝัน แต่เป็นความจริงที่ลูกจะต้องจดจำไปจนชั่วลมหายใจสุดท้ายของลูก

ศุกร์ที่ ๒๖ พฤษภา ๒๕๑๕ นับเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ของลูก คุณพ่อจากลูกไปอย่างไม่มีวันกลับ พ่อผู้เปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรให้ลูกได้รับความร่มเย็นเป็นสุขและเปรียบเสมือนดวงประทีปที่ส่องสว่างชี้ทางให้ลูก แต่ต่อนี้ไปลูกไม่มีพ่อเสียแล้ว ลูกสุดที่จะเสียใจแค่ไหนไม่มีใครที่จะรู้ได้ พ่อจ๋า ลูกยังจำวันที่พ่อเริ่มป่วยได้เลย หลังจากกลับจากกินเลี้ยง พ่อก็อาเจียน จนเราต้องพาพ่อไปหาหมอตอนดึกของคืนวันนั้น พ่อได้กลับมานอนพักที่บ้าน เนื่องจากคุณแม่ต้องนอนกับหลาน ลูก ๆ เลยผลัดกันมานอนกับพ่ออาการก็ดีขึ้นตามลำดับ ในสองสัปดาห์ซึ่งในระหว่างนี้ คุณหมอห้ามกินของเค็มเพราะจะทำให้ถุงน้ำดีอักเสบ แต่พ่อก็สั่งให้ทำอาหารที่พ่อชอบและพ่อก็พูดว่า ตายแล้วก็ไม่ได้กิน ลูกได้ยินแล้วใจหายหมดและพยายามนึกว่านั่นไม่ใช่ลางสังหรณ์ เป็นแต่เพียงพ่อพูดเล่นและหลังจากนั้นไม่กี่วันคุณพ่อก็เริ่มเจ็บถุงน้ำดีและหัวใจอีกจึงต้องเข้าโรงพยาบาลพระมงกุฎ ฯ เพื่อรักษาตัวในวันศุกร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม เราลูก ๆ ไปเยี่ยมพ่ออย่างพร้อมหน้ากันทุกวันอาการของพ่อไม่ดีขึ้นจึงต้องเข้ารักษาตัวในห้องหัวใจฉุกเฉินคราวนี้ลูก ๆ ไม่ได้เยี่ยมพ่ออย่างพร้อมหน้าแล้ว เราได้เข้าไปเยี่ยมกันทีละ ๒ คน ในห้องนั้นแบ่งไว้เป็นห้องย่อยหลายห้องติดแอร์เย็นเชียบ มีหมอและพยาบาลประจำห้อง คุณพ่อนอนอยู่บนเตียงมีเส้นสายยางจากเครื่องบันทึกหัวใจมาติด

ตามลำตัวพ่อหลายแห่งใบหน้าพ่อยังยิ้มและให้กำลังลูกเสมอ เมื่อลูกเข้าไปเยี่ยมเราลูกก็ไปนวดให้พ่อจับมือพ่อและกอดพ่อไว้ดูเหมือนกลัวที่ลูกจะไม่ได้อยู่ใกล้พ่อเช่นนี้อีก พ่อมักจะเอามือลูบหัวลูกและบอกลูกว่า ดูน้องให้ดีนะลูก อย่าทะเลาะกันนะ เรียนหนังสือให้เก่งนะ และดูบ้านให้ดีนะลูก เราลูก ๆ ไม่เคยคิดหรอกว่าคำเหล่านั้นดูคล้ายจะเป็นการสั่งเสียแก่ลูก ในเย็นวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ลูกกลับจากโรงเรียนก็ไปเยี่ยมพ่ออีก วันนี้พ่ออาการไม่ดีเลย แต่ใบหน้าที่หมองคล้ำนั้นก็ยังยิ้มให้ลูก และพ่อยังยกมือโบกให้ลูกเลย ในวันต่อมาลูกได้ไปเยี่ยมพ่ออีก วันนี้พ่อหอบเหนื่อยและถอนหายใจบ่อย ๆ อาการไม่ดีขึ้นเลย พวกเราอยู่กับพ่อจนดึก ก่อนลูกจะกลับลูกได้เข้าไปจับมือและนวดให้พ่อกันคนละทีสองที พ่อยิ้มให้ ซึ่งลูกไม่คิดเลยว่าคืนนั้นจะเป็นวันสุดท้ายของลูกที่จะอยู่กับพ่อ พ่อจ๋า

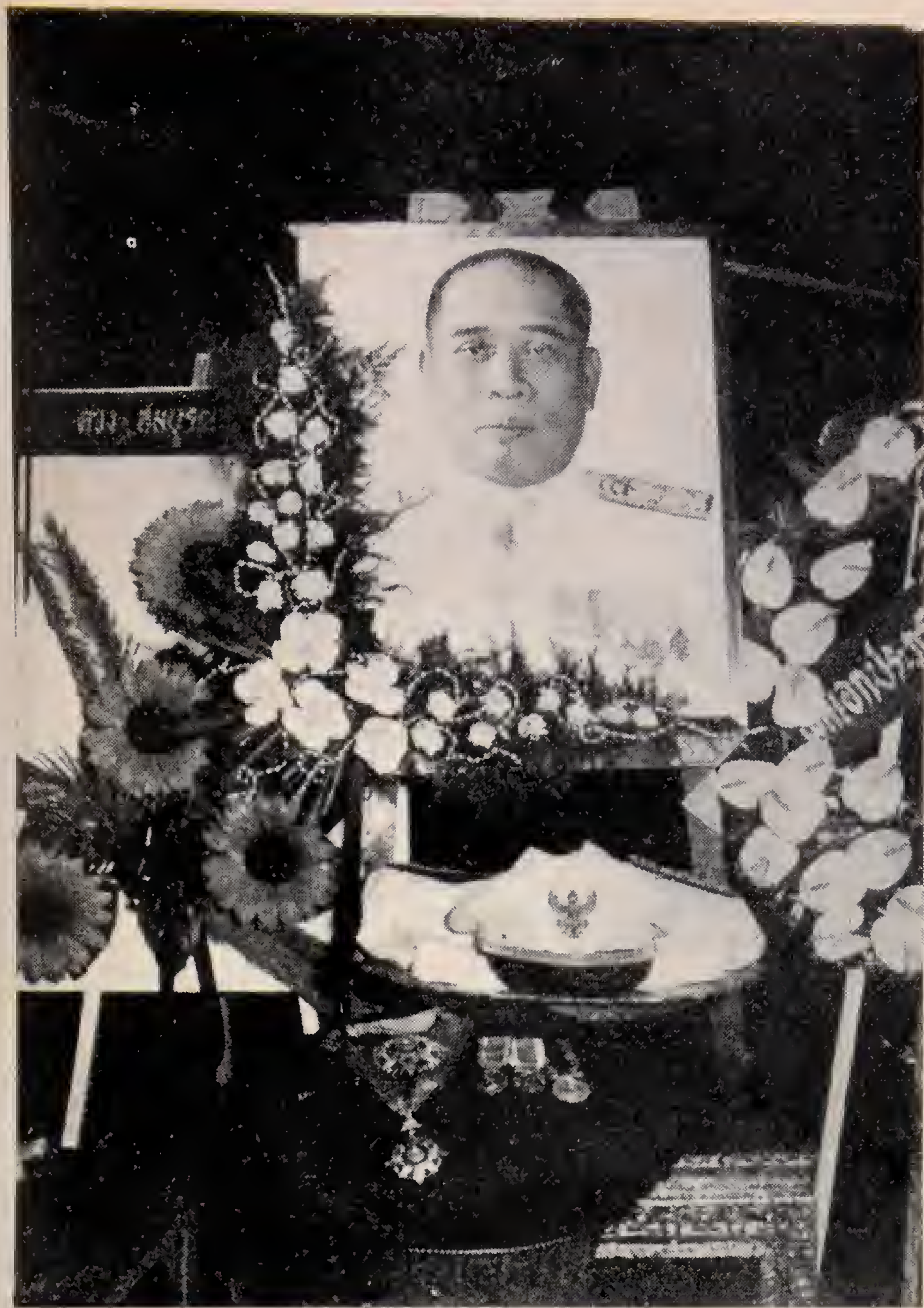
ในคืน ๒๕ พฤษภาคมนั้นคุณแม่และลูก ๆ วุ่นวายใจมาก คุณแม่บ่นว่าอยากนอนเฝ้าใกล้พ่อเหลือเกิน และคุณแม่ได้โทรศัพท์ถามพยาบาลที่ประจำห้องนั้นทั้งคืน ซึ่งได้รับคำตอบว่าคุณพ่อสบายดีหลับเป็นปกติลูก ๆ และคุณแม่ค่อยโล่งใจกันบ้างจึงได้ไปนอนกัน คุณแม่นอนไม่หลับจนต้องลุกไปสวดมนต์แล้วจึงนอน ลูกนอนหลับไปเพราะคิดว่ามีหมอและพยาบาลพร้อมทั้งเครื่องมือประจำอยู่ลูกเลยอุ่นใจ ในตอนเช้าลูกลุกขึ้นไปโรงเรียนอย่างปกติไม่มีใครสังหรณ์เลยว่าวันนี้จะเป็นวันโชคร้ายที่สุดในชีวิตของเราและในตอนสายวันนั้นเอง ลูกก็ได้ทราบข่าวการจากไปของพ่อ พ่อของลูก หัวใจของลูกหยุดเต้นไปชั่วขณะในสมองของลูกหมุนเวียนไปหมด ลูกร้องไห้ ลูกเสียใจลูกคิดถึงพ่อว่าพ่อยังพูดกับลูกอยู่เลยคำพูดที่พ่อเคยอบรมสอนลูก ให้ความอบอุ่นแก่ลูก ยิ่งคิดลูกยิ่งโหยหาพ่อยิ่งขึ้น เมื่อลูกได้เห็นพ่ออีกครั้ง ใบหน้าพ่อที่เคยยิ้ม มือของพ่อที่เคยลูบหัวลูกดูหยุดนิ่งไปหมดลูกจับมือพ่อที่เคยอุ่นเพื่อให้กำลังใจแก่ลูกมือนั้นเย็นเชียบ ลูก

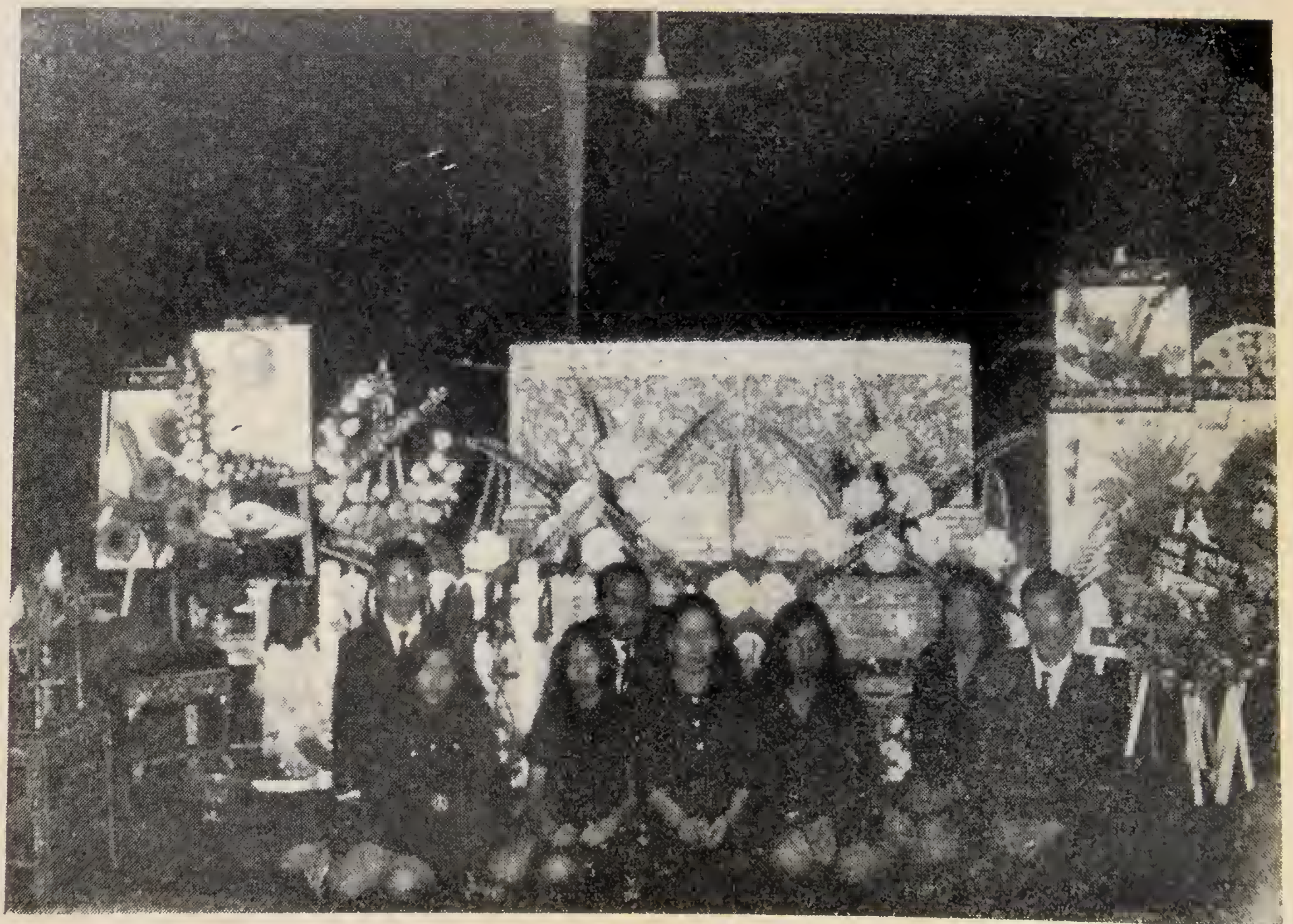
จับมือของพ่อกอดพ่อไว้แน่นเพื่อไออุ่นจากตัวลูกจะได้แบ่งให้พ่อบ้าง เพื่อให้พ่อฟื้นขึ้นมาเป็นที่รักที่บูชาของลูก แต่ไม่มีอีกแล้วความหวังของลูกนั้นเลือนลาง ลูกได้นั่งอยู่กับร่างกายของพ่อที่ปราศจากวิญญาณแต่ลูกก็ยังสุขใจที่ได้อยู่ใกล้พ่อ ซึ่งต่อแต่นี้ลูกจะไม่ได้ยินเสียงของพ่อ คำพูดของพ่อ ยิ้มของพ่อที่เคยให้ความอบอุ่นแก่ลูกตลอดมา ลูก ๆ นั่งอยู่กับพ่อจวบจนสำนักพระราชวังมาเตรียมบรรจุ ลูก ๆ ได้หยุดนิ่งขอดูพ่อครั้งสุดท้ายเพื่อจดจำไว้ด้วยความรักและความอาลัย

ในวันนี้เป็นวันพระราชทานเพลิงศพ ลูกใจหายนับแต่บัดนี้ไม่มีพ่อ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกแม้แต่ร่างกายของพ่อก็ดับสลายในพระเพลิงนี้ ลูกสุดแสนที่จะอาลัยเสียใจ พ่อผู้เป็นหนึ่งในดวงใจลูกเสมอมา ลูกขอให้วิญญาณของพ่อมีความสุขในสัมปรายภพหน้าด้วยเทอญ ถ้าชาติหน้ามีจริงลูกขอเกิดเป็นลูกพ่อตลอดไป.

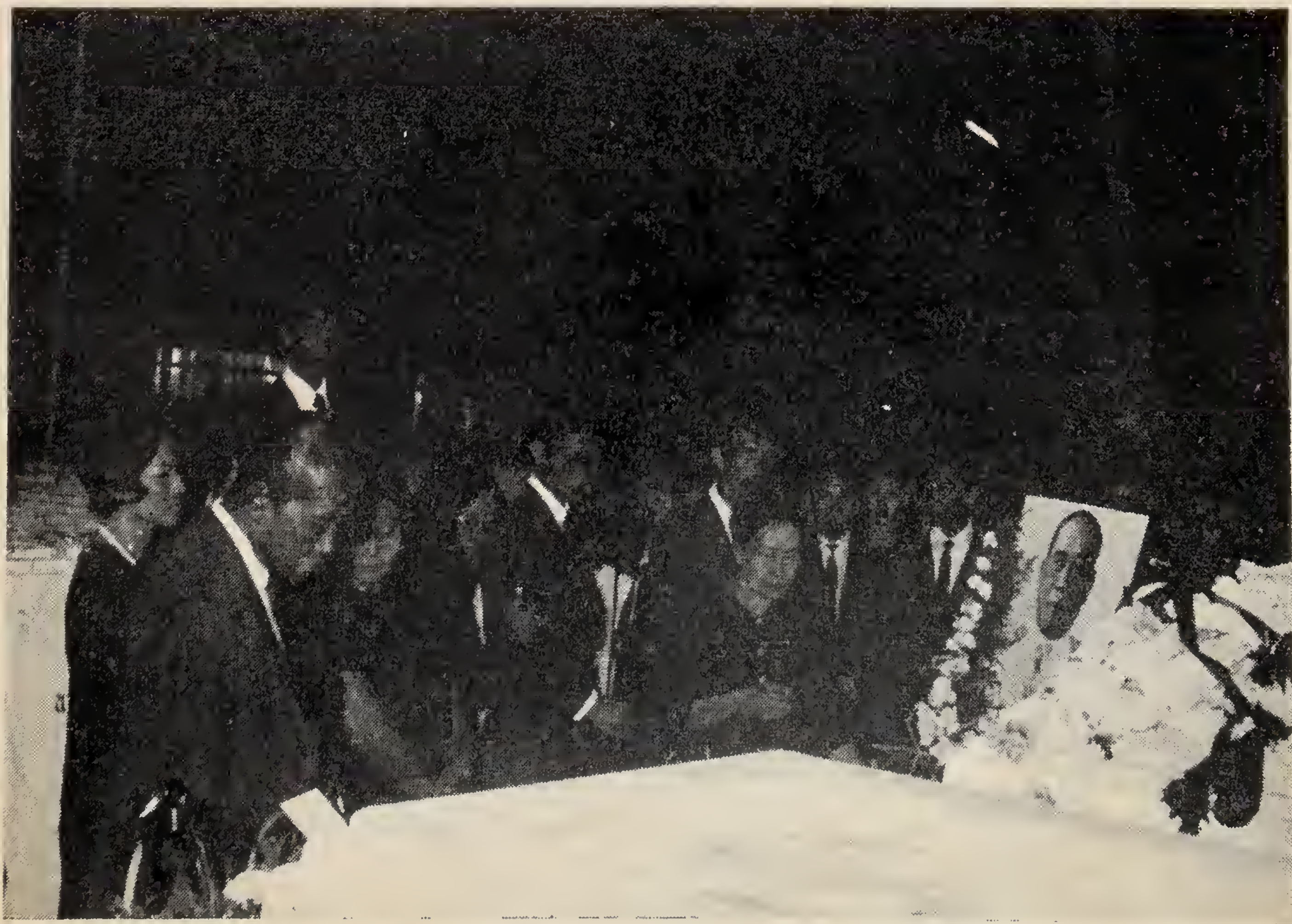
ลูกของพ่อ แอ๊ด, อ้อย, ป๋อม.

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ วัดโสมนัสวิหาร
วันที่ ๒๖ พฤษภาคม – ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕

คำขอบพระคุณ

เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ คุณเกษม ฯ ได้เสียชีวิตด้วยโรคหัวใจวายอย่างกะทันหัน ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ฯ นับว่าเป็นการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตของดิฉันและลูก ๆ คุณเกษม ฯ ได้เริ่มป่วยเมื่อคืนวันที่ ๔ พฤษภาคม โดยเป็นลมที่โรงแรมโรแยล ขณะไปในงานมงคลสมรสหลานสาวดิฉันจึงได้พาไปพบศาสตราจารย์ นายแพทย์ สมาน มันตราภรณ์ ท่านได้ตรวจฉีดยาให้ยารับประทานแล้วจึงกลับมาบ้านอาการทั่วไปก็ดีขึ้นตามลำดับ จนไปทำงานที่กระทรวง ฯ ต่อมาเมื่อคืนวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๕ เวลา ๑๙.๐๐น. คุณเกษมฯ ได้ปวดท้องและอาเจียนอีก จึงได้ไปพบนายแพทย์ สมานฯ อีกครั้งหนึ่ง ท่านได้ฉีดยาให้น้ำเกลือ นอนพักที่คลีนิค จนรู้สึกสบายดีและกลับบ้านนอนหลับตลอดคืน คุณเกษม ฯ ได้ปรึกษากับศาสตราจารย์ นายแพทย์สมาน ฯ ว่าทำอย่างไรดี เกี่ยวกับถุงน้ำดี คุณหมอ ท่านบอกว่า พรุ่งนี้จะไปหาห้องให้ต้องไปตรวจดูหัวใจเสียก่อนแล้วจึงจะเอานิ่วในถุงน้ำดีออกได้ เพราะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ถุงน้ำดีเคยอักเสบและเตรียมเข้ารับการผ่าตัดที่โรงพยาบาลจุฬา ฯ ตึกจงกลนี พอถึงวันผ่าตัดนายแพทย์บอกว่าพบโรคหัวใจยังผ่าตัดไม่ได้ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล ตึกอายุรศาสตร์ ต่อมาอาการดีขึ้นตามลำดับ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ไม่ป่วยเลย จนมาถึงเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๑๕ จึงได้เป็นลม และเช้าวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ได้เข้าไปตรวจรักษาทั่วไป พอตอนเย็นวันศุกร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๕ นายแพทย์วิชัย ชัยประภา บอกว่าพบโรคหัวใจ เรื่องถุงน้ำดีอักเสบเป็นเรื่องเล็ก ต้องรักษาหัวใจก่อนจึงได้นำเข้าห้องฉุกเฉินโดยเป็นคนไข้ของนายแพทย์อิสรา ฯ และศาสตราจารย์ นายแพทย์พร

ต่อมาอาการทั่วไปดีขึ้น จนคุณสุดา ทิพย์รักษ์ หัวหน้าพยาบาลห้องฉุกเฉิน จองห้องพิเศษให้ เราคิดว่าจะได้ย้ายขึ้นไปพักผ่อนในวันศุกร์ที่ ๒๖ พ.ค. นี้ แต่ยังไม่ทันได้ย้าย คุณเกษม ฯ ก็ได้มาหัวใจวายอย่างกะทันหัน สุดที่แพทย์จะเยียวยารักษาได้ และได้ถึงแก่กรรมที่ห้องฉุกเฉินในวันนั้นเอง เมื่อเวลา ๐๗.๒๗ น.

ในระหว่างที่ป่วยได้มีญาติและพี่น้อง และผู้ที่คุ้นเคยได้ไปเยี่ยมเยียนและถามข่าวคราว เมื่อเวลาถึงแก่กรรมก็ได้มีผู้มาแสดงความเสียใจและให้เกียรติไปรดน้ำได้ช่วยเหลือในงานศพทั้งกำลังความคิด กำลังกาย และกำลังทรัพย์ ในการบำเพ็ญกุศลที่วัดโสมนัสทั้งเจ็ดคืน ก็ได้มีผู้รับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ ในวันบรรจุศพได้มีเพื่อน และผู้มีเกียรติไปร่วมงานมากมาย โดยเฉพาะเพื่อนสวนกุหลาบ ฯ รุ่น ๗๕ ได้เป็นเจ้าภาพสวดในคืนบรรจุศพและความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือต่าง ๆ ของทุกท่าน ดิฉันมีความซาบซึ้งและประทับใจอย่างยิ่งทุกท่านได้เป็นกำลังใจและได้ให้ความอบอุ่นใจแก่ดิฉันเป็นอย่างยิ่ง ในยามทุกข์ซึ่งดิฉันและลูก ๆ จะจดจำไว้ชั่วชีวิต และขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย ดิฉันเชื่อว่าถ้าหากคุณเกษม ฯ มีญาณวิถีทางใดที่ทราบได้คงซาบซึ้งในน้ำใจของท่าน และขอขอบพระคุณทุกท่านเช่นเดียวกัน

สุดท้าย ดิฉันและลูก ๆ ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติแก่คุณเกษม ฯ ในวาระสุดท้าย ทั้งที่มาร่วมในพิธีบำเพ็ญกุศลและได้กรุณามาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพวันนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องดิฉันก็กราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

แสงเงิน จิยะพันธ์

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ดิฉันได้รวบรวมบทความต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งได้รับความกรุณาจากอาจารย์ เสนอ นิลเดช อาจารย์คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้ซึ่งเป็นทั้งญาติและอาจารย์ของดิฉัน และอีกท่านหนึ่งคือ อาจารย์ พิสิฐ เจริญวงศ์ อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ดิฉันจึงถือโอกาสขอบพระคุณท่านทั้งสองมา ณ ที่นี้ด้วย

ดิฉันได้นำเอาบทความเหล่านี้มารวบรวมเป็นเล่มเพื่อที่จะพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ดิฉันหวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์บ้าง ขอบุญกุศลที่คุณแม่ดิฉัน น้อง ๆ และญาติ ได้บำเพ็ญในครั้งนี้ จงดลบันดาลให้วิญญาณคุณพ่อได้เสวยสุข ณ สัมปรายภพอันเป็นอมตะ เทอญ.

วลัย อินทราวุธ

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

สารบาญ

เครื่องถ้วยเบญจรงค์

พานทองคำและ ผอบทองคำ

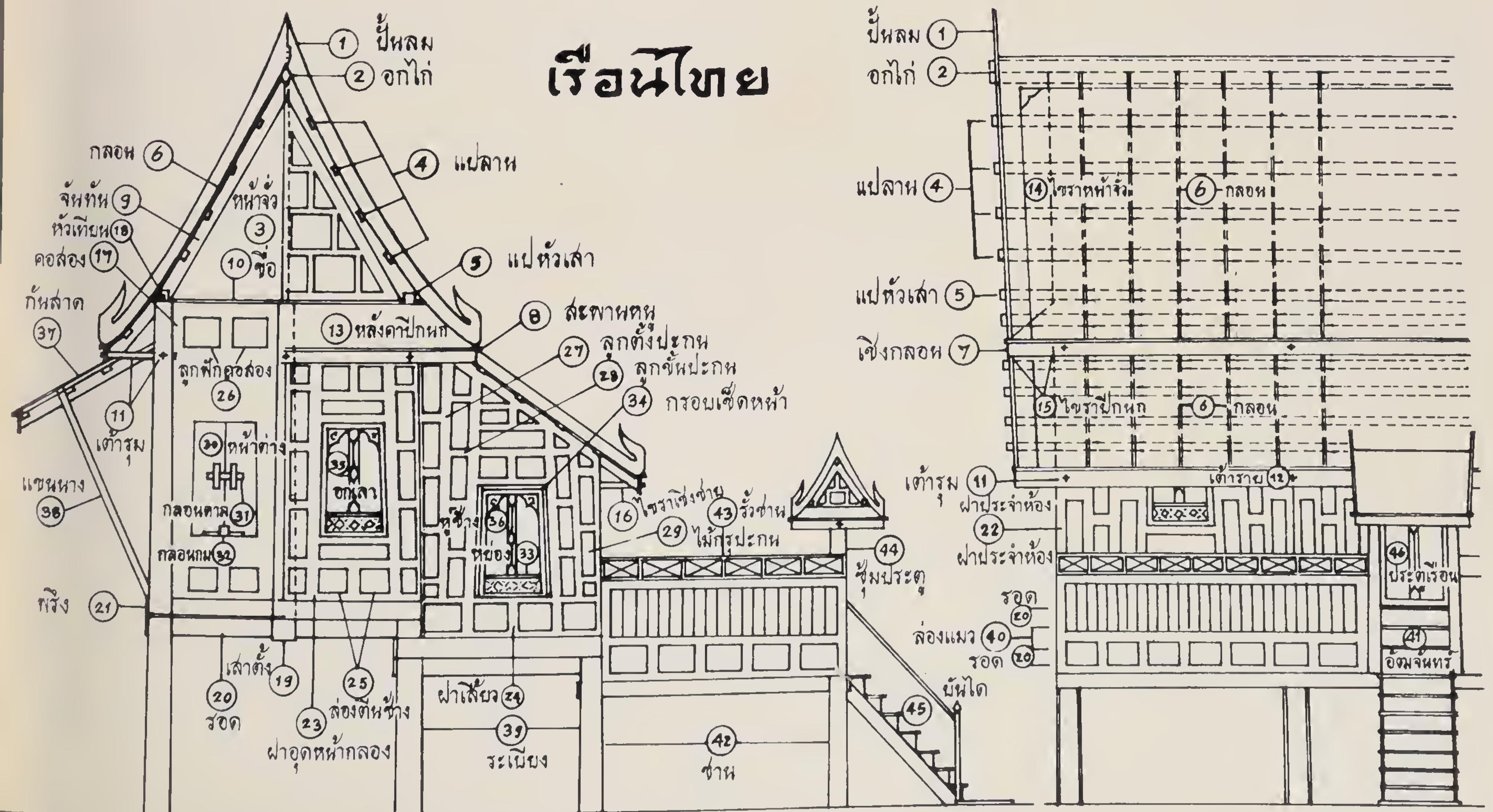
ชามสังคโลก

นกคู่

เรือนเครื่องผูก

เรือนไทยโบราณ

เครื่องถ้วยสีของไทย

เครื่องถ้วยที่มีใช้สอยอยู่ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ส่วนใหญ่เป็นชนิดสีห้าสี เราจึงเรียกกันว่าเบญจรงค์ ซึ่งเป็นของที่ไทยสั่งทำจากเมืองจีน โดยช่างไทยเป็นผู้ให้ตัวอย่างทั้งทรวดทรงลวดลายและสี, มีทั้งชามและโถ เป็นชนิดที่เขียนนอกเคลือบ ชามสีในสมัยอยุธยายุคต้นในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๑ จนถึง พ.ศ. ๒๑๘๗ คือระหว่างรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ ถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งตรงกับสมัยราชวงศ์เหม็งของจีน ได้มีชามสีและโถสีเข้ามาแพร่หลายในกรุงศรีอยุธยาแล้ว (ที่คนไทยและนักสะสมศิลปวัตถุจำพวกถ้วยชามปัจจุบันเรียกกันว่าเหม็งสี) พวกเครื่องถ้วยสีของจีนสมัยราชวงศ์เหม็งนี้จีนเรียกกันว่า ซาไซ้ และวูไซ้ แปลว่าสามสีและห้าสี เครื่องซาไซ้ของจีนนี้มิได้เขียนสามสีโดยมากมีเขียนสี, เขียว, เหลือง, ม่วง และน้ำเงิน วิธีที่เขียนสีลงบนเครื่องซาไซ้ของจีนนั้น ใช้วิธีที่เขียนชนิดแร โดยเขียนแบบแรอ่อนแรแก่โดยป้ายสีไปบาง ๆ หนัก ๆ ตามที่ต้องการ สีเหล่านี้ต้องตกแต่งบนผิวภาชนะเสียก่อน และเคลือบทับด้วยน้ำเคลือบขาว ไม่ได้ใช้กรรมวิธีเช่นเดียวกับสีที่เขียนชนิดสีลงยาที่เขียนทับบนเคลือบ

ถ้วยชามที่เข้ามาเมืองไทยในสมัยอยุธยานั้น ส่วนใหญ่เป็นชามกะลาและชามทรงจีน (ชนิดปากไปล่) เขียนลายครามทับเคลือบขาวทั้งสิ้น เครื่องถ้วยสีก่อนสมัยพระเจ้าบรมโกษฐ์มีเข้ามาแล้ว ส่วนมากเป็นโถทรงแตงจุกบ้านอันเป็นโถสมัยราชวงศ์เหม็งของจีน แต่ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเป็นของเข้ามาในรัชกาลใด โถชนิดนี้ถึงแม้จะเป็นทรงแตงแต่ก็มีรูปลักษณะเป็นทรงจีนอยู่ต่อมาได้มีโถชนิดนี้เขียนลายครามเป็นลายเทพพนม แต่เป็นเทพพนมแบบจีนลายประกอบเป็นลายคล้ายลายก้านขด โดยนำโถทรงแตงของจีนมาเขียนขบวนลายทรวดทรงของโถ เป็นของที่เหมือนกับสมัยราชวงศ์เหม็งที่สุด โถชนิดนี้จึงอาจจะเป็นของที่มีอายุร่วมสมัยเหม็ง หรือปลายสมัยเหม็งของจีนก็ได้ เพราะต่อมาได้เปลี่ยนขบวนลายเป็นลายเทพพนมสี ซึ่งความประณีตก็มีมากขึ้นตามลำดับ

เครื่องถ้วยสีที่มีเข้ามาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายนั้น ตรงกับสมัยราชวงศ์เช็งของจีนแผ่นดินย่งเจี่ย, และแผ่นดินเชียนลุง ระยะนั้นกรุงศรีอยุธยาตรงกับรัชกาลพระเจ้าท้ายสระและพระเจ้าบรมโกษฐ์ แผ่นดินย่งเจี่ยราชวงศ์เช็ง พ.ศ. ๒๒๖๖–๒๒๗๙ ตรงกับรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พ.ศ. ๒๒๕๑–๒๒๗๕ แผ่นดินเชียนลุงราชวงศ์เช็ง พ.ศ. ๒๒๗๙–๒๓๓๘ ตรงกับรัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์ ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

เครื่องถ้วยสีที่ไทยสั่งไปทำจากเมืองจีนสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น จะมีลักษณะและความแตกต่างกับถ้วยชามที่ใช้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์อย่างไรข้อนี้เป็นข้อที่ใช้เปรียบเทียบจากลวดลาย แต่สิ่งของบางอย่างก็ใช้เปรียบเทียบได้ยากเพราะมีลักษณะคล้ายกันมากที่สุด เช่นโถชนิดทรงแตงจุกบ้าน

ถ้วยสีที่ไทยสั่งไปทำที่เมืองจีนนั้น ที่มีพบมากที่สุดก็คือชามชนิดทรงบัว หรือชามบายศรีจานเชิง โถ ชามสีสมัยอยุธยานั้นเป็นชามทรงบัวชนิดมีฝา และชนิดไม่มีฝา และชามทรงมะนาวตัด ชามทรงมะนาวตัดเป็นชามแบบทรงจีน ไม่นิยมมีฝา ชามเหล่านี้เขียนลายเทพพนมนรสิงห์ ลายประกอบเป็นลาย กนกเปลว ดูแต่พอรู้ว่าเป็นกนกเปลวเส้นกนกเป็นสีแดง เว้นระยะขอบลาย เป็นสีขาว โดยใช้พื้นชามช่วย สีที่ใช้เขียนชามประกอบด้วยสีเขียว, เหลือง, แดง, ขาวและเหยียบพื้นดำ, ภายในพื้นชามเป็นสีเขียว แต่เดิมเข้าใจกันว่า ชามเบญจรงค์หรือโถสมัยอยุธยานั้น ถ้าเป็นเบญจรงค์จะต้องเป็นพื้นดำเท่านั้น แต่ที่พบในระยะนี้มีทั้งพื้นน้ำเงิน พื้นแดง พื้นเขียว ชนิดพื้นเขียวเป็นชนิด เขียวใสผิดกับพื้นเขียวในชาม ซึ่งเป็นสีทึบ ชามเหล่านี้ถ้าเป็นทรงบัวมีทั้งชนิด ไม่มีฝาและมีฝา ชนิดมีฝาพบน้อยมาก ซึ่งอาจจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนัก เพราะอาหารต่าง ๆ ในสมัยนั้นเราจัดใส่ตะลุ่มหรือโตกจัดเสร็จก็ยกมาสำหรับ เลี้ยงกันเลย และอีกอย่างหนึ่งเรานิยมใช้ครอบด้วยฝาชีเพื่อเป็นการป้องกันความ สกปรก นอกจากลายเทพพนมนรสิงห์แล้ว ในสมัยอยุธยานี้ยังมีลายอื่น ๆ อีก คือลายเทพพนมครุฑ เทพพนมยักษ์ ลายประกอบเป็นลายกนกเปลว และยังมี ลายอีกชนิดหนึ่งคือลายหน้าสิงห์ประกอบลายประจำยาม, ลายหน้าสิงห์ประกอบ ลายตัวสิงห์พื้นของชามเป็นพื้นขาว ชนิดสีถมพื้น ตัวแม่ลายต่าง ๆ ออกลาย เป็นสีเขียว พื้นในชามเคลือบสีเขียว และมีชามลายดอกไม้ เขียนเป็นลายดอก พุดตานหรือโบตั๋นพื้นในชามเป็นสีเขียว ซึ่งเป็นลายแบบเดียวกับลายในชาม แบบลายเทพพนม จานส่วนใหญ่เป็นจานชนิดมีเชิงซึ่งเป็นจานที่ใช้ใส่ของทั้ง ของหวานของคาว และจานใส่ข้าว จานเชิงนั้นมีทั้งจานลายครามและจานเชิงสี จานเชิงชนิดสีนั้นลวดลายส่วนใหญ่เป็นลายดอกบัวประดิษฐ์ ภายนอก เคลือบสีเขียวตลอดตั้งแต่เชิงถึงขอบปากจาน และมีจานกลมชนิดไม่มีเชิง

เขียนลายเป็นลายดอกบัวสีชมพู และลายดอกโบตั๋นจานชนิดไม่มีเชิงเหล่านี้คงจะไม่ได้นำมาเพื่อใช้สอย แต่คงนำมาเป็นสิ่งประดับตามอาคารมากกว่า เพราะในสมัยพระเจ้าบรมโกษฐ์นิยมประดับด้วยชามและลายกระเบื้องต่าง ๆ อยู่บ้างตามส่วนต่าง ๆ ของอาคาร

สิ่งของที่เหมือนกับจานเหล่านี้ก็มีหม้อน้ำมนต์และชามฝาทำเป็นรูปทรงดอกบัวที่ฝาทำเป็นรูปดอกบัวบาน เกสรสีเหลือง ภายในเคลือบสีเขียวซึ่งมีตัวอย่างอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จานเชิงนั้นมีหลายขนาดตั้งเป็นชั้นได้ถึงห้าชั้น ที่เราเรียกว่าชนิดห้าใบเถา

โถ โถที่ไทยสั่งไปทำจากเมืองจีนนั้นมีหลายขนาด ที่เรียกกันว่าสามใบเถา เพราะมีขนาดใหญ่, กลาง, เล็ก โถขนาดใหญ่เป็นโถสำหรับอบเครื่องหอม ขนาดกลางสำหรับใส่แกง ขนาดเล็กสำหรับใส่น้ำเชื่อมหรือน้ำกะทิที่เราเรียกกันว่าโถน้ำวุ้น ลักษณะของโถก็ทำแตกต่างกันไปตามรูปทรงโถทำเป็นรูปทรงแตงจุกบ้าน ทรงแตงฝาจุกทรงมัน, ทรงโกศ, โถเครื่องแป้งและโถยอดปริก

โถทรงแตง จุกบ้าน โถชนิดนี้มีทั้งลายเทพพนมนรสิงห์ เทพพนมสิงห์สีที่พบมีพื้นดำ และพื้นเขียวโถทรงแตง จุกบ้านนั้นยังมีอีกชนิดหนึ่งโดยเขียนลายเทพพนมชนิดไม่งามโดยสามัญเรียกกันว่า เทพพนมท้องพลุ้ย ลายเขียนไม่งามและลายดอกไม้จีนคือลายดอกโบตั๋น โถดังกล่าวนี้ภายในไม่เคลือบสี

โถทรงแตง จุกทรงมัน และโถทรงโกศ โถทรงแตงจุกทรงมันนั้นมีเขียนลายเทพพนมนรสิงห์ เทพพนมสิงห์ พื้นโถเหยียบสีดำ และมีลายเทพพนมยืน, พื้นสีแดงสอดเส้นสีทองทั้งใบ โถชนิดนี้เป็นของหายากมาก ลายอื่น ๆ ก็มีลายดอกไม้โดยเขียนเป็นชนิดลายเครือ ที่พบส่วนมากพื้นแดง ลายเครือ

ที่เขียนเขียนเป็นลายดอกมะลิ แต่แปลงสีเป็นสีต่าง ๆ โดยออกให้ครบห้าสี โถทรงแตง จุกทรงมันนั้นมีลายชนิดหนึ่งที่พบมาก และในปัจจุบันก็ยังพบอยู่มาก คือโถชนิดที่เรียกว่าโถดอกรัก โดยลายที่เขียนเป็นลายประดิษฐ์อยู่ในช่อง ลายที่เขียนแบ่งเป็นช่องโดยเขียนเป็นลายรักร้อย ลายก้านต่อดอก ชนิดลายดอกมะลิโถชนิดนี้มีสีส่วนใหญ่เป็นสีเขียวและสีแดง ส่วนสีม่วงและสีน้ำเงินมีพบน้อย

โถเครื่องแป้งและโถยอดปริก โถเครื่องแป้งนั้นทำเป็นรูปกลมชนิดลูกแก้ว ฝาโถทำรูปเป็นยอดตุ้มกลมธรรมดา ลายของโถนั้นมีลายเทพพนมนรสิงห์และลายเป็ดเตล็ด ฯลฯ

โถยอดปริก โถยอดปริกนั้นมีทำหลายชนิดมีทั้งชนิดทรงเพืองชนิดสูงทรงกลมแบน ทรงกลมแบนแบ่งเป็นเพือง ฝาโถเหล่านี้จะเจาะรูสำหรับใส่ยอดที่ทำด้วยทองและบางชนิดก็ใช้ทองใบใหญ่หุ้มครั่งเป็นยอดปริก ประดับพลอยสีรองซับสีแดง

สมัยกรุงธนบุรี ถ้วยชามสมัยกรุงธนบุรีนั้น ก็เป็นการเลียนแบบสมัยอยุธยา แม้แต่กระทั่งโถแต่จะชี้ให้แน่ชัดลงไปเลยนั้นเป็นการยาก ชามสมัยธนบุรีโดยเฉพาะลวดลายก็เหมือนสมัยอยุธยา โดยเฉพาะลายเทพพนมเป็นลายเทพพนมนรสิงห์ แต่พื้นภายในชามเป็นพื้นขาว แต่สมัยกรุงธนบุรีนี้มีชามชนิดพิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือชามฝา เป็นชามชนิดลายน้ำทอง และชามชนิดลายเหยียบพื้นสีขาวอมเทา และขาวอมสีฟ้า ชามลายน้ำทองนั้นสีทองเป็นทองซีด ๆ อมสีน้ำตาล ชามชนิดนี้เป็นของหลวงสั่งและคงสั่งเข้ามาไม่มากคราวและคงมีน้อย หรือไม่ก็คงสั่งเข้ามาคราวเดียว แต่หลายแบบเท่านั้นลายของชามลายน้ำทองนี้เท่าที่พบเขียนเป็นลายพันธุ์พฤกษามีนกประกอบ และลายอีกชนิดหนึ่งเรียกว่าชามลายเกร็ดเต่า ตามจริงเขียนเป็นลายกลีบ, ภายในกลีบ

แบ่งเป็นเส้นสามเส้น ชามชนิดนี้พื้นเป็นสีทองตลอด เส้นกลีบตัดด้วยสีแดงและน้ำเงินเข้มทรงชามเป็นชามปากไปล่ ชามทรงบัว

สมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัตนโกสินทร์นี้ เป็นยุคที่ไทยต้องฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ให้คงดีถึงกับมีคำพูดว่า ให้เหมือนเมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ได้มีการสั่งถ้วยชามจากเมืองจีน โดยช่างหลวงเป็นผู้เขียนลายตัวอย่างให้ไปโดยการเขียนลายขึ้นใหม่เปลี่ยนจากลายเปลวเป็นลายก้านขด เทพพนมนรสิงห์และครุฑที่เป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของลายนั้นเขียนอย่างประณีตมาก สิ่งของที่สั่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้เราจำแนกออกได้คือ ชามทรงบัวชนิดมีฝา ชามฝาใส่สำรับคาว จานเชิง โถมีทั้งโถทรงแตงฝาจุกบ้าน โถทรงแตง ฝาทรงมัน โถทรงแตง ฝาจุกทรงถ้วย โถทรงโกศ โถเล็ก ฯลฯ

ชามทรงบัวชนิดมีฝานั้นดังกล่าวแล้วว่าได้เปลี่ยนขบวนลายเป็นลายก้านขด เทพพนมนั้นเปลี่ยนเป็นเขียนประณีตอยู่ในกรอบอุณาโลมถมพื้นแดงหรือน้ำเงินแล้วแต่พื้นสีของชาม พื้นสีชามก็เปลี่ยนไปเป็นแดง, เขียว, ฟ้า, เหลือง, ม่วง, ชมพู ลายประกอบของเทพพนมจะเป็นลายอัดหน้าสิงห์หรือลายอัดดอกไม้

นอกจากนั้นก็มีภาพเทพพนมรำถือดอกบัวมีลายประกอบเป็นลายก้านขดสอดสีลายสิงห์ หรือลายครุฑก็เช่นกันเขียนประณีตเป็นลายแบบไทย โดยเฉพาะลายครุฑเขียนเป็นครุฑเอี้ยวจับนาค บางใบเขียนสอดสีทองโดยใช้สีทองตัดเส้นเลียนแบบชามและโถสมัยอยุธยา สิ่งของเหล่านี้มีพบน้อยเพราะเป็นของหลวงสั่ง

โถสมัยรัตนโกสินทร์ขบวนลายต่าง ๆ ตลอดจนสีเหมือนกับชาม แต่จะมีโถทรงแตงบางใบที่สั่งเข้ามาคงไม่มากเป็นทรงแตงชนิดสูง แต่ทำเป็นเพื่องลอนมนเขียนลายก้านต่อดอกสอดสีทอง ของเช่นนี้เป็นของหลวง มีใช้แต่ในราชสำนักเท่านั้น

โถชนิดทรงมันโดยเฉพาะฝาและเชิงก็ทำให้ถูกแบบ โดยเฉพาะยอดฝาโถกลึงหุ่นได้ดี ยอดเป็นทรงดอกบัวจริง ๆ ขบวนลายที่เขียนก็ประณีตมาก ส่วนโถเล็กโถน้อยและโถปริกลายที่เขียนก็เขียนกันมากมาย จนยากที่จะจำแนกได้หมด

จานเชิงในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้ลายที่สั่งเขียนก็เขียนเป็นลายก้านขดและลายกรวยเชิงสอดสีเขียวแดงตัดเส้นขาวมีบางชนิดที่สอดสีทอง

สมัยรัชกาลที่ ๒ เป็นสมัยที่ไทยเราฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมอย่างเต็มที่ ชาม โถ และจานก็เกิดขบวนลายขึ้นใหม่ที่เราเรียกว่าลายกุหลาบน้ำทอง ชาม โถ และจานเชิง นิยมเขียนเป็นลายกุหลาบน้ำทอง โดยเขียนเป็นลายกุหลาบและผีเสื้อ, ลายกุหลาบน้ำทองนั้น มีทั้งสีน้ำเงินและสีชมพู ส่วนพื้นเป็นสีทอง นอกนั้นก็มีลายเบ็ดเตล็ดตามแต่ที่เห็นงาม เช่น ลายปลา ลายต้นไม้ ลายผักกาด และลายรูปสัตว์ต่าง ๆ ฯลฯ แต่ส่วนมากเป็นลายขบวนแบบจีนเป็นพื้นและสอดสีทอง

สมัยรัชกาลที่ ๒ ชามฝา, โถบางแบบก็ผูกเป็นลายไทยชนิดลายพุ่มข้าวบิณฑ์หน้าสิงห์ เขียนลายน้ำทองพื้นเป็นสีทึบใสงามประณีตมาก

สมัยรัชกาลที่ ๓ มีสั่งบ้างเป็นครั้งคราวและมีลายของหลวงสั่งคือลายดอกไม้จีนมีรูปนกเป็นลายน้ำทอง, ทองที่พื้นสีสุกเช่นเดียวกับสีน้ำทองสมัยรัชกาลที่ ๒

สมัยรัชกาลที่ ๔ การสั่งชามชนิดเบญจรงค์ไม่มี มีแต่สั่งลายน้ำทองชนิดลายพุ่มข้าวบิณฑ์กนก ๔ ตัวเป็นข้าวบิณฑ์ชนิดด้านแย่งตัวลายออกสีเขียวแดงขาว ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ชนิดนี้เป็นที่นิยมกันมาก ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ฝีมือไม่ประณีตเท่าสมัยรัชกาลที่ ๒ มีเขียนบนภาชนะทุกชนิด ตั้งแต่ชามทรงบัวชามฝาชุดคาว ชามข้าว โถทรงแตง จุกป้าน ทรงแตงจุกกลม ทรงมัน ทรงโกศกระโถน โถเครื่องแป้ง และในสมัยนี้ได้มีการเขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ในเมืองไทยโดยการเขียนทับลงไปบนชามปากไปล่เคลือบลายสีน้ำเงินโดยจะมองเห็นลายเดิมอยู่ภายในบ้าง ชามชนิดนี้พยายามเขียนเคลือบภายในสีเขียว แต่ความประณีตหรือการเขียนยังไม่มีความชำนาญเท่าช่างจีน จึงเห็นรอยปาดแปรงและพู่กันอยู่บ้าง สมัยนี้มีชามฝาชนิดแปลกโดยรูปทรงเป็นทรงบัวแบบปากไปล่ ฝาเป็นฝาทรงโกศ เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลายที่เขียนเป็นลายไทยที่จัดว่าถูกต้องในการเขียนลายเพราะเป็นลายน้ำทองที่เขียนในไทยโดยเข้าไฟแต่อ่อน ๆ ใช้เขียนนอกเคลือบ

และในสมัยรัชกาลที่ ๔ นี้ การสั่งเครื่องถ้วยสีเป็นอันยุติอาจจะเป็นด้วยความไม่สะดวกหรือความไม่นิยมก็ไม่อาจจะตอบได้ จะมีสั่งเข้ามาเป็นจำพวกลายครามเป็นส่วนใหญ่ ส่วนจำพวกลายสีจะมีแต่ลายขบวนจีนเป็นส่วนใหญ่เพราะสมัยนี้นิยมเครื่องตั้งแบบจีน มีการประกวดประขันกันมาก ส่วนจำพวกจานต่าง ๆ นิยมจานแบบยุโรปและการติดต่อทางยุโรปก็มีความสะดวกยิ่งขึ้นประกอบทั้งชาวยุโรปได้เข้ามาติดต่อกับประเทศไทยมากขึ้น

โถอบลายครามแบบทรงจีน ซึ่งมีทั้งโถหูสำหรับร้อยเชือกก็มีเข้ามามากมาย ในสมัยนี้และเป็นที่นิยมใช้กันโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งใช้เป็นที่อบเครื่องหอม

ใส่น้ำมันหมู ใส่แกง ใส่น้ำเชื่อมและเป็นสิ่งของที่จัดทำโดยไม่ต้องสั่งลวดลาย ส่วนมากก็เป็นลายขบวนจีน ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีใช้กันอยู่แต่เหลือน้อยเต็มทน

ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ การสั่งเครื่องถ้วยมีมาก ทั้งเครื่องถ้วยจีน ฝรั่ง และญี่ปุ่น และเครื่องถ้วยญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้ทำเลียนแบบเครื่องถ้วยของจีนมีทั้งแบบเบญจรงค์และลายคราม ซึ่งมีทั้งแบบเขียนและแบบลูกลอกและขายได้ถูกกว่าเครื่องถ้วยของจีน เครื่องถ้วยของจีนที่สั่งเข้ามาในสมัยนี้ส่วนมากเป็นลายคราม และของหลวงสั่งเป็นชุด เช่น ชุด จ.ป.ร. มีทั้งที่ชา ขวด แจกัน แก้วน้ำ เป็นลาย จ.ป.ร. แบบต่าง ๆ และนับว่าเป็นยุคที่เครื่องถ้วยจีนมีแพร่หลายมากที่สุดในประเทศไทย และมีการเสาะแสวงหากันมาก พ่อค้าจีนก็สั่งเข้ามาขายกันมาก บริเวณย่านการค้าสมัยนั้นเรียกกันว่าของเสาชิงช้าสั่ง ซึ่งมีทั้งหลายสีเขียนเป็นเรื่องราวที่เรียกว่า ชุดพระอภัยมณี และชุดทศชาติ ซึ่งมีแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ ๕ และก็ไม่มีสั่งเข้ามาอีก นอกจากนั้นก็มีสั่งชุดชาเป็นของหลวงสั่ง ๆ จากประเทศเยอรมัน เรียกว่าชุดจักรีเป็นเครื่องสีลายสอดทอง รัชกาลที่ ๕ ทรงคิดอย่างสั่งไปทำ เมื่อปีกุล ฯ จุลศักราช ๑๒๔๙ พ.ศ. ๒๔๓๐ มีทั้งหมด ๙ สี รวมทั้งสีทองและสีเงิน

และมีเครื่องสีที่เขียนในเมืองไทย คือกระโถนวังหน้า โดยกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ทรงสั่งหุ่นกระโถนค่อมมาจากเมืองจีนและเขียนสีเป็นภาพรามเกียรติ์เป็นภาพจับต่าง ๆ สอดสีทอง ภาพนั้นงามมาก สีที่เขียนก็ไม่ฉูดฉาดกลมกลืนกันดี แต่ส่วนมากเป็นของประทานแต่ผู้ชอบพอ กระโถนนี้จึงเรียกติดปากกันว่ากระโถนวังหน้า เมื่อกระโถนวังหน้าหายากเข้าได้มีบริษัทการค้าของเยอรมัน คือ ห้างบีกริมได้สั่งทำกระโถนแบบกระโถนค่อมวังหน้าจาก

ประเทศเยอรมันและได้เขียนลายเป็นภาพรามเกียรติ์ แต่ฝีมือสู้กระโถนกรมพระราชวังบวรไม่ได้ และมีสั่งเข้ามาอยู่คราวเดียวก็เลิกไป

ปัจจุบันเครื่องถ้วยสีของไทยเป็นที่นิยมกันอย่างมากและเป็นที่เสาะแสวงหาของผู้นิยมศิลปวัตถุมีราคาซื้อขายกันแพง ๆ ผู้ที่มีก็เก็บรักษาเป็นที่หวงแหน ประกวดประขันกันมาก ๆ และเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกา.

สังกโลก

คำว่า "สังกโลก" เป็นคำเรียกถ้วยชามในสมัยสุโขทัยซึ่งเป็นคำรู้จักกันดีโดยทั่ว ๆ ไปในหมู่ผู้สนใจโบราณวัตถุ ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ การทำเครื่องสังกโลกในสมัยสุโขทัยนั้นปรากฏว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ของสมัยสุโขทัยอย่างหนึ่ง โดยสามารถส่งออกไปขายนอกประเทศ เช่นทางแหลมมลายู อินโดนีเซียและพีลิปปินส์ เป็นจำนวนมาก ครั้นต่อจากสมัยสุโขทัยแล้วก็ไม่ปรากฏว่าไทยได้ทำเครื่องถ้วยชามชนิดที่ส่งขายต่างประเทศได้ คงสั่งซื้อจากประเทศจีนทั้งสิ้น

คำว่าสังกโลกนี้น่าจะมาจากคำจีนเพราะคำว่าสังน่าจะมาจากคำว่า ซังหรือซอง ซึ่งเป็นคำเดียวกับซ้องอันเป็นชื่อราชวงศ์ซ้องที่ปกครองประเทศจีนระหว่างพุทธศักราช ๑๕๐๓ ถึง ๑๘๒๒ ส่วนคำว่า "กะโลก" หรือ "คโลก" น่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า "โกลก" ซึ่งเป็นคำจีนแปลว่าเตา เมื่อรวมกันแล้วคำว่า "ซ้องโกลก" ก็ควรจะแปลความว่า "เตาแผ่นดินซ้อง" ชาวญี่ปุ่นเอง เรียก

เครื่องถ้วยชามสีเทาของจีนในสมัยซ้องนี้ว่า "ซ้องโกลก" เครื่องเคลือบของจีนในสมัยราชวงศ์ซ้องนั้น ช่างที่ปั้นสามารถค้นคว้าหาส่วนผสมของน้ำยาเคลือบให้เป็นสีเขียวไข่กา โดยมีสีลักษณะคล้ายสีหยก ซึ่งเราเรียกเครื่องเคลือบชนิดนี้ว่า "เซลาดอน" (Celadon) และจากการที่จีนปั้นถ้วยชามและเคลือบชนิดนี้ ได้จัดส่งไปขายยังนานาประเทศซึ่งรวมทั้งไทยในสมัยนั้นด้วยจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในกรรมวิธีการเคลือบเสียใหม่ในเครื่องเคลือบแบบไทยเพราะแต่เดิม การปั้นภาชนะเคลือบก็มีมาก่อนแล้วในสมัยสุโขทัย แต่เป็นการเคลือบชนิดสีน้ำตาลอมเหลือง ในปัจจุบันเราเรียกเครื่องเคลือบชนิดนี้ว่า "ไหขอม" หรือ "กระปุกขอม" เมื่อไทยเห็นว่ากรรมวิธีราชวงศ์ซ้องของจีนดีและเป็นที่นิยม จึงได้เปลี่ยนวิธีการเคลือบเป็นแบบสีเขียวไข่กาแบบจีน และได้เรียนรู้กรรมวิธีในการประดิษฐ์และน้ำเคลือบแบบจีนด้วย

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะเครื่องสังกโลกที่เตาสุโขทัยและเตาศรีสัชนาลัยเท่านั้น

ดังได้กล่าวแล้วว่าจีนเคลือบถ้วยชามได้เป็นสีเขียวไข่กาแบบสีหยก ผิวนวล ไม่เป็นรอยแตกราน และเรียกเคลือบแบบนี้ว่า "ลุงจวนเยา" ส่วนการเคลือบแบบแตกราน และมีสีเขียวไข่กาจีนเรียกว่า "หลก ฮุ่น เผื่อน" เนื้อดินที่ใช้ปั้นหยาบเมื่อเผาสุกแล้วรีบเอาออกจากเตาเร็ว ๆ ภาชนะเคลือบจึงมีผิวแตกเป็นรอยแบบสังกโลกของไทย และจีนใช้ชุบสีให้แทรกลงไปในรอยรานนั้น เครื่องเคลือบของจีนชนิดนี้ปัจจุบันก็ยังมีแพร่หลายอยู่ในประเทศไทย

เครื่องสังกโลกของสุโขทัย ตั้งเตาเผาที่เตาทุเรียงสุโขทัย และเตาทุเรียงศรีสัชนาลัย

เตาที่สุโขทัยตั้งอยู่บริเวณริมแม่โจน ซึ่งเป็นลำน้ำใกล้ ๆ ตัวเมืองสุโขทัยเก่า เตาที่ก่อเผาก่อคล้ายประทุนเรือโค้งตรงกลางแบ่งเป็น ๓ ตอน โดยระบายความร้อนตามช่องที่เจาะไว้ข้างเตา ใส่ไฟด้านหัวเตา ภายในเตามีขื่อกั้นเป็นพนังจากพื้นเตา เพื่อเป็นการกั้นมิให้ไฟกระเด็นไปใส่ถ้วยชาม เพราะการเผามิใช่ใส่ในภาชนะดินทนไฟอีกชั้นหนึ่ง

เครื่องเคลือบสุโขทัยเท่าที่พบ มีทั้งชนิดเนื้อด้านโดยยังไม่เคลือบ เช่นไหสี่หู เคลือบเนื้อหยาบและเคลือบเนื้อละเอียด เครื่องเคลือบเนื้อละเอียดส่วนมากที่พบเผาด้วยไฟแรงสูง มีทั้งชนิดลายแกะในเนื้อภาชนะและชนิดเขียนสีที่ใช้เขียนลายส่วนมากเป็นสีดำ เหลืองปนดำ และมีเคลือบสีขาว แต่สีที่เคลือบไม่ใสเช่นของจีน ที่เป็นเช่นนี้เพราะดินที่ใช้เป็นดินหยาบ กรองไม่ละเอียดพออย่างหนึ่งและความขาวขาวไม่พอด้วย การเคลือบสีขาวของไทยส่วนมากจึงหนาด้านคล้ายทาสี ชาวบ้านสมัยก่อนแถวสุโขทัยเรียกเครื่องเคลือบแบบนี้ว่า "เตายักษ์" เพราะได้พบรูปปั้นสมัยสุโขทัยเป็นรูปปั้นยักษ์เคลือบสีขาว ครั้นพอพบเครื่องเคลือบสีขาวด้าน ๆ พลอยเรียกเตายักษ์ไปด้วย แต่การเรียกเช่นนี้มิได้เป็นข้อกำหนดว่าเครื่องเคลือบสีขาวจะต้องเรียกว่าเตายักษ์เสมอไป เพราะเป็นการเรียกของชาวบ้านกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เครื่องเคลือบเตาสุโขทัยนั้นใช้แป้นรองที่ก้นภาชนะเรียกกันสามัญว่า "กี๋" เป็นแป้นกลมมีขาตั้งเตี้ย ๆ ปั้นด้วยดินเผาไฟ

เตาสังกโลกที่ศรีสัชนาลัยนั้น ตั้งอยู่ที่ที่เรียกว่า เตาทุเรียงป่ายางและเตาทุเรียงเกาะน้อย เตาทุเรียงป่ายางอยู่นอกกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนเตาทุเรียงที่เกาะน้อยตั้งอยู่ตำบลเกาะน้อยขึ้นไปตามลำน้ำยมประมาณ ๕ กิโลเมตร ลักษณะของเตาก่อเสมอระดับดินแล้วพูนดินทับ

ข้างเตา ใส่ไฟตอนหัวเตา แป้นที่ใช้รองเป็นแป้นปั้นกลวงสูงคล้ายท่อระบายน้ำ เมื่อตั้งแป้นและวางถ้วยชามแล้ว จะโรยทรายรอบแป้นเพื่อกันแป้นล้ม

เครื่องเคลือบของสมัยสุโขทัยนี้ เราจะดูลักษณะไม่ออกว่าเป็นของเตาสุโขทัยหรือเตาศรีสัชนาลัย ท่านผู้รู้แนะนำให้ดูที่ก้นวัตถุนั้น ๆ ถ้าหากเป็นของเตาสุโขทัยก้นภาชนะจะมีรอยแป้นเป็นวงกลมเต็มที่ก้น ถ้าเป็นเตาศรีสัชนาลัยจะมีรอยเป็นวงกลมเป็นเส้น

เครื่องสังกโลกสมัยสุโขทัยนี้ นอกจากจะปั้นเป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น ถ้วย โถ โอ ชาม แล้วการประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม อาทิเช่น ช่อฟ้า ใบระกา หัวนาค ก็มีอย่างมากมาย เป็นที่ชื่นชอบของผู้นิยมศิลปวัตถุทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ในปัจจุบันเครื่องสังกโลกของไทยสมัยสุโขทัย ที่เคยผลิตออกขายเป็นสินค้าขาออกได้หวนกลับเข้ามาขายในประเทศไทยจากประเทศฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย โดยเฉพาะจากอินโดนีเซียกำลังเป็นที่ปรารถนาของนักสะสมศิลปวัตถุ อย่างมากมาย ซึ่งก็เข้าหลักที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความไม่แน่นอน และมีความหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลเวลา.

นกคู่

มีรูปปั้นภาชนะเป็นกระเบื้องของจีน ปั้นเป็นรูปนกคู่แฝดสองตัวติดกัน มีตัวผู้และตัวเมีย ที่ปากของนกมีรูสำหรับน้ำไหลได้ จีนเรียกว่าอ้วนเอี้ย เป็นภาษาจีนฮกเกี้ยน จีนกลางเรียกหยวนเยียว คำว่าหยวนเยียวนี้ ไม่แยกเป็นคำเรียกรวม, นกชนิดนี้ตัวเล็กกว่าเป็ด ปากแบนและสั้น ตัวผู้มีขนสวยงาม บนหัวมีกระจุกขนสีเขียวแก่ปนดำ เป็นเขียวชนิดที่เราเรียกว่า เขียวหัวเป็ด นกชนิดนี้อยู่รวมกันเป็นคู่ ไม่แยกจากกันเช่นเดียวกับนกกระเรียน ด้วยเหตุนี้ ชาวจีนจึงนิยมเอารูปนกนี้ใส่เหล้าสำหรับพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ และให้คู่แต่งงานดื่มเหล้าที่ผ่านปากนกนี้ โดยถือเป็นคติว่าคู่แต่งงานจะอยู่กินกันอย่างราบรื่นไม่แยกผัวแยกเมีย ธรรมเนียมการแต่งงานของชาวจีน จึงนิยมม่านปักภาพนกคู่หยวนเยียวนี้อย่างสวยงาม เป็นม่านแขวนด้านหลังโต๊ะบูชา ในพิธีแต่งงานตามธรรมเนียมจีน

ภาพนกคู่นี้พบในศิลปจีนในสมัยราชวงศ์เหม็ง พ.ศ. ๑๙๑๒–๒๑๘๗ เป็นส่วนมาก แต่การปั้นนกคู่นี้มีพบในประเทศไทย โดยทำเป็นเครื่องสังกโลกและเป็นภาชนะที่ใช้ใส่น้ำได้ และบางชิ้นปั้นเป็นชิ้นเล็ก ๆ เป็นแบบของเล่น ทำให้เป็นที่สงสัยว่าประเพณีการแต่งงานของไทยก็ไม่ได้แต่งแบบจีน ชนชาวสุโขทัยทำไว้ทำไมรูปนกคู่เช่นนี้ เช่นเดียวกับคนทีที่ทำพวยรินน้ำเป็นรูปเต้านม เพราะคนทีสมัยสุโขทัยก็มีเป็นแบบของตัวเอง คือ คนทีรูปหงส์เคลือบสีเขียวไข่กา คนทีรูปเต้านมนี้มีอยู่ในศิลปจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์พบทั้งที่ทำส่งมาขายในประเทศไทยในสมัยอยุธยา โดยพบจมอยู่ในน้ำ จากเหตุเหล่านี้ได้มีพ่อค้าชาวต่างประเทศได้เริ่มต้นผลิตสินค้าประเภทนี้ขึ้นใหม่โดยสั่งทำจากประเทศไทย โดยการเลียนแบบสิ่งของในราชวงศ์เหม็งของจีน แล้วนำไปเข้าเครื่องปั่ด ที่เราเรียกกันว่าปั่ดลูกทรายให้หมดความวาวส่งไปขายในอินโดนีเซีย, ฮ่องกง, และสินค้าเหล่านี้ก็ได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยใหม่ เป็นความสนุกของผู้ผลิต, ผู้ขาย และเป็นที่ชื่นชอบของผู้สะสมศิลปวัตถุแบบเหม็งไทย ๆ มาก เป็นการแสดงถึงรสนิยมสูงในการสะสมศิลปเหม็ง ?

สมบัติทองของไทยสมัยศรีอยุธยา

เครื่องเงินเครื่องทองของไทยมีชื่อเสียงในการสลักลวดลายมานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสลักดุนนูน แลลายและเหยียบพื้น ช่างที่สลักพิถีพิถันมาก ตลอดจนการโกลนหุ่นขึ้นทรงรูป ปัจจุบันการขึ้นทรงหุ่นขันเงินชนิดตีจากเงินแผ่นกลม โดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ มีเหลืออยู่ที่ตรอกบ้านพานถมแห่งเดียว ส่วนที่ต่างจังหวัดจะมีแต่ที่เชียงใหม่และนครศรีธรรมราช ที่ยังยึดถือการปฏิบัติตามกรรมวิถีแบบดั้งเดิมอยู่ แต่นับวันก็จะถูกช่างชาวต่างประเทศยึดครองแบบฉบับจนหมดสิ้น

วิธีการสลักและดุนลวดลายนั้น ช่างไทยมีฝีมือมานานนับย้อนหลังไปถึงสมัยสุโขทัย ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ช่างทองไทยมีวิธีการที่เรียกกันว่าบุคือแกนในเป็นครั่งกับชันยาเรือผสมกันปั้นหุ่นเป็นพระพุทธรูปแล้วบุด้วยเงินหรือทอง ฝีมือที่บุนั้นประณีตมีความคมมาก โดยเฉพาะลวดลายที่ปั้นและบุด้วยเงินหรือทอง ลายโดยเฉพาะที่เป็นกนก กลีบบัวต่าง ๆ หรือลายดอกแบบลายเครือ ช่างที่

ปั้นลายจะพยายามเน้นความลึก ความนูนและการสะบัดของก้านกนกที่ต่อเนื่องกัน เป็นการแสดงออกทางด้านเทคนิคโดยเฉพาะ ยากที่ช่างสมัยนี้จะทำได้ โดยแบบวิธีบุแบบโบราณ นอกจากนั้นก็มีการบุเพียงด้านหน้าด้านเดียว ส่วนมากเป็นพระพิมพ์ แต่วัสดุที่ใช้รองทองที่บุ กับเป็นว่านผสมเกสรดอกไม้ต่าง ๆ พิมพ์ลงในแม่พิมพ์ และมีทองคำบริสุทธิ์เป็นแผ่นบาง ๆ พิมพ์รูปพระตามที่พิมพ์ลงแม่พิมพ์ที่เป็นว่านผสมเกสร ปิดทับลงไปบนว่านผสมเกสร ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากและเรียกกันโดยสามัญว่า พระว่านหน้าทองซึ่งพระพิมพ์ว่านหน้าทองสมัยสุโขทัย นับว่าเป็นศิลปที่มีความงามทั้งทางด้านศิลปและโบราณคดี

เครื่องเงินเครื่องทองของไทยในสมัยอยุธยาได้รับวิวัฒนาการต่อจากสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะการบุและการจำหลักลวดลาย ระยะเวลาอายุของการเป็นราชธานีมีระยะยาวนานถึงสี่ร้อยกว่าปี จึงมีการสร้างสมไว้อย่างมาก เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกเพราะน้ำมือพม่าเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ พม่าได้ขนทรัพย์สมบัติชนิดริบทรัพย์จับเชลย เครื่องเงินเครื่องทองชั้นดีเช่นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ และเครื่องราชูปโภค พม่าได้ขนไปอังวะจนหมดสิ้น ถึงแม้ว่าพม่าจะขนทรัพย์สมบัติและศิลปวัตถุของไทยไปแต่ก็ยังมีหลงเหลืออยู่บ้างคือของที่เหลืออยู่ในกรุที่บรรจุถวายไว้เป็นพุทธบูชา ที่กรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดราชบูรณะนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านตะวันออกติดถนนมหาราช ด้านใต้ติดถนนตราดเจ้าพรหม ด้านตะวันตกติดถนนกลาโหม ด้านทิศเหนือติดกับวัดพลับพลาไชย มีกำแพงก่ออิฐล้อมรอบโดยตลอด วัดนี้สร้างพระปรางค์เป็นประธานของวัด ประกอบไปด้วยพระอุโบสถและวิหารมีระเบียงคดล้อมรอบปรางค์ ศรีรัตนมหาธาตุก่อด้วยแลงประดิษฐานอยู่บนฐานไพทีสี่เหลี่ยมบนฐานไพที มีเจดีย์ทิศก่อด้วยอิฐตั้งอยู่

บนฐานสิ่องค์วัดราชบูรณะนี้ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งครองราชสมบัติระหว่างปี พ.ศ. ๑๙๖๗–๑๙๙๑ โปรดให้สร้างขึ้นในที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายี่พระยา ผู้เป็นพระเชษฐาทั้งสองพระองค์ เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๖๗ ซึ่งสิ้นพระชนม์ทั้งสองพระองค์โดยการแย่งชิงราชสมบัติกันเอง ภายหลังที่สมเด็จพระนครอินทราธิราช ผู้เป็นพระราชบิดาสวรรคต

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ คนร้ายได้รอบขุดกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ ได้ขนเอาเครื่องทองซึ่งเป็นเครื่องประดับและเครื่องราชูปโภคไปเป็นจำนวนมาก ทางเจ้าหน้าที่ได้สืบจับตัวคนร้ายได้ และได้ทรัพย์สมบัติคืนมาเพียงส่วนหนึ่ง กรุวัดราชบูรณะที่ทำเป็นกรุสี่เหลี่ยม เขียนภาพสีฝุ่นประดับ ตอนบนของกรุเขียนเป็นภาพพระอดีตพุทธเจ้านั่งสมาธิ ๒๔ พระองค์เรียงรวมทั้งสี่ทิศ ตอนกลางเขียนเป็นเรื่องพุทธประวัติ ตอนล่างเขียนภาพพุทธสาวก ๘๐ องค์ยืนพนมมือเรียงแถวอยู่โดยรอบผนังกรุ ที่ผนังกรุมีซุ้มคูหาสามซุ้ม กรอบคูหาทำเป็นเรือนแก้วไม่มีลวดลาย ภายในซุ้มคูหานี้ เขียนเป็นเรื่องชาดก ที่เพดานกรุใช้หินแผ่นใหญ่ปิดเขียนภาพเป็นดาวเพดานประกอบด้วยดาวดวงใหญ่และดาวดวงเล็กล้อมรอบภาพในวงกลมเล็กเขียนภาพเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งด้วยเส้นสีแดง สีที่ใช้เขียนภาพจิตรกรรมภายในกรุนี้ มีสีแดง ขาว ดำ และการเน้นภาพ ใช้เน้นด้วยสีทอง คือการปิดทอง ทำให้ภาพเด่นชัดยิ่งขึ้น

ทางกรมศิลปากรได้สร้างบันไดลงไปในกรุเพื่อเปิดให้ประชาชนลงไปชมกรุได้โดยสะดวก และได้พบกรุพระพิมพ์ และพระพุทธรูปบูชาสมัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งยังได้พบกรุโดยรอบอีกสี่ด้านของกรุตอนกลาง โดยเขียนภาพเป็นภาพเทวดาแบบเทพชุมนุม คล้ายกับภาพสลักหินบนแผ่นหินชนวนที่วัด

ศรีชุม จังหวัดสุโขทัยมากที่สุด และมีภาพบางภาพมีลักษณะออกเป็นจีน โดยสันนิษฐานกันว่าเป็นภาพฮก ลก ซิ่ว

ภาพเขียนสีซึ่งมีทั้งสีฝุ่นและสีปูนเปียกที่พบภายในกรุวัดราชบูรณะนี้นับว่าเป็นประโยชน์ทางการศึกษาตลอดจนทางวงการศิลป่ะ และทำให้สามารถกำหนดอายุสมัย ตลอดจนวิวัฒนาการทางวงการศิลปได้เป็นอย่างดี ภาพเขียนที่กรุตอนกลางของวัดราชบูรณะนี้ นับว่าเป็นการก้าวหน้าทางศิลปไทยทางด้านจิตรกรรมการจัดภาพองค์ประกอบไม่มีการซ้ำกัน ถึงแม้ว่าภาพเขียนรุ่นก่อน ๆ จะได้รับอิทธิพลตามแบบอย่างสมัยสุโขทัยและลังกา โดยช่างที่วาดได้ก้าวมาอีกแบบหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์แบบเก่า ๆ ที่จะต้องวาดภาพให้เป็นระเบียบเป็นเส้นขนาน วรรณะของสีที่ใช้ระบายก็เป็นสีที่อยู่ในวรรณะสว่าง แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ความคิดคำนึงในการวาดภาพแบบกรุวัดราชบูรณะได้หยุดหายไป และเกิดวิธีการอีกแบบหนึ่งของอยุธยาคือการวาดภาพที่มีการแบ่งตอน โดยทำเป็นเส้นรัศมี หรือมีภาพธรรมชาติเข้ามาคั่นซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของภาพเขียนแบบไทย ๆ

เครื่องทองต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ภายในกรุวัดราชบูรณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องราชูปโภค ที่เกี่ยวกับองค์พระมหากษัตริย์ อาทิเครื่องประดับพระองค์แบบต่าง ๆ และพบชิ้นส่วนต่าง ๆ ของพระปรางค์มีลักษณะเช่นเดียวกับพระศรีรัตนมหาธาตุองค์กลาง เช่นรูปซุ้มบันแถลงของปรางค์ รูปครุฑ รูปเทวดาถือพระขรรค์และชิ้นส่วนฐานของปรางค์ สิ่งของเหล่านี้เป็นทองคำสลักลายฝังพลอยต่าง ๆ งดงามมาก สิ่งของต่าง ๆ ที่พบภายในกรุจึงเป็นพุทธบูชา พระบรมสารีริกธาตุโดยถวายเป็นพุทธบูชาคตินิยมเช่นนี้มีมาแต่โบราณ แม้แต่การถวายพระเพลิงพระบรมศพ แต่ครั้งโบราณก่อนจะถวายพระเพลิงจะมีการแห่พระ

บรมสารีริกธาตุออกสมโภชก่อนจึงจะถวายพระเพลิงพระบรมศพภายหลัง ประเพณีเช่นนี้ได้มาเลิกในสมัยรัตนโกสินทร์ จากการพบเครื่องทองต่าง ๆ ของสมัยอยุธยา ที่บรรจุอยู่ภายในกรุอันเป็นศิลปอยุธยายุคต้น ๆ ทำให้ทราบได้ว่าเครื่องทองในยุคนั้นยังไม่นิยมการขุดเป็นร่องและฝังพลอยต่างๆ แบบฝังปาดแต่จะนิยมแบบชนิดขึ้นเป็นกระเปาะ แล้วจึงฝังพลอยต่าง ๆ ลงไปในกระเปาะ และมีรองซับ อันหมายถึงการมีสีต่าง ๆ ฝังเป็นพื้น ก่อนทำให้พลอยต่าง ๆ มีสีสดลายขอบลายคั่น ส่วนมากทำเป็นลวดเกลียวโดยทั่ว ๆ ไป การลงยาสียังไม่มีในสมัยนี้ การลงยาสียกเว้นถม ไทยเราเพิ่งจะรู้จักกันแพร่หลายในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่ก็เป็นสิ่งของต่าง ๆ ที่ไทยสั่งไปทำแต่ที่ประเทศฝรั่งเศส สิ่งของที่พบในกรุนั้นมีทั้งสิ่งของที่ใช้จริง ๆ และสิ่งของที่สร้างจำลองขึ้น สิ่งของที่ใช้จริงได้แก่พระแสง เป็นพระแสงสองคมด้ามเป็นหินสีเขียว หัวหุ้มทองสลักฝังพลอยต่าง ๆ ฝักเป็นแบบฝักพระขรรค์ ลายเป็นแบบลายก้านต่อดอก เกี้ยวครอบพระเกศา แบบชนิดเกล้าสูง ทองถักสานเป็นเส้นประกอบสายสำหรับครอบพระเกศา เวลาสยายพระเกศาลงมาตอนหลัง จี้แบบต่าง ๆ ทองพระกรทับทรวง แหวนต่าง ๆ ซึ่งเป็นชนิดฝังพลอย และชนิดมีตราสำหรับประทับครั่ง ? ผอบต่าง ๆ พานแบบต่าง ๆ ถ้วย กระโถน เต้าน้ำแบบต่าง ๆ นอกจากนั้น ก็มีสิ่งของจำลองได้แก่ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของปรางค์กลีบขนุนประดับยอดปรางค์ พัดโบก แส้ทองคำ ขอช้างทองคำ โดยทำประกอบกับช้างทองคำจำลองผูกเครื่องมั่นชูงวงถวายดอกไม้และรูปฉลุสัตว์ต่าง ๆ ด้วยแผ่นทองบาง ๆ พร้อมทั้งดอกไม้ทองแบบต่างๆ โปรยอยู่รอบๆ สิ่งของเหล่านี้มีความงามทั้งด้านศิลปะ และความคิดคำนึงของผู้สร้าง นับเป็นผลงานที่เยี่ยม ทรงคุณค่าประกาศความยิ่งยงของอดีต ของนี้บรรจุถวายเป็นพุทธบูชา อดีตมหาราช ได้สร้างสมไว้และรอดจาก

ความวิบัติเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ และถูกขุดทำลายอย่างย่อยยับ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ และได้คืนกลับมาเป็นสมบัติของชาติแต่เพียงส่วนหนึ่งนับว่าเป็นกุศลแก่คนไทย ที่ศิลปสมบัติเหล่านี้ ไม่ถูกทำลายหล่อหลอมให้เป็นทองแท่งไปเสียก่อน

ถึงแม้ว่าศิลปสมบัติบางส่วนจะถูกทำลายไปแล้วด้วยความละโมบ แต่เราก็ยังมีศิลปเหล่านี้เหลืออยู่ อย่างชนิดที่ยังหาเครื่องทองใด ๆ เทียบได้ ทั้งความประณีต และทางด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

เครื่องทองต่าง ๆ

๑. ชิ้นส่วนประดับยอดพระศรีรัตนมหาธาตุ จำลองปรางค์องค์กลางวัดราชบูรณะ อยุธยา สร้างด้วยทองคำสลักลาย ฝังพลอยสีต่าง ๆ ลายที่สลักเป็นลายแบบอยุธยาตอนต้น ที่ยังมีลักษณะคล้ายธรรมชาติมาก ภาพกลางสองภาพเรียกซุ้มบันแถลง ส่วนภาพข้างและภาพล่างตอนกลางเรียกว่ากลีบขนุน

๒. รูปครุฑแบก สร้างด้วยทองคำ จำลองจากครุฑตัวใหญ่ที่แบกยอดปรางค์วัดราชบูรณะ ศิลปอยุธยาตอนต้น

๓. รูปเทวดาถือพระขรรค์ ประดับพระปรางค์ทองคำ โปรดสังเกตเครื่องประดับ และการนุ่งผ้าเป็นศิลปอยุธยาตอนต้น

๔. ปรางค์รูปแปดเหลี่ยมทองคำฝังพลอยสี ประกอบด้วยฐานกำแพงแก้วฐานที่ตั้งรับองค์ปรางค์ ส่วนยอดหายไป โปรดสังเกตความประณีตบรรจงในการเป่าแล่น เส้นลวดเกลียวที่นำมาขดเป็นลายหน้ากระดาน ลายท้องไม้ลวดบัวต่าง ๆ แสดงถึงความชำนาญ ความอดทนเป็นอย่างยิ่ง เพราะการติดทองต่อทอง ในสมัยโบราณที่เราเรียกกันว่า "จอด" จะต้องใช้วิธีเป่าแล่น โดยใช้ปากเป่าหลอดทองเหลืองให้ไฟละลายทอง

๕. รูปช้างชูงวงผูกเครื่องมั่นสลักด้วยทองคำ สัปคับเป็นแบบเก่าที่สุด ช้างนี้เป็นการประดิษฐ์ แต่ก็แสดงถึงลีลาที่ชูงวงจับช่อดอกไม้ถวายความเคารพ ช่อดอกไม้ขนานไปกับลำตัวช้างและมีความสัมพันธ์กันดีกับงวงที่กำลังชูหูทำกระดิกได้

๖. จุลมงกุฎ ทองคำฝังพลอยสีใช้เป็นที่ครอบพระเกศา ที่ทำเป็นจอมอยู่กลางพระเศียรลวดลายต่าง ๆ ของจุลมงกุฎนี้ฝังด้วยพลอยสี การเน้นลวดลายใช้เส้นลวดเกลียวเน้น โดยมิใช่ชิ้นรูปแบบขุดฝังปาด นับว่าเป็นศิลปชิ้นยอดเยี่ยมชิ้นหนึ่ง ที่มีความงามทางด้านศิลปและอายุเวลา

๗. ที่ครอบพระเศียร ทำด้วยทองคำถักเป็นหลอดประกอบสาย ลักษณะเบาโปร่งแบบแห ใช้ทรงพระเศียร ในเวลาเสด็จอย่างลำลอง เพราะจะปล่อยพระเกศาให้สยายมาตอนต้นพระศอ

๘. พระแสง ฝักทองคำ ด้ามหินโมราสีเขียวน้ำแตงกวาหุ้มยอดแบบดอกบัวตูมฝังพลอยสีเขียว ตัวลายฝังพลอยสี แบ่งเส้นลายด้วยเส้นลวดเกลียว พระแสงนี้คงจะเป็นพระแสงของสมเด็จพระนครอินทราธิราชก็เป็นได้

๙. สุวรรณภิงคาร สลักนูนลายกลีบบัว ที่เชิงฐานและทำเป็นกลีบบัวใหญ่สองกลีบ แบบบัวกระทงเจิม หรือบัวมังสี ลายสลักเป็นรูปเทพพนม จุกที่ครอบทำเป็นรูปพรหมพักตร์ สุวรรณภิงคารชิ้นนี้นับว่าเป็นราชูปโภค ที่มีความงามและความแปลกชิ้นหนึ่งของศิลปสมัยอยุธยา

๑๐. ที่รินน้ำทองคำ ทำเป็นรูปหงส์ ถึงแม้ว่าจะเป็นการประดิษฐ์ ผู้ประดิษฐ์มิได้ตั้งใจจะให้เหมือนนกในธรรมชาติ แต่ได้จงใจประดิษฐ์ให้เป็นลวดลายที่สะบัดแบบเรียบ ๆ โดยเฉพาะหงอนตอนหัว และตอนต้นคอ ได้สลักให้งอนเชิดเพื่อกันน้ำหกเวลารินน้ำผ่านคอหงส์ เป็นถ้วยน้ำทองคำที่แปลกรูปหนึ่งของศิลปสมัยอยุธยายุคต้น

๑๑. คนทีดินเผาเลี่ยมทองคำ

๑๒. พระถ้วยทองคำแปดเหลี่ยม ลีลาของลายแน่นอน ผู้สลักมีความกล้า จังหวะการเน้น ดุนลายให้สูงขึ้น การเหยียบพื้นสม่ำเสมอ เป็นงานสลักทองคำที่ดีชิ้นหนึ่งของศิลปสมัยอยุธยายุคต้น

๑๓. พานทองคำและผอบทองคำ พานเป็นพานเชิงเตี้ย ไม่มีลูกแก้วบัวที่สลักไม่เน้นสันกลาง แต่มีเส้นแรเป็นเส้นลวด ภายในกลีบบัวม้วนเป็นกระจังแบบห้อย

๑๔. ทองพระกร ทับทรวงและจี้ห้อยคอ ทองพระกรสองอันประกบกันเป็นอันเดียว สำหรับใส่ข้อมือ ลายเป็นลายแบบง่าย ๆ ส่วนทับทรวงนั้นดอกตอนกลางกลีบทำเป็นลายเกี่ยวสอดแบบง่าย ๆ ฝังพลอยสี จี้ห้อยคอนั้นล้อมด้วยทองแบบง่าย ๆ ฝังพลอยสีโดยรอบ ๆ

๑๕. แหวนปลอกมีดแบบต่าง ๆ พลอยที่ฝังมีรองซับ.

เรือนเครื่องผูก

เรือนไทยนั้นมีอยู่ ๒ ชนิด คือเรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูก หมายถึงเรือนที่ก่อสร้างแบบง่าย ๆ วัสดุที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่และหวายสำหรับผูกรัดส่วนต่าง ๆ ของตัวเรือน ฝาเรือนเป็นฝาขัดแตะส่วนเรือนเครื่องสับนั้นเป็นเรือนไม้จริงหรือที่เราเรียกกันว่าเรือนฝากระดาน ที่เรียกกันว่าเรือนเครื่องสับนั้น เพราะในสมัยก่อนเครื่องมือในการปลูกสร้างยังมีไม่มากเหมือนสมัยนี้ เครื่องมือที่ใช้ส่วนใหญ่ได้แก่ มีดเหน็บ หรือมีดตอกขนิดหัวใหญ่, ผึ่ง, ขวาน, สิ่วชนิดต่าง ๆ การกลึงเสาถากพื้น เจาะรูเข้าลิ้น เข้าลิ่ม ใส่สลักใช้ผึ่ง ขวาน สิ่วทั้งสิ้นทำให้เรียกว่าเรือนเครื่องสับ

เรือนเครื่องผูกนั้นส่วนใหญ่ที่ปลูกสร้างกันตามภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยก็จะเป็นไปตามลักษณะของภาคนั้น ๆ แต่เค้าโครงสร้างส่วนใหญ่จะเหมือนกันแทบทุก ๆ ภาคคือมีลักษณะไม่ใหญ่โตมากนัก วัสดุที่ใช้ก็มีแตกต่างกัน เช่น แฝก จาก รำแพน ขัดแตะ ใบตองตึง (ใบพลวง) บางท้องที่เรือนเครื่องผูกจะไม่

เหมือนกัน เช่นมีหลังคาปีกนก คลุมมากคือคลุมถึงสามด้าน หรือบางแห่งอาจจะคลุมเพียงสองด้าน แต่หลังคาแบบนี้เราไม่สามารถจะให้หลักอ้างแน่นอนลงไปได้ เพราะเป็นความต้องการหรือความจำเป็นของแต่ละครอบครัว ในที่นี้จะกล่าวแต่เรือนเครื่องผูกแบบธรรมดาที่เป็นสามัญ คือเรือนเครื่องผูกชนิดมีเรือน ประธาน ระเบียง และครัวไฟเท่านั้น เรือนเครื่องผูกชนิดนี้จะมีขนาดเพียงสองห้องแบ่งสองช่วงเสา คือช่วงเสาตามยาว ความยาวของช่วงเสานี้ไม่แน่นอนเสมอไป เรือนบางหลังยาว ๕ เมตรหรือ ๓ เมตร เป็นอย่างต่ำความกว้างของห้อง ๓ เมตร ส่วนระเบียงนั้นมีความกว้าง ๒ เมตร ๕๐ เซ็นต์ถึง ๒ เมตร ซึ่งจะสร้างให้กว้างและใหญ่กว่านี้นั้นเป็นสิ่งพ้นวิสัย เพราะถึงแม้ว่าจะปลูกสร้างด้วยเสาไม้จริง แต่ขนาดของเสาที่ใช้ปลูกสร้างบางโอกาสมีใช้ขนาดเพียง ๔ นิ้ว หรือ ๕ นิ้ว ซึ่งเป็นขนาดของเสาเข็มและจะมีเสาตอม่อหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเสาหมอรับคานหัวท้ายของตัวบ้าน และตั้งคู่กับเสาทุกต้นที่ต้องมีเสาตอม่อหรือเสาหมอหัวท้ายนี้เพื่อได้ประโยชน์ในการตั้ง ตั้งรับเสาโด่ที่ตั้งอยู่บนคานเพราะสิ่งเหล่านี้เป็นไม้ไผ่ทั้งสิ้นและจะมีการทำฐานรากโดยการปรับพื้นก้นหลุมให้แน่น ใช้ไม้เหลี่ยมธรรมดาวางอยู่ก้นหลุมที่เรียกว่าแระ เสาโด่นี้จะเสี้ยมปลายแหลมเป็นปากง่ามสอดทะลุขื่อตัวประธานหัวท้ายของตัวเรือน ขื่อนั้นจะวางพาดอยู่บนเสาประธาน เสาประธานของตัวเรือนมีหกต้น คือเสาประธานหัวท้ายและเสาประธานตอนกลางของตัวเรือนที่กึ่งกลางของขื่อจะมีดั้งตั้งอยู่โดยต่อจากเสาโด่ ที่ปลายสุดของเสาดั้งจะเป็นที่รองรับกบทู ที่ปลายขื่อทุก ๆ อันจะวางแปหัวเสาทับเพื่อรองรับจันทันที่วางพาดจากกบทูมาถึงแปหัวเสา และแปนี้จะมีวางพาดเป็นระยะ ๆ อยู่บนจันทัน จันทันอันถัดเข้าไปที่เสากลางเราเรียกว่า

จันทันพราง และจะมีกลอนวางทับอยู่บนจันทัน สิ่งเหล่านี้ที่ยึดกันอยู่ได้นั้นใช้ผูกมัดด้วยหวายก็จะต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ คือเมื่อเอาคล้องใส่ที่ไม้ซึ่งเป็นส่วนใหญ่เป็นไม้ไผ่แล้วจะต้องเจาะรูที่ไม้นั้นเพื่อตอกลูกประสัก เพื่อใช้เป็นที่ยึดของห่วงอันล่างที่ใช้คล้องจากไม้อันบน ลักษณะของลูกประสักเป็นไม้ไผ่เหลาคล้ายตะปูหัวเห็ด ตอกลงในเสาเท่านั้นโดยเจาะรูให้เล็กกว่าตัวลูกประสักจึงจะทำให้ลูกประสักที่ถูกตอกแน่นได้ กลอนมีไว้ทำไม เพราะในสมัยปัจจุบันเราจะไม่มีคำนี้ สำหรับบ้านทั่ว ๆ ไป เพราะจะมีใช้แต่บ้านเรือนเครื่องผูก หรือเรือนไทยเดิม กลอนนี้จะต้องมีไว้สำหรับรองรับตับจากเรือนแฝกที่ปลายสุดของกลอนจะมีไม้ขัดเชิงกลอนหรือนอนแนบขัดอยู่ โดยขัดยึดปลายกลอนไม่ให้รวนการขัดก็ทำคล้ายแบบขัดแตะ การมุงหลังคาก็ใช้ตอกรัดตับจากหรือแฝก เพื่อตรึงให้ตับจากหรือแฝกอยู่กับที่ เมื่อมุงหลังคาเสร็จแล้วจะมีช่อง ที่ช่องอกไก่เป็นช่องโหว่จะต้องใช้จากวางทับที่สันหลังคา ระหว่างกบทูและอกไก่นั้นเขาจะใช้หวายรัดโดยบิดหวายให้งอ มีรูปเหมือนเลขแปดฝรั่ง หวายบิดระยะนี้จะมีความสำคัญที่ไม้เสียบหนูจะสอดแทรกเข้าไปตอนกลาง เมื่อเสียบไม้ข้างควายซึ่งเป็นไม้ไผ่ผ่าซีก ที่ประกบจากหลบสองด้านของหลังคา และไม้ครอบอกไก่หรือไม้ไผ่สั้น หลังคาโดยไม้เสียบหนู จะเสียบเข้าที่ไม้ข้างควายซึ่งไม้ข้างควายจะเจาะรูเป็นกากบาทหรือคล้ายตัวที่ตามนอน โดยเมื่อเสียบไม้เสียบหนูเข้าตามรูตามนอนแล้วจะพลิกไม้ให้เข้าอยู่ในร่องตามรูที่เจาะตามตั้ง ไม้เสียบหนูก็จะตรึงไม้ข้างควายให้ประกบจากหลบและครอบอกไก่หรือสันหลังคาให้อยู่แน่น ฝาเรือนเครื่องผูกส่วนใหญ่เป็นฝาขัดแตะสานให้ได้ขนาดของตัวเรือนยกเข้ามาใส่เป็นตอน ๆ ใช้เจาะรูตอกสลักและใช้หวายมัดหัวท้าย การใส่จั่วบ้านก็เช่นเดียว

กันสานเป็นแผงมาใส่ส่วนหน้าต่างก็ทำเป็นแผง เวลาเปิดใช้ไม้ค้ำยันพื้นเรือนเป็นพื้นฟากหรือไม้แต่ตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้วไทยนิยมใช้พื้นฟาก เพราะไม้ไผ่เป็นวัสดุที่หาง่าย และเป็นการง่ายต่อการกระทำเมื่อวางตงวางคานแล้วจะต้องมีพรึงหรือเรียกว่ารัดเอว วางพาดอยู่บนคานตอนด้านฝาที่ขนานกับตัวบ้านเพื่อรัดคานและเสาให้แน่นการปูพื้นฟากนั้นจะต้องปูให้ไขว้กับตง ฟากก็คือไม้ไผ่ผ่ากลางริไส้ในออกทุบเป็นแผ่นให้แบน เก็บเสี้ยนด้านผิวออกให้หมดและจะต้องมีไม้ไผ่ที่เหลาโดยเรียบร้อยวางรองรับเรียกว่า รา สำหรับเป็นที่ถักหวายให้ฟากอยู่กับที่ และใช้เป็นที่มัดฟากกับตง คำว่าฟากนี้เป็นคำที่ติดอยู่กับคนไทยมานาน ถึงแม้ว่าเราจะเปลี่ยนเป็นอยู่บ้านเรือนฝากระดานแต่เราก็ยังนิยมใช้เรียกเวลาเกิดของคนเช่นตกฟากอันหมายถึงเวลาเกิดถัดจากตัวเรือนประธานจะเป็นระเบียง ระเบียงนี้ลดพื้นต่ำลงมา โดยแบ่งเป็นระเบียงห้องครัวดังได้กล่าวมาแล้ว ว่าเรือนเครื่องผูกมีฝาเป็นฝาขัดแตะ การเข้ากรอบประตูก็ดี ใช้ไม้ไผ่ผ่าซีกทั้งนั้น อันเป็นการทำกรอบให้เรียบร้อย และกันเสี้ยนของตอกต่าง ๆ โดยเฉพาะกรอบประตูทั้งด้านข้างและด้านบน ด้านข้างของกรอบประตูเรียกว่าลูกตั้งกรอบประตู กรอบบนเรียกกรอบเช็ดหน้าประตู กรอบอันล่างเรียกกรอบล่างประตู ต่อจากระเบียงจะเป็นบันได บันไดนั้นจะประกอบด้วยแม่บันไดแม่บันไดเป็นไม้ไผ่เจาะรูใส่ลูกบันไดโดยใช้ไม้ไผ่แข็งเหลาแบนใส่ตั้งตามแบนเหตุที่ต้องตั้งตามแบนก็เพื่อความแข็งแรงและไม่หักง่าย โดยเฉพาะที่บันไดจะต้องใส่สลักหัวท้ายที่ลูกบันไดอันล่างและอันบน และตอนล่างของลูกบันไดทั้งลูกล่างและลูกบนจะทำหวายรัดโดยใช้หวายถักขวั้นให้เป็นเกลียวสวมไว้ที่แม่

บันได แต่ต้องผูกให้ต่ำกว่าลูกบันได เพื่อเวลาเหยียบลูกบันไดจะได้ไม่ถูกหวายที่ถักรัดแม่บันไดให้แยกออกจากกัน

ครัวไฟของเรือนเครื่องผูกอยู่ในแนวระเบียงซึ่งแสดงให้เห็นถึงการก้าวหน้าอีกขั้นหนึ่งของเรือนไทยที่ได้มีการแก้ไขไม่ให้มีครัวไฟอยู่ร่วมกับห้องนอน อันเป็นแบบสมัยดั้งเดิมมาเป็นแบบแยกครัวไฟไว้ต่างหากจากห้องนอน พื้นที่ตั้งเตาไฟใช้ดินใส่แผงไม้ที่ทำเป็นสี่เหลี่ยมเพื่อตั้งเตาไฟ

จากร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก ได้กล่าวพรรณนาถึงบ้านแบบเรือนเครื่องผูกโบราณของตาชูชกซึ่งก็คงได้ผ่านสายตามาแทบทุกคนพร้อมทั้งมีกล่าวถึงส่วนต่าง ๆ ของตัวบ้านที่ว่า

โสเคหทุพพลฏ ฐานํ ถิรํ กตฺวา ส่วนออเฒ่าพฤฒาทลิททก ให้อิดออดวิตกพะว้าพะวังด้วยอมิตตดาสิจะยังตัวสิจะไป ธชีมิไว้ใจด้วยเคหาเก่าคร่ำคร่าซวนโซเซ อ่อนโอ้เอ้เอียงโอนเอน กลัวจะว่าคร่ำเครนครืนโครมลง โย้ให้ตรงกรานไม้ยัน ค้ำจดจัน จุนจ้องไว้ เกลากลอนใส่ซีกครุคระมุงจะจะจากปรุโปร่งแลตะละโล่งลอดเห็นฟ้า ขึ้นหลังคาครอบจากหลบ โก้งโค้งกบกดซีกกรอบผ่าไม้ครอบคร่อมอกไก่ ไม้ข้างควายแขวะเป็น ๐ สอด สอดเสียบหนูแน่นขันขัดบ้านลมดัดเดาะหักห้อย กบทูย้อยแยกแครกคราก จั่วจุจากจัดห่าง ๆ ฝาหน้าต่างแต่งให้มิด ล่องหลวมบิดปากซี่ฟาก ตงรอดครากเครียดรารัด ตอม่อขัดค้ำขึงขังฯลฯ จากเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ ๕ ชูชกนี้เป็นตอนที่ไพเราะทำนองเสนาะตลกคะนอง ซึ่งผู้แต่งก็ได้พรรณนาไว้อย่างดีถึงส่วนต่าง ๆ ของตัวเรือนเครื่องผูกของชาวไทย ในปัจจุบันบ้านแบบนี้ก็ยังคงเป็นบ้านที่มีปลูกอาศัยโดยทั่ว ๆ ไป

ตามชนบทของไทย แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่างให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่นวัสดุที่ใช้อาทิจากหลบที่ครอบสันอกไก่ ในปัจจุบันแทนที่จะใช้จากก็เปลี่ยนเป็นใช้สังกะสีบาง ๆ ครอบแทนและเป็นการสะดวกในการก่อสร้าง ถึงแม้ว่าในขณะนี้ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าไปได้ไกล ในด้านการก่อสร้าง และมีสถาบันหลายแห่งที่สอนเกี่ยวกับการก่อสร้าง การออกแบบตามหลักวิชาสากล แต่ลักษณะเรือนเครื่องผูกของไทยก็จะต้องมีอยู่ต่อไปอีกนานเท่านาน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาอย่างไรก็ตาม เพราะประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม ฐานะของผู้ประกอบการกสิกรรมของประเทศไทยซึ่งส่วนมากเป็นชาวนา มีฐานะยากจนเป็นส่วนใหญ่.

ยันต์แปดเหลี่ยม

ถ้าใครไปเที่ยวบางปะอิน และได้เข้าชมพระที่นั่งเวหาสจำรูญ คงจะสังเกตเห็นว่าทางมุขหน้าของพระที่นั่ง ซึ่งเป็นห้องโถงบันไดขึ้นบนพระที่นั่ง จะมีรูปดวงตราประดับอยู่กึ่งกลางบันได และเมื่อสุดบันไดจะมีพระเก้าอี้แบบจีนวางกั้นไว้ ดวงตราที่ประดับอยู่นั้นเป็นดวงตรากลม ภายในเป็นรูปสลักกลับหัวกลับหางทำเป็นรูปปลาคู่ ตัวหนึ่งดำ ตัวหนึ่งขาว ภาษาจีนเรียกว่า อิม–เอี๊ยง แปลว่าความสว่างและความมืด แต่จะมีดวงตราอีกชนิด เขียนเป็นรูปปลาคู่อยู่ที่ก้นจาน ซึ่งเคยขุดค้นพบที่สันกำแพงเป็นแบบที่เรียกว่า อิน–หยัง อันเป็นความหมายที่กล่าวถึงความเริ่มต้นแห่งชีวิต เครื่องหมาย อิม–เอี๊ยง นี้ก็เป็นปลาคู่เช่นกัน แต่เขียนอยู่ภายในวงกลม และมีรูปแปดเหลี่ยมล้อมรอบ ตีเส้นเหมือนใยแมงมุม รูปแปดเหลี่ยมนี้จะตีเส้นไม่เหมือนกัน และแต่ละอันก็มีความหมายแตกต่างกันไป เช่น ฟ้า เดือน ดาว ลม เมฆ ฝน สายฟ้าแลบ ฯลฯ

คติเชื่อถือยันต์แปดเหลี่ยมนี้ คงจะเกิดขึ้นราว ๓,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล ในสมัยที่เรียกกันว่ายุค ๕ กษัตริย์ของจีน ซึ่งมีกษัตริย์องค์ที่สำคัญคือ ฟูซี เฉินหนุง วั่งตี่ เย้า และขุน เครื่องหมาย อิม–เอี๊ยงนี้ก็คงจะเกิดขึ้นในแผ่นดินของพระเจ้าฟูซี เพราะในสมัยนี้จีนมีการตั้งแซ่ขึ้นใช้ ทำให้สามารถรู้เรื่องของแต่ละบุคคลได้ และมีการทำภาพ ป๋ากว้า (โป๊ยก่วย) ขึ้นสำหรับดูดวงชาตาราศี ทำนองการผูกดวงโหราศาสตร์ ยันต์แปดเหลี่ยมภายในบรรจุ อิม–เอี๊ยง นี้เมื่อพุทธศาสนาลัทธิศาสนามหายานเข้าสู่ประเทศจีน จีนได้นำเอาไปใช้ด้วย รวมทั้งลัทธิเต๋าซึ่งเราจะเห็นได้ว่า ถ้าไปบ้านคนจีนที่อยู่ตรงทางสามแพร่ง หรือมีทางเดินผ่าน จะพบว่าบ้านนั้นแขวนรูปโป๊ยก่วยไว้เหนือประตูพร้อมทั้งมีที่บูชาเสร็จ ภาพโป๊ยก่วยนั้นจะต้องเขียนอยู่บนหัวของไซที (กิเลน) คาบกั้นหยั่น เพื่อ

ป้องกันสิ่งที่ไม่ดี ไม่เป็นมงคล สิ่งเหล่านี้เมื่อผ่านมาก็จะปะทะกับโป๊ยก่วย และหน้าไซทีคาบกั้นหยั่น และสูญหายไป ในบางบ้านเราจะพบทั้งโป๊ยก่วยและไซที แต่บางบ้านก็มีแต่ไซทีอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อสร้างพระที่นั่งเวหาสจำรูญอันเป็นศิลปสถาปัตยกรรมแบบพระที่นั่งในกรุงปักกิ่ง จึงต้องติดรูป อิม–เอี้ยงไว้ตรงบันไดขึ้น เพราะว่าพระที่นั่งหลังนี้สร้างตรงกับประตูทางเข้าพระราชวังบางปะอินพอดี และถ้าใครเข้าไปในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ลองสังเกตดูที่หน้าบันของพระที่นั่งพุทไธสวรรย์และที่หน้าบันพระวิหารทั้งสามหลัง โดยเฉพาะทางด้านหน้าเราจะเห็นรูปยันต์แปดเหลี่ยมติดอยู่ด้านหลังรูปพระ-พรหม และเทวดา เป็นการหลบมุมไม่ให้เห็นถ้าไม่สังเกต แต่ก็ยังไม่รู้ว่ายันต์แปดเหลี่ยมที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาตินี้ นำมาติดครั้งไหน เข้าใจว่าคงจะในแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เพราะในสมัยนี้ไทยเรามีการติดต่อค้าขายกับจีน และนิยมศิลปกรรมแบบจีนด้วย ถ้าแม้ว่าจะมีความเชื่อถือเรื่องยันต์แปดเหลี่ยมตามคติจีน แต่ก็ยังไม่กล้าแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ดังเช่นพระที่นั่งเวหาสจำรูญ อันเป็นการสร้างแบบสถาปัตยกรรมจีน และเข้าเรื่องกันได้ดีกับความเชื่อถือ อิม–เอี้ยง และยันต์แปดเหลี่ยม เมื่อเขียนถึงเรื่องอิม–เอี้ยง นี้แล้ว ทำให้นึกถึงเรื่องปลาคู่ซึ่งส่วนมากทำเป็นรูปปลาตะเพียนเงินปลาตะเพียนทอง หรือบางทีก็เป็นผ้ายันต์รูปปลาคู่แขวนไว้ตามหน้าร้านขายของเบ็ดเตล็ด และร้านอาหารแทบทุกร้าน ไม่ว่าไทยหรือจีนโดยเชื่อถือกันว่า ถ้าแขวนไว้แล้วจะทำให้เกิด ลาภ สักการะ ต่าง ๆ และมีลูกค้ามาอุดหนุนมาก ด้วยเหตุนี้เองเครื่องหมายรูปปลาคู่นี้จึงไปติดอยู่ตามสถานที่ที่ไม่น่าติดต่าง ๆ มากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นคติความเชื่อถือในรูปปลาคู่นี้มีมาแต่โบราณกาลแล้วยังไม่ยอมที่จะหมดไปง่าย ๆ และดูเหมือนจะเพิ่มมากขึ้นด้วยซ้ำไป ทำให้นึกถึงรูปชนิดหนึ่งเป็นรูปทำสำหรับพกติดตัว มีรูปชายหญิงคู่เป็นของทางภาคเหนือเรียก อิ้น ถ้าผู้ใดรู้ช่วยตอบให้ด้วยก็จะขอบคุณมาก.

วัดพันเตา

วัดพันเตาเป็นวัดที่สร้างอยู่ในกำแพงเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณวัดอยู่ติดกับเจดีย์หลวงและวัดหอธรรม วัดพันเตานี้มีวิหารไม้ที่สร้างโดยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ พระราชบิดาของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ ๕ โดยรื้อเอาหอคำ หรือวังของพระเจ้ามโหตรประเทศ ซึ่งเป็นปู่ ไปสร้างถวายไว้ ณ วัดนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๔ นับถึงระยะเวลานี้ก็เกือบได้ร้อยปี ลักษณะของวิหารเป็นวิหารแปดห้องภายในมีเสาหาน รองรับเครื่องบนชั้นหลังคา หอคำนี้ แต่เดิมปลูกในลักษณะใต้ถุนสูง เพราะจากลักษณะต่าง ๆ เหมือนกับหอคำที่จังหวัดลำปาง (ปัจจุบันรื้อแล้ว) และการก่อสร้างต่าง ๆ ก็ผิดกับวิหารที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในจังหวัดเชียงใหม่ เพราะวิหารทางลานนาไทยจะสร้างชนิดมีมุขลดทางด้านหน้า เช่นเดียวกันกับโบสถ์หรือวิหารทางภาคกลางที่นิยมมีพะไลทางด้านหน้าหรือด้านหลัง อาคารใดก็ดีของไทยถ้าเป็นไม้มักนิยมใต้ถุนสูงมีลักษณะเช่นเดียวกับศาลาการเปรียญที่วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งแต่เดิมเป็นพระที่นั่งที่สร้างอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา พระเจ้าเสือได้ถวายเป็นพุทธบูชาไว้ ณ วัดใหญ่สุวรรณาราม เพราะสมเด็จพระสังฆราช (ทอง) สามัญเรียกว่าสมเด็จเจ้าแตงโมประสูติ ณ จังหวัดเพชรบุรี และสำนักศึกษาเดิมก็อยู่ ณ วัดนี้

วิหารพันเตานี้ ผนังเป็นฝาไม้ชนิดฝาปกลลูกฟัก เมื่อรื้อเอามาสร้างเป็นวิหาร พะไลหรือระเบียงและหอทางด้านหน้าที่มีบันไดทางขึ้น ก็ได้ถูกรื้อออกไป หอคำของทางลานนาแต่เดิมคงเป็นที่ใช้สำหรับประกอบพิธีการใหญ่ ๆ หรือเป็นเรือนรับรอง และเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าของด้วย เช่นเดียวกับวังเจ้านายในสมัยก่อนที่ต้องมีท้องพระโรงหน้าไว้ในวัง

วิหารวัดพันเตาเป็นวิหารไม้หลังคาลด ๓ ชั้น แบ่งเป็น ๘ ห้อง ถึงแม้ว่าจะมีอายุไม่ถึง ๒๐๐ ปี แต่ก็นับได้ว่าเป็นตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมไทยทางลานนาได้ดีอีกแบบหนึ่ง ซึ่งสถาปัตยกรรมชนิดที่เรียกว่าหอคำคงจะมีเหลือที่วัดพันเตาเพียงแห่งเดียว ถึงแม้ว่าบริเวณที่ตั้งวิหารในปัจจุบัน จะถูกกำแพงวัดสร้างกระชั้นเกินไปก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้ตัววิหารด้อยคุณค่าลงไป เพราะลายซุ้มประตูและหน้าต่างเป็นลายจำหลักไม้ที่มีอิทธิพลศิลปแบบเชียงแสน ลายสาหร่ายลายหูช้างก็เป็นลายแบบลานนาไทยแท้ ทวยที่ทำรองรับเต้าทำเป็นทวยแบบท้าวแขน แบบฉลุโปร่งซึ่งเป็นศิลปที่นิยมอย่างยิ่งของศิลปแบบลานนาไทยซึ่งนิยมใช้ทวยแบบท้าวแขนฉลุโปร่งและทวยแบบหูช้าง

เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มีการซ่อมแซมหลังคาใหม่ แต่ก็คงไม่ทำให้เสียรูปทรงไปมากนัก เพราะส่วนประกอบภายในยังมีสภาพดีอยู่ ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงสภาพในการบำรุงรักษา เพราะทุก ๆ ฝ่ายมีเจตนาดีด้วยกันทั้งนั้น เพราะถ้าเราไม่บำรุงรักษากันมาก็คงจะอยู่ในสภาพดังที่เห็นในรูปไม่ได้ ถึงแม้ว่ากระเบื้องจะโหว่บ้างแต่ก็ได้รับการซ่อมแซมแล้ว และอยู่ในสภาพที่ใกล้กับการสร้างแต่ครั้งก่อนที่สุดอย่างน้อยที่สุดวิหารวัดพันเตานี้ก็เป็นศิลปชิ้นหนึ่งที่เป็นแบบลานนาไทยที่เหลือให้ได้ดูกันในปัจจุบัน จังหวัดเพชรบุรีมีศาลาการเปรียญวัดใหญ่ ฯ กรุงเทพ ฯ มีศาลาการเปรียญวัดราชาธิวาส เชียงใหม่มีวิหารวัดพันเตา ถึงแม้ว่าจะมีความงามไม่ชดช้อยแบบอยุธยา แต่ก็เป็นตัวของตัวเองอย่างมาก และมีความสำคัญต่อเมืองเชียงใหม่มากในสมัยที่มีการปกครองแบบเจ้าผู้ครองนครเพราะเป็นหอคำ ถ้าท่านไปเชียงใหม่ลองไปชมวิหารวัดพันเตาจะทำให้ท่านรักศิลปไทยขึ้นอีกมากหรืออาจจะเกลียดเอาเลยก็ได้ ถ้าไปเห็นสภาพเข้าจริง ๆ ท่านอาจไม่ชอบสภาพความงามแบบวัดพันเตาก็ได้.

"อคิวพังเจอร์" เรื่องปาฏิหาริย์?

ไม่มีการวางยาสลบหรือการให้ยาชาแก่หญิงวัย ๕๖ ปีซึ่งเกิดมีเนื้องอกในคอด้านหลัง นายแพทย์เพียงแต่หยิบเข็มที่ฆ่าเชื้อโรคอย่างดีขนาดครึ่งนิ้วอันหนึ่งเสียบบนกึ่งกลางของคิ้วข้างขวา แล้วก็ปักเข็มอันที่สองเหนือคิ้วข้างซ้าย เข็มสองอันที่กล่าวนี้มีชื่อในภาษาจีนโบราณว่า ยาง–ไป ซึ่งหมายถึง ดวงอาทิตย์สีขาว จากนั้นนายแพทย์ก็ปักเข็มอันที่สามและสี่ลงในรูหูลึกประมาณเศษหนึ่งส่วนสี่นิ้วของใบหูแต่ละข้าง ซึ่งเป็นจุด ไต–ยาง หรือจุดดวงอาทิตย์

ความรู้สึกมึนชาและเสียวแปลบกับเข็มอันที่สี่ได้เกิดขึ้นชั่วแวบเดียวเท่านั้น นายแพทย์ได้รวบสายเข็มทั้งสี่อันด้วยคีมหนีบพร้อมกับโยงไปยังหีบไฟฟ้าที่ควบคุมไว้แล้วสับสวิทซ์ไฟเพื่อให้ไฟผ่านมายังเข็มทั้งสี่นั้น ไฟฟ้าขนาด ๑๐๕ ไซเคิลต่อวินาที ครึ่งชั่วโมงต่อมาการผ่าตัดเอาเนื้องอกออกก็เสร็จเรียบร้อย ที่น่าประหลาดก็คือตลอดการผ่าตัดหญิงคนเจ็บได้พูดคุยตลอดเวลาและจิบน้ำส้ม

ได้ด้วย และเมื่อถามความรู้สึกของเธอก็ได้รับแต่คำตอบว่า ไม่ได้มีความรู้สึกเจ็บปวดอะไรเกิดขึ้นกับเธอเลยแม้แต่แผลที่ได้รับจากการผ่าตัด

กรรมวิธีดังกล่าวนี้ได้กระทำที่โรงพยาบาลนอร์ทวิล มลรัฐมิชิแกนในสหรัฐอเมริกา ซึ่งปัจจุบันเป็นวิชาใหม่ที่พวกแพทย์มีความกระตือรือร้นเป็นอย่างยิ่ง พร้อมกันนั้นก็มีการทดลองกันอย่างแพร่หลายตามโรงพยาบาลในมลรัฐใหญ่ ๆ ของอเมริกา เช่น นิวยอร์ค ซานฟรานซิสโก แคลิฟอร์เนีย ซึ่งเป็นถิ่นที่มีชาวจีนอาศัยอยู่มาก มีแพทย์ประมาณ ๑๒ คนเท่านั้นที่ได้รับใบประกอบโรคศิลปหรือใบอนุญาตให้ใช้วิธีการดังกล่าวแทนการวางยาสลบหรือการฉีดยาชา เช่น ทดลองใช้ในการผ่าตัดเกี่ยวกับผิวหนังที่มีปัญหาเช่นหูดไฝตลอดจนถึงการผ่าตัดเนื้องอก ตัดต่อมทอนซิล การดึงไส้เลื่อน และในการถอนฟัน นอกจากนั้นยังสามารถใช้ในการแก้ปวดต่าง ๆ เช่นปวดแขน ปวดกระดูกเนื่องจากโรคข้ออักเสบและยังช่วยในการรักษาโรคติดอ่างได้อีกด้วย ซึ่งเมื่อเราหวนย้อนกลับไปถึงการรักษาโรคโดยวิธีการโบราณที่ปัจจุบันเห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระเชื่อถือไม่ได้ ดังเช่น การเอาหูดออกโดยใช้มันดิบ ๆ ถู การใช้น้ำผึ้งและน้ำส้มรักษาโรคปวดกระดูกหรือโรคข้ออักเสบ ก็น่าที่จะเป็นไปได้ ทำให้มีความคิดที่จะทดลองใช้ในทางรักษาการปวดเนื่องจากมะเร็ง และใช้แทนวัคซีนป้องกันโรคบางอย่าง เช่น กามโรคที่ยังไม่สามารถค้นพบได้ เพราะมีนายแพทย์บางคนได้สันนิษฐานว่าเมื่อใช้เข็มทิ่มแทงเส้นประสาทลงไปจะทำให้แบคเทเรียลดการต่อสู้กับเม็ดเลือดขาว นอกจากนี้ กรมอนามัยของอเมริกายังได้จดบันทึกจากการทดลองว่าวิธีการดังกล่าวสามารถรักษาการปวดเนื่องจากมะเร็ง และโรคปวดประสาท เช่น ปวดศีรษะข้างเดียวได้ทำให้วงการแพทย์ในอเมริกาขอร้องให้มีกฎหมายที่ยินยอมให้มีการเปิดสอนวิธีการนี้ตามโรงเรียนแพทย์ ซึ่งคงจะสำเร็จภายในเดือน

กันยายน ๒๕๑๕ นี้ เพราะแม้แต่ประธานคณะกรรมการแพทย์เองก็รักษาโรคปวดตะโพกทั้งสองข้างด้วยการใช้เข็มปักลงไปชั่วระยะหนึ่งและต่อมาก็ไม่มีการปวดกลับมาอีกเลย ซึ่งออกจะเป็นสิ่งที่น่าแปลก

อคิวพังเจอร์เป็นคำที่มาจากภาษาลาติน (ไทยเราก็เรียกกันว่า การเค้นเส้น อคิว แปลว่า เข็ม และพังเจอร์ แปลว่า ตำ ซึ่งก็คือการใช้เข็มตำหรือแทงลงไปนั่นเอง แต่ตามภาษาจีนหมายถึง เข็มและสด ๆ ร้อน ๆ และวิธีการนี้ได้มีการใช้มานานหลายพันปีมาแล้วและปรับปรุงขึ้นเรื่อย ๆ และใช้ในหมู่ของคนจีน และแพทย์ส่วนใหญ่ที่ใช้วิธีการนี้และได้รับใบอนุญาตส่วนใหญ่ก็เป็นแพทย์ที่จบมาจากเอเซียและเป็นชาวเอเซียด้วย ทำให้ออกจะมีการหวงตัวอยู่สักหน่อย เช่น ดร. อี.ซี. หว่อง แพทย์ชาวไต้หวัน ได้กล่าวว่าเมื่อสักเจ็ดปีมาแล้วเขาได้รับขนานนามว่า "หมอเถื่อนแห่งเอเซีย" แต่ปัจจุบันก็ได้ยอมรับวิธีการนี้มาเป็นของใหม่ในวงการแพทย์แทน ในการเปิดสัมมนาแพทย์จากมลรัฐต่าง ๆ ในอเมริกา และยังเก็บเงินผู้ฟังคนละ ๑๗๕ เหรียญอีกด้วย อีกชุดหนึ่งเป็นแพทย์มาจากฮ่องกงและออสเตรเลียมาเปิดสอนวิชานี้ที่ แวนคูเวอร์ บี.ซี. ในประเทศแคนาดา เมื่อฤดูร้อนที่แล้วมา เมื่อโรงเรียนแพทย์ในอเมริกาติดต่อขอให้มาสอนเขา คิดค่าเล่าเรียนคนละ ๑,๖๕๐ เหรียญอเมริกัน เรียนประมาณ ๓ เดือน และฝึกหัดที่คลีนิคในฮ่องกงสี่อาทิตย์ ซึ่งออกจะแพงเอาการ แต่ก็มีนักเรียนซึ่งเป็นแพทย์เรียนถึง ๒๐๐ คน วิชานี้ออกจะเป็นเงินเป็นทองขึ้นมามาก ๆ แล้ว แม้แต่รายงานที่เขียนเกี่ยวกับการทดลองวิธีการนี้ก็ยังสามารถขายได้ถึงชุดละ ๑.๙๕ เหรียญ

ตามทฤษฎีจีน วิธีการดังกล่าวขึ้นอยู่กับ ชิ ซึ่งหมายถึง กำลังหรือพลังของชีวิต ชิ ถูกควบคุมโดย ยิน กับ ยาง ยิน เป็นตัวแทนของการไม่ยอมรับ

ความมืด ความเป็นเพศหญิง ความไม่สู้ ความหนาวเย็น ส่วน ยาง เป็นตัวแทนของการยอมรับ เช่น แสงสว่าง ความเป็นเพศชาย ความร้อน การต่อสู้ เมื่อยินและยางอยู่ในสถานะที่ไม่เท่ากันหรือขาดความสมดุลย์กัน การเจ็บป่วยก็จะแสดงออกมาในรูปต่าง ๆ กัน ฉะนั้น อวัยวะส่วนใหญ่ที่สำคัญ ๆ ของคนเราจึงแบ่งออกเป็นสองพวก คือพวกยิน ตัวอย่างเช่น ตับ ม้าม หัวใจ พวกยางก็เช่นถุงน้ำดี ลำไส้ใหญ่ และกระเพาะ เป็นต้น ส่วนพลังของร่างกายได้มาจากอวัยวะต่ออวัยวะซึ่งเป็นตาข่ายอยู่ภายใต้ผิวหนัง เรียก ชิงใล หรือเมอร์เดียนซึ่งหมายถึง เส้นศูนย์กลาง มีอยู่ด้วยกัน ๑๒ เส้นโดยมาจากส่วนของอวัยวะมี ๒ เส้นที่พิเศษก็เพราะว่า เส้นหนึ่งมาจากใจกลางของร่างกายส่วนหน้าและอีกเส้นมาจากใจกลางของร่างกายส่วนหลัง จุดที่ใช้เข็มแทงลงไปนั้นมีประมาณ ๕๐๐–๘๐๐ จุดแต่ละจุดก็มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันตามอวัยวะต่าง ๆ นั้นเช่น กระเพาะ ๔๓ ซึ่งอยู่บนหลังเท้าด้านขวาเหนือนิ้วนางของเท้าขึ้นไป และตับ ๑ ซึ่งอยู่ระหว่างนิ้วโป้งและนิ้วชี้ของเท้าด้านซ้าย แต่ละจุดก็มีความสัมพันธ์กันซึ่งทำให้การใช้วิธีการดังกล่าวในบางครั้งจะต้องใช้เข็มหลายอันปักทิ่มลงไป ดังเช่น การผ่าตัดโรคแผลเป็นหนองในกระเพาะ เขาจะใช้เข็มแทงที่จุดกระเพาะ ๔๓ ภาษาจีนเรียก เซียน–กู แล้วก็ปักที่ตับ ๑ ภาษาจีนเรียกว่าตา–ตัน ขนาดของเข็มที่ใช้ก็แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับอวัยวะที่ใช้เข็มปักทิ่มลงไป แต่ก็มีจุดถึง ๒๐ จุดที่ห้ามในการใช้เข็มปักลงไป เช่น ในหญิงที่มีครรภ์ถ้าแทงเข็มในจุดบริเวณส่วนท้อง ก็จะทำให้มีการแท้งเกิดขึ้นและที่จุดใต้แขนถ้าแทงก็จะทำให้ถึงแก่ความตายได้

การทดลองซึ่งปรากฏว่า ในจุด ให–กู อยู่บริเวณระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้นั้น เมื่อใช้เข็มปักลงไปจะช่วยให้หายจากการปวดฟัน ปวดศีรษะ

เป็นตะคริวที่ท้อง โรคคอเจ็บ ต่อมทอนซิลอักเสบ ซึ่งสามารถเป็นยาชาในการถอนฟันและการผ่าตัดต่อมทอนซิลออกได้ จากรายงานของศัลยแพทย์ที่ติดตามประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนจีนแดงได้พูดถึงการผ่าตัดปอด เนื่องจากโรควัณโรคโดยหมอฉีดมอร์ฟีนเข้าที่ขากรรไกรบน แล้วปักเข็มลงระหว่างข้อมือกับข้อศอกแล้วยกขึ้นยกลงประมาณ ๒๐ นาทีการผ่าตัดก็ลงมือใช้เวลาในการผ่าตัดถึงสองชั่วโมงกว่า แต่ไม่ปรากฏว่าคนเจ็บมีความรู้สึกเจ็บปวดหรือมีปฏิกิริยาโต้ตอบแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังทดลองใช้ในการรักษาโรคตาบอดที่เกิดจากโรคริดสีดวงตา โรคตาโปน และโรคโปลิโอ

ดร. โรสสัน ได้กล่าวว่า เมื่อใช้เข็มเกินกว่า ๒ จุดจะต้องใช้ไฟฟ้าช่วยเข้ากระตุ้นแต่การผ่าตัดก็ยังต้องใช้ยาสลบเข้าช่วยในบางกรณีที่การใช้วิธีปักเข็มล้มเหลว แต่ถึงอย่างไรกรรมวิธีการดังกล่าวเท่าที่มีการทดลองใช้ในอเมริกาในการผ่าตัด ไต และตับ เป็นวิธีที่ปลอดภัยและดีที่สุดเพราะไม่ทำให้มีปฏิกิริยาในการเพิ่มหรือลดความดันแต่อย่างใด และไม่ทำให้ระบบการหายใจถูกกดเหมือนการวางยาสลบ นอกจากนั้นยังไม่มีการคลื่นเหียนอาเจียนเกิดขึ้นหรือการปวดศีรษะ ดังเช่น การใช้ยาสลบ

มีบางโรคเช่น มะเร็ง โรคจิต โรคโลหิตจาง เบาหวานและอัมพาตที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากวิธีการอคิวพังเจอร์นี้ได้

คำตอบในเรื่องที่ว่าทำไมวิธีการนี้จึงสามารถทำให้หายจากความเจ็บปวดได้ ที่กว้างขวางที่สุดก็คือทฤษฎี เรียกว่า "ประตูควบคุม" ในปี ๒๕๐๘ โดยนายแพทย์ โรนาลด์ แมลแซกซ์ และ แพทริค วอลล์ จากลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งกล่าวว่า เส้นประสาทรับความรู้สึกนี้ประกอบด้วยช่องเล็ก ๆ เรียงรายไปใกล้กับไขสันหลัง ซึ่งจะส่งความรู้สึกต่อไปยังสมองได้เมื่อเกิดการ

เจ็บปวดขึ้นแม้แต่ช่องเดียวก็ตาม การปักเข็มลงไปที่จุดหนึ่งจุดใด ก็จะทำให้เส้นประสาทในจุดนั้นขาดจากกันชั่วระยะหนึ่ง ซึ่งจะทำให้หายเจ็บปวดได้เนื่องจาก ขาดการติดต่อกันตลอดแต่ละช่องของเส้นประสาทรับความรู้สึกนั้น แต่ทฤษฎีนี้ก็ไม่ได้อธิบายว่า เมื่อแทงเข็มที่หน้าสามารถทำให้ไม่เจ็บปวดในการผ่าตัดส่วนท้อง หรือการปักเข็มบนแขนก็ทำให้ไม่ปวดจากการถอนฟันได้ แต่นายแพทย์ในอเมริกาได้อธิบายว่า อาจจะมีส่วนหนึ่งของสมองที่ส่วนหนึ่งรับความรู้สึกจากไขสันหลังส่วนล่าง และส่วนหนึ่งรับความรู้สึกจากไขสันหลังส่วนบน

กรรมวิธีนี้ในขณะนี้กำลังเริ่มจะทดลองใช้ช่วยในหญิงที่เจ็บครรภ์เนื่องจากทารกกำลังจะเกิด ซึ่งคงเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งถ้าเป็นผลสำเร็จ แต่ก็มีปัญหาอยู่ว่ากรรมวิธีการนี้จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงเนื่องจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์และเหยียดหยามจากนักวิทยาศาสตร์ แต่มีนายแพทย์ผู้หนึ่งกล่าวว่า "ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์วิชาการนี้ก็คงจะหมดไปเมื่อหลายพันปีล่วงมาแล้ว"

แปลและเรียบเรียงโดย

น้อย

"ลูกคนหนึ่งของพ่อ"

จาก หนังสือ นิวสวีค รายสัปดาห์
ฉบับวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๑๕

เรือนไทยโบราณ

เมื่อมีผู้พูดถึงสถาปัตยกรรมไทย ก็มักจะมีผู้เข้าใจผิดคิดว่าสถาปัตยกรรมไทยจะต้องเป็นการสร้างวัดที่ประกอบไปด้วยโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญเสมอไป เพราะความจริงสถาปัตยกรรมไทยมิใช่จะมีแต่การสร้างวัดเท่านั้น แต่หมายความถึงการสร้างบ้าน และการตกแต่งด้วย การปลูกสร้างบ้านเรือนของไทยนั้นมีเป็นแบบฉบับ โดยสามารถที่จะกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่า เรือนไทยเป็นการก่อสร้างแบบมาตรฐานที่สมบูรณ์ที่สุด และเป็นการลงตัวในแบบโดยที่คนไทยในอดีตจะต้องคิดค้นในการหาแบบและวางแปลนบ้านมานานแล้ว ถ้าเราศึกษาดูตามประวัติศาสตร์ ไทยเป็นเชื้อชาติใหญ่ที่อยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่นแถบภูเขาอัลไต และแถบบริเวณตอนกลางของประเทศจีนในปัจจุบันนี้ คือแถบลุ่มแม่น้ำยางจื่อเกียงฝั่งซ้าย ตั้งแต่มณฑลเสฉวนตลอดไป จนเกือบจดทะเลทางตะวันออก เมื่อราว ๔๐๐๐ ปีล่วงมาแล้ว แต่เราก็ไม่สามารถจะค้นหาหลักฐานก่อนหน้านั้นขึ้นไป ว่าชนชาติไทยจะมีภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่ใด เพราะไม่มีหลักฐานที่จะอ้างอิงได้ คนไทยได้อพยพลงมาอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ ตลอดจนทาง

ตอนเหนือของพม่าและประเทศลาว ซึ่งก็ได้แยกมาจากไทยที่อยู่แถบภาคกลางของจีนทั้งสิ้น และจะมีไทยบางพวกที่ยังรักถิ่นเกิด และเป็นพวกติดที่ไม่ยอมทิ้งถิ่นเกิด ยอมถูกบีบบังคับจากชาวต่างชาติ จนถูกกลืนเป็นชาติอื่นไปบ้าง พวกที่ถอยร่นมาทางใต้นี้ก็ได้มาตั้งอาณาจักรต่าง ๆ เช่น อาณาจักรน่านเจ้า, เชียงแสน, สุโขทัย อาณาจักรที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ คืออาณาจักรเชียงแสน แต่เรื่องของอาณาจักรนี้ ส่วนใหญ่เป็นตำนานและนิยายเสียมาก ผู้ที่อ่านเรื่องราวของอาณาจักรเหล่านี้จึงไม่ค่อยจะเชื่อถือนัก แต่ก็มีหลักฐานทางสถาปัตยกรรมเหลืออยู่ ซึ่งเป็นทั้งเจดีย์ ซากโบสถ์วิหารและประติมากรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธรูป เราก็ไม่สามารถจะบอกได้ว่า สมัยนั้นมีการก่อสร้างบ้านเรือนกันเช่นไร สมัยสุโขทัยก็เช่นเดียวกัน หลักฐานที่เหลืออยู่ก็เกี่ยวกับโบสถ์วิหาร และรูปประติมากรรมเท่านั้น จึงขอสันนิษฐานว่า บ้านเรือนไทยสมัยเชียงแสนกับสมัยสุโขทัย ก็คงจะไม่แตกต่างกันมากมายอะไรนักซึ่งสมัยสุโขทัยก็คงมีลักษณะเช่นสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ซึ่งเรือนเหล่านี้ต่างก็มีวิวัฒนาการมาจากเครื่องผูกที่เรียกว่ากระท่อมหรือกระต๊อบ

เรือนเครื่องผูกของไทยนั้น เป็นเรือนที่ปลูกสร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจากหรือแฝก จะมีแต่เพียงบางส่วนที่ใช้ไม้จริงเป็นส่วนประกอบ คือเสาและตอม่อ เรือนเครื่องผูกจะประกอบด้วยห้องใหญ่ที่ใช้เป็นห้องนอน ต่อจากห้องนอนก็จะเป็นห้องพัก และห้องครัวต่อกับระเบียง ลักษณะเรือนเครื่องผูกเช่นนี้ในชั้นเดิมคงมีลักษณะเช่นเดียวกับ เรือนของพวกแม้ว หรือมูเซอร์ทางภาคเหนือของไทย โดยมีที่ก่อไฟไว้กลางห้อง ใช้เป็นที่หุงหาอาหารเสร็จ การปลูกเรือนเช่นนี้ยังเป็นที่นิยมของไทยใหญ่ เพราะต้องการความอบอุ่นในเวลานอนกลางคืน เพื่อประโยชน์ในการใช้ผิงไฟ เรือนไทยในระยะต้น ๆ ก็มีลักษณะ

เช่นเดียวกับเรือนของพวกไทยใหญ่นั่นเอง เพราะภูมิอากาศแถบภาคกลางของประเทศจีนมีอากาศหนาวเย็น ในชั้นแรกการปลูกสร้างบ้านก็คงมิได้คำนึงถึงควันไฟที่ก่อเท่าใดนัก ครั้นเมื่อไทยอพยพลงมาทางใต้มาก ๆ เข้า อีกทั้งภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ผิดกับทางตอนเหนือ การปลูกสร้างบ้านเรือนจึงได้เปลี่ยนจากการก่อไฟไว้กลางห้อง เป็นการสร้างครัวไฟตามแบบเรือนเครื่องผูกทั่ว ๆ ไป ถ้าหากสร้างเป็นฝาประกอบมั่นคง ก็จะปลูกเป็นลักษณะเรือนคู่โดยมีห้องนอน ห้องพัก ระเบียงและครัวไฟ

เรือนตามที่กล่าวนี้ เป็นลักษณะเรือนที่ปลูกโดยทั่ว ๆ ไปในสมัยโบราณของเมืองเชียงแสน เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน ลำพูน เรือนลักษณะเช่นนี้ ปัจจุบันจะมีเหลืออยู่บ้างที่หมู่บ้านเขินและที่เมืองงาย ในจังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นการรักษาศิลปแบบเชียงแสนได้เป็นอย่างดี การที่เรือนทางหัวเมืองเหนือสร้างครัวไฟไว้ต่างหาก ก็ตรงกับลักษณะเรือนไทยทางภาคกลางหรือเรือนทางภาคอีสานและภาคใต้ เพราะเรือนทางภาคกลางก็จะมีลักษณะการวางแปลนเช่นเดียวกับทางเหนือ คือมีห้องนอน ห้องพัก ระเบียง นอกชานและครัวไฟ ครัวไฟของภาคกลางปลูกไว้ใต้ลมหรือใต้ตัวบ้าน และบ้านบางหลังจะปลูกเป็นบ้านแฝด หมายถึงเรือนแฝด มีหอนั่ง เรือนขวางและครัวไฟ เรือนเช่นนี้เป็นลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างกับเรือนชนิดธรรมดาทั่ว ๆ ไป

เรือนทางภาคเหนือและเรือนทางภาคกลาง มีลักษณะผิดแปลกจากกันก็คือ การฝั่งเสา ทางเหนือฝั่งเสาเป็นเสาตรง ส่วนทางภาคกลางฝั่งเสาเป็นเสาสอบปลายฝาหันเข้าหากัน การฝั่งเสาเช่นนี้ ก็เพื่อประโยชน์ในการรับน้ำหนัก การที่รับน้ำหนักด้วยโครงสร้างเช่นนี้ จึงทำให้ลองเปรียบเทียบดูกับสถาปัตย-กรรมจีนและญี่ปุ่น ทำให้เห็นว่ามีลักษณะที่คล้ายกันมาก แต่ถ้าเราได้พิจารณาดู

การปลูกสร้างบ้านของจีนสมัยโบราณจนปัจจุบันนี้ จึงทำให้สามารถเปรียบเทียบแบบบ้านของจีนได้ว่า เป็นแบบดั้งเดิม (Premitive) ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นไร เช่นการสร้างติดกับพื้น ใช้รับน้ำหนักด้วยกำแพงหนา (Wall bearing Construction) อีกประการหนึ่ง การสร้างบ้านของจีนไม่นิยมหน้าต่างหลายช่อง เพราะถ้าเจาะหน้าต่างมากช่อง ความแข็งแรงของกำแพงจะเสียไป ส่วนมากบ้านญี่ปุ่นใช้ระบบสร้างที่มีโครงสร้างของผนังและหลังคามากมาย เช่นมีการยกพื้นสูง ๖๐ เซนติเมตร บ้านญี่ปุ่นเป็นการสร้างแบบใช้ระบบโครงสร้างรับน้ำหนัก (Skeletion Construction) ใช้หลังคากดอีกชั้นหนึ่ง เพื่อความมั่นคงและแข็งแรงของตัวบ้าน ที่สร้างเช่นนี้ก็เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เพราะประเทศญี่ปุ่นมีแผ่นดินไหว และมรสุมพัดผ่านเสมอ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเช่นนั้น

ตามที่กล่าวแล้วว่า บ้านไทยเป็นบ้านแบบสำเร็จรูปและได้มาตรฐาน เพราะเราสามารถหาหลักฐานทางภาคเหนือกล่าวอ้างอิงถึงบ้านเรือนสมัยเชียงแสนได้ ส่วนบ้านสมัยสุโขทัย เราก็เทียบเคียงกับสถาปัตยกรรมและการตกแต่งสมัยสุโขทัย เช่น ป้านลมที่ทำเป็นรอยธรรมดา หรือจั่วที่ทำเป็นรูปลูกฟักแบบภควัม อันเป็นจั่วบ้านเรือนที่นิยมกันทั่วๆ ไป สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์เราสามารถหาหลักฐานได้อย่างมากมาย โดยเฉพาะสถาปัตยกรรมการสร้างบ้านสมัยอยุธยา ได้รับอิทธิพลจากสมัยสุโขทัยในด้านสร้างสรรค์แทบทุกชนิด ฉะนั้นเรือนไทยสมัยสุโขทัยก็มีลักษณะเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา เรือนสมัยอยุธยานั้นจะเป็นเรือนแบบฝาปกล หลังคาทรงจอมแห หรือหลังคากรวด เพราะภาพเขียนที่เขียนไว้บนตู้พระธรรมในสมัยอยุธยา ที่แสดงภาพเกี่ยวกับบ้านเมือง ก็จะแสดงแบบบ้านที่มีสร้างอยู่ในสมัยนั้นเป็นอย่างดี นอกจากนั้นก็ยังมีหลักฐานจาก

วรรณคดี เช่นบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนปลูกเรือนหอพลายแก้วกับนางพิม กล่าวไว้ว่า

ครานั้นจึงโฉมเจ้าพลายแก้ว ครั้นถึงกำหนดแล้วจึงนัดหมาย
บอกแขกปลูกเรือนเพื่อนผู้ชาย มายังบ้านท่านยายศรีประจัน
ให้ขุดหลุมระดับชักบั๊กเสาหมอ เอาเครื่องเรือนมารอไว้ที่นั่น
ตีสิบเอ็ดใกล้รุ่งฤกษ์สำคัญ ก็ทำขวัญเสาเสร็จเจ็ดนาที
แล้วให้ลั่นฆ้องหึ่งโห่กระหน่ำ ยกเสาใส่ซ้ำประจำที่
สับขื่อพรึงติดสนิทดี ตะปูตียกเสาดั้งตั้งขึ้นไว้
ใส่เต้าจึงเข้าแปลานพลัน เอาจันทันเข้าไปรับกับอกไก่
พาดกลอนผ่อนมุงกันยุ่งไป จั่วใส่เข้าฝาเซ็ดหน้าอึง
บ้างเจาะถากดังเดียงเสียงเอะอะ เกะกะกบไสไขเหล็กจึ้ง
บ้างผ่าพื้นสนั่นอึงคะนึง วันหนึ่งแล้วเสร็จสำเร็จการ
ศรีประจันแกเรียกบ่าวข้า ให้ยกสำรับมาทั้งคาวหวาน
เลี้ยงดูสับสนคนทำงาน อิ่มแล้วไปบ้านด้วยทันใด.

ประเพณีการปลูกเรือนทางภาคกลางสมัยโบราณ ได้ถูกนำมากล่าวไว้ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน แสดงถึงการปลูกเรือนหออันเป็นประเพณีเก่าของไทย ที่กล่าวว่าสามารถปลูกได้เสร็จในหนึ่งวันนั้น เพราะการปลูกสร้างบ้านในสมัยก่อน อาศัยการช่วยแรงซึ่งกันและกัน เพียงแต่ผู้จะปลูกบ้านไปสั่งช่างไม้ให้ทำฝาเรือน และถากเสาไว้ให้ ก็นำมาประกอบเป็นตัวเรือนได้อย่างสบาย ฉะนั้น เรือนชนิดที่สร้างด้วยไม้ จึงเรียกว่าเรือนเครื่องสับ เพราะการก่อสร้างมีแต่การเจาะตอกและถากด้วยสิ่วและขวานเป็นส่วนใหญ่ ดังคำให้การของชาวกรุงเก่ากล่าวว่า "บ้านนางเอียน ริมกำแพงกรุงเทพมหานคร เลื่อยไม้สัก

ทำฝาเรือน ปรุงเรือนขาย" ดังนั้นในสมัยก่อนเมื่อใครคิดจะปลูกบ้าน ก็เพียงแต่ไปซื้อฝาเรือนนำมาปลูกได้ทันที เพราะบ้านในสมัยโบราณเป็นบ้านแบบมาตรฐาน อันประกอบด้วยตัวเรือนและครัวไฟ ส่วนที่ใครจะสร้างให้มีเรือนเป็นลักษณะแฝด มีเรือนขวาง หอนั่ง และหอนกนั้นเป็นอีกกรณีหนึ่ง เพราะเป็นเรือนลักษณะพิเศษของผู้มั่งคั่ง หรือผู้มียศบรรดาศักดิ์

คติความเชื่อถือของคนไทยนั้น ถือกันว่าไม่ปลูกเรือนขวางตะวัน ดังในหนังสือเรื่อง "ประเพณีเนื่องในการสร้างบ้านปลูกเรือน" ของพระยาอนุมานราชธน ก็ได้มีกล่าวไว้แล้ว เพราะถ้าหากปลูกเรือนขวางตะวัน แดดจะส่องทั้งตอนเช้าและตอนบ่ายผู้อยู่อาศัยก็อยู่ไม่สบาย เพราะโดนแดดเผาทั้งวันและยังเสียสายตาอีก การปลูกเรือนจึงให้ปลูกตามตะวัน ผู้อยู่อาศัยจึงจะมีความสุข และคติข้อนี้ก็เป็นการสนับสนุนการเชื่อถือทิศ เพราะเรือนจะต้องหันหน้าหรือหลังไปทางทิศเหนือหรือใต้ เพราะเรือนไทยส่วนมากแบ่งเป็นสามห้องการนอนก็นิยมเอาหัวไปทางทิศใต้หรือเหนือ เพราะคติเช่นนี้เป็นการบังคับไปในตัวกับเรือน เพราะถ้าหากนอนหันหัวไปทางทิศตะวันออกก็จะเป็นการนอนขวางขื่อ โบราณก็กล่าวห้ามอีกแหละว่าผีจะอำ แต่ตามจริงแล้วเนื้อที่ในการนอนก็น้อยไป เพราะถ้านอนเช่นนี้ ถ้ามีนอนกันมาก ๆ ในห้อง ผู้ที่เข้านอนภายหลัง ก็จะต้องนอนติดเท้าของผู้เข้านอนก่อน หรือบางทีก็เป็นการกรายหัวคนที่นอนอยู่ก่อน ซึ่งมานอนอยู่ตอนใกล้ประตูทางเข้าห้อง

และยังมีคติความเชื่อถืออีกอย่างหนึ่ง คือการหาฤกษ์ปลูกบ้านยกเสาเอก เช่น การขุดหลุม โรยเงินโรยทองก้นหลุม ซึ่งคตินี้แม้แต่การก่อสร้างสิ่งใหญ่ ๆ ก็มีการวางศิลาฤกษ์ ซึ่งติดกันมาจนถึงทุกวันนี้ การยกเสาเอกลงหลุมนั้น สมัยโบราณเชื่อถือมากตลอดจนการตัดเสา ถากเสา โดยเฉพาะเสาเอกนั้นต้องมี

ผ้าแดงหรือด้ายเจ็ดสี ตลอดจนกล้วย อ้อยผูกที่ยอดเสา ตำราปลูกเรือนสมัยเก่ากล่าวเป็นทำนองที่ว่า ปลูกเรือนในเดือนหก แสนอิ่มอกอเนกา ทรัพย์สินพูนพัฒนา ไหลหลั่งมายิ่งเนืองนอง ปลูกเรือนในเดือนเก้า ยศศักดิ์เจ้ามีมั่นคง สิ่งสิ้นตนประสงค์ จำเริญวัฒนามา ฯลฯ

นอกจากนั้น ก็มีพิธีขึ้นบ้านใหม่ในสมัยโบราณ ต้องมีการจัดตั้งที่บูชาพระ และสมมุติคนชื่อเดช ถือกริชนำหน้าเป็นการแสดงถึงความกล้าแข็ง เจ้าบ้านอุ้มพระพุทธรูป ภรรยาถือหีบเงินทอง สมมุติคนชื่อศรีถือขันน้ำ หมายถึงความอยู่เย็นเป็นสุขเหมือนกับน้ำ สมมุติคนชื่อเงินถือพักเขียว และหินบดยา หมายถึงให้มีความร่มเย็นและยั่งยืนเหมือนกับหินเหมือนพัก สมมุติคนชื่ออยู่อุ้มแมว เพราะตามวิสัยแมวนั้นเป็นสัตว์รักบ้าน ในปัจจุบันเราจะไม่เห็นพิธีการเช่นนี้ เพราะการปฏิบัติต่าง ๆ ก็เป็นไปตามยุคสมัยสิ่งใดเป็นเรื่องไม่จำเป็นก็ต้องตัดทิ้งไป

เรือนไทยทางภาคกลางนั้น ยังจำแนกฝาเรือนออกเป็นแบบต่าง ๆ อีก เช่น ฝาปกลแบบธรรมดา, ฝาปกลลูกฟัก, ฝาสายบัว, ฝาสำหรวดและฝากระแชงอ่อน ซึ่งฝาแต่ละชนิดก็ผิดกันไป เช่นฝาปกลก็ตีไม้ปิดร่องเป็นรูปตั้งและนอน ฝาปกลแบบลูกฟักก็จะตีลูกตั้งและลูกนอนขยายออกไป แต่ภายในกรอบมีลูกฟัก ซึ่งฝาด้านนี้นิยมมีแต่เพียงด้านหน้าเรือนเท่านั้น ฝาสายบัวก็ตีไม้เป็นเส้นตรงทับร่องเฉย ๆ เพื่อเป็นการยึดไม้ที่ได้เข้าลิ้นไว้แล้วให้แข็งแรงมั่นคงยิ่งขึ้น ฝาสำหรวดก็เป็นฝาที่ใช้ไม้ไผ่สานเป็นตารางสี่เหลี่ยมกรุจาก หรือบางแห่งก็ใช้กรอบไม้ เข้าลิ้นเป็นรูปกรอบสี่เหลี่ยมภายในกรุจาก ส่วนฝากระแชงอ่อนใช้ผิวไม้ไผ่สานเช่นเดียวกับกระแชงเรือกรุจากอ่อนสด ๆ ภายใน แลดูสวยงามมากเมื่อทำเสร็จใหม่ ๆ ฝาชนิดนี้เป็นฝาชนิดพิเศษ ส่วนมากใช้ในการปลูก

เรือนหอคู่บ่าวสาว เพราะใช้เป็นฝาชั่วคราว และจะมีการเปลี่ยนแปลงในภายหลัง อันเป็นคตินิยมสืบกันต่อมาที่ใช้ดูคู่บ่าวสาวว่ารักยั่งยืนกันหรือไม่ และเปลี่ยนเป็นฝาปกลในภายหลัง โดยที่คติการครองเรือนสมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันแตกต่างกันมาก เรือนไทยสมัยโบราณไม่นิยมตีฝ้าประกบเพดาน เพราะแต่เดิมการมุงหลังคาใช้มุงด้วยแฝกหรือจาก จะมีบางบ้านที่มุงด้วยกระเบื้องดินเผา ส่วนใหญ่ก็มุงด้วยจาก ส่วนทางภาคเหนือก็นิยมมุงด้วยไม้ หรือกระเบื้องดินเผา การมุงหลังคาเช่นนี้เป็นการสะดวกในการถ่ายเทของอากาศ อีกทั้งนิยมปลูกให้มีระเบียงและชานต่อกัน เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อน ซึ่งการพักผ่อนนั้นใช้พักกันจริง ๆ คือเป็นแบบตามอัธยาศัย ระยะที่ชานกับระเบียงต่อกันนี้ มีช่องว่างที่เรียกกันว่า ร่องแมว หรือช่องแมวลอดเป็นช่องที่ลมพัดโกรกได้อย่างสบาย เพราะเรือนไทยนิยมปลูกใต้ถุนสูง ซึ่งความสูงของบ้านนี้ก็เป็นแบบฉบับอีกเช่นบ้านชนิดมีหลังคาปีกนกคลุมตลอดตัวบ้านนั้น ใต้ถุนจะสูง ๔ ศอก ตัวบ้านจะต้อง ๕ ศอก เพราะส่วนที่ห้าถูกหลังคาคลุมไปแล้ว แต่คติเช่นนี้ไม่ตายตัวเสมอไปต้องแล้วแต่ช่างอีก การที่เรือนไทยนิยมปลูกใต้ถุนสูงนั้น ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เพราะบ้านตามชนบทอาจจะใช้กั้นคอกผูกวัวหรือควายได้

บ้านไทยไม่นิยมสร้างส้วมและห้องน้ำไว้กับตัวอาคาร ซึ่งข้อนี้เป็นข้อเสียอยู่อย่างหนึ่ง แต่ก็มีแนวความคิดที่ดีที่รู้จักขยายอาคารเพิ่มขึ้น ๕ หรือ ๖ หลังในกลุ่มเดียวกัน แทนที่จะเป็น ๒ หรือ ๓ หลัง ซึ่งการขยายกลุ่มอาคารนี้ ก็อยู่กับฐานะและขนาดของครอบครัว อาคารเหล่านี้จัดวางห่าง ๆ กัน ตามดินฟ้าอากาศและประโยชน์ใช้สอย จึงอาจจะกล่าวได้ว่า สถาปัตยกรรมเรือนไทยได้นำเอาแบบอาคารหลาย ๆ หลังมาประกอบเข้าด้วยกันอย่างหลวม ๆ แต่ก็ยังกลมกลืนเข้ากันได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบัน เราจะไม่ค่อยได้พบเห็นบ้านแบบไทยหนาตานัก เพราะอารยธรรมสมัยใหม่ได้เข้ามาแทนที่ เพราะแต่ก่อนเรานั่งกับพื้น ปัจจุบันต้องนั่งเก้าอี้ การสร้างบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยด้วย ถ้าหากเราจะดูเรือนไทยหรือศึกษาเรื่องเรือนไทยต้องไปตามชนบทแถวอยุธยา อ่างทอง สุพรรณบุรี นนทบุรี ตามคลองบางกอกน้อยและเพชรบุรี ซึ่งจะมีบ้านเรือนแบบทรงไทยเหลือให้เราศึกษาได้อย่างมากมาย และในขณะนั้นบรรยากาศในอดีตก็จะหวนกลับคืนมาทำให้เรือนไทยได้พลุ่งขึ้นสู่ความทรงจำอีก ต่อไปเรือนไทยแบบโบราณก็จะต้องหมดไป เพราะดังที่กล่าวแล้วเป็นไปตามสมัย เพราะสมัยนี้เราไม่ได้นุ่งผ้าพื้น นั่งพิงหมอนขวานรับแขก ผู้ที่มีบ้านแบบนี้ก็พยายามเปลี่ยนเป็นแบบใหม่ให้ทันสมัย จึงจะเป็นคนที่มีรสนิยมสูง ส่วนพวกที่ชอบสำแดงความโอ่อ่าหรือแสดงถึงความเป็นผู้ซาบซึ้งในศิลปชนิดเศรษฐีใหม่ ก็พยายามสร้างบ้านแบบไทย ๆ เรียกให้โก้ว่า ไทยสมัยใหม่แต่ดูแล้วก็ไม่รู้ว่าไทยอะไร เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ สักแต่ว่ามีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หรือป้านลมบ้าง ๆ ก็เป็นศิลปไทยหรือทรงไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้อีกร้อยปีข้างหน้าเด็กไทยคงตกใจและคงด่ายิ่งกว่าสมัยนี้ และเหตุที่ทำให้เปลี่ยนได้มากยิ่งขึ้นในระยะนี้ก็คือ ได้มีนายทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้พากันกว้านซื้อเรือนไทยแบบเก่า ๆ ที่มีความงามจากภาคเหนือและภาคกลางในราคาเหมาเสร็จประมาณหลังละเจ็ดพันแปดพันถึงหมื่นบาท ส่งออกไปต่างประเทศโดยมีบริษัทรับเหมาบรรจุลงลังส่งถึงที่เสร็จ ซึ่งพฤติการณ์เช่นนี้ ต่อไปถ้าหากนักศึกษาไทยหรือเด็กไทยอยากจะศึกษาหรือค้นคว้าเรื่องเรือนไทยอาจจะต้องให้ชาวต่างประเทศช่วยสำรวจและค้นคว้าให้ ดังหลายเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องของไทย ของส่วนราชการบางแห่งเอง ก็ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ

แต่ถ้าเราดูอีกแง่หนึ่ง ก็อาจจะเห็นว่าเป็นการดี เพราะเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ถ้าเราพิจารณาดูถึงการส่งบ้านไทยออกนอกประเทศของนายทุนต่าง ๆ แล้ว นับวันบ้านแบบไทยก็จะหมดไป เพราะไม่มีผู้ใดเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งนี้ ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่จะมีใครช่วยคิดรวบรวมแบบต่าง ๆ ของไทย ปลูกอยู่กลางแจ้งเป็นพิพิธภัณฑ์ชาติวงศ์วรรณา แต่สิ่งนี้ยังอยู่ไกลนักและเมื่อเราจะทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องบ้านไทยเรือนไทย หรือวัฒนธรรมในการสร้างบ้าน ก็จะเป็นการสายเกินไปเสียแล้วเพราะตัวอย่างดี ๆ ก็หมดไป

นักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ทำการค้นคว้าและวิจัยเรื่องเรือนไทยของภาคเหนือและภาคกลาง เมื่อปี ๒๕๐๖ โดยการถ่ายแบบแปลนและทำหุ่นจำลองมาเก็บรักษาไว้ในคณะ อันเป็นการศึกษาค้นคว้าเรื่องเรือนไทยสมัยโบราณ ส่วนทางภาคอีสานและภาคใต้ ทางคณะก็เคยมีโครงการที่จะส่งนักศึกษาออกทำการค้นคว้ารวมเป็นประวัติต่อไป แต่ก็ยังขาดทุนรอนในการดำเนินการ และการสนับสนุนเท่าที่จะพึงได้ ถึงกระนั้นก็ยังหวังว่า เมื่อมีทุนพอจะออกสำรวจได้ คงจะทำให้ได้แบบบ้านเรือนตลอดจนประเพณี การเชื่อถือของภาคอีสานและภาคใต้ ตลอดจนของเก่าของภาคเหนือและภาคกลางของคณะที่มีอยู่แล้ว ให้มีความสมบูรณ์ขึ้นไปอีก นำมาเก็บรักษาเป็นสมบัติของสาธารณะต่อไป และหวังว่าคงจะได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากทุกฝ่าย เมื่อโอกาสนั้นมาถึง เพราะทุกชาติทุกภาษา ถือว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ หรือความเป็นมาแห่งเชื้อชาติของตนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการช่วยให้ซาบซึ้งถึงวิวัฒนาการตลอดจนวัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของเชื้อชาตินั้น ๆ.

โบราณสถาน วัดระฆังโฆสิตาราม

วัดระฆังโฆสิตารามนี้เดิมเรียกว่าวัดบางหว้าใหญ่ เป็นวัดโบราณแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เป็นพระอารามหลวงชั้นโทชนิดวรมหาวิหาร เหตุที่เรียกว่าวัดระฆังเกิดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์โดยถือเอาจากการที่ขุดได้ระฆังโบราณที่วัดนี้ ระฆังที่ขุดได้นี้มีเสียงไพเราะดังเป็นกังวานยิ่งนักพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงขอไปไว้ที่หอระฆังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และได้ทรงสร้างระฆังขึ้นใหม่มาพระราชทานแทนไว้ห้าลูก ตั้งแต่นั้นมาวัดบางหว้าใหญ่จึงมีชื่อเรียกว่าวัดระฆัง และอีกนัยหนึ่งเป็นคติของคนต้นยุครัตนโกสินทร์ที่พยายามจะพลิกฟื้นอดีตอันรุ่งเรืองของอยุธยา โดยการสร้างกรุงเทพ ฯ ให้เหมือนกรุงศรีอยุธยา ชื่อวัดต่าง ๆ ก็พยายามตั้งเลียนแบบกรุงศรีอยุธยา โดยมีคำพูดติดปากกันว่า เหมือนเมื่อครั้งบ้านเมืองยังดี ฉะนั้น ชื่อวัดก็พยายามตั้งเลียนแบบครั้งอยุธยา ที่อยุธยามีวัดระฆังตั้งอยู่ใกล้วังหลวงมีคลองคั่น วัดบางหว้าใหญ่ตั้งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับวังหลวงของกรุงเทพ ฯ โดยนัยนี้วัดบางหว้าใหญ่จึงได้ถูกเรียกชื่อว่าวัดระฆัง โดยคติจะให้เหมือนครั้งบ้านเมืองยังดีก็เป็นได้

วัดระฆังได้รับการปฏิสังขรณ์ใหญ่ทั่วพระอารามในสมัยต้นรัชกาลที่ ๑ โดยสมเด็จพระพี่นางพระองค์ใหญ่คือ สมเด็จกรมพระยาเทพสุดาวดีทรงปฏิสังขรณ์ทั่วพระอาราม และในการนี้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงสร้างพระปรางค์พระราชทานเป็นของหลวง (โดยก่อฤกษ์ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๓๖) พระปรางค์วัดระฆังนี้จัดเป็นพระปรางค์แบบรัตนโกสินทร์ยุคต้นที่มีทรวดทรงงามโดยถือเป็นแบบฉบับของปรางค์ทั่ว ๆ ไปแบบรัตนโกสินทร์ได้ คือสร้างปรางค์เป็นทรงเอกเทศไม่มีมุขหน้าต่อด้วยวิหารเช่นปรางค์แบบลพบุรี สุโขทัย หรืออยุธยา ในยุคต่อมาก็นิยมสร้างปรางค์เช่นนี้แต่ทรวดทรงไม่งามเท่า

พระอุโบสถได้สร้างใหม่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ และได้ถูกปฏิสังขรณ์ซ่อมสร้างใหม่ในสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยขยายให้กว้างยิ่งขึ้น ลักษณะพระอุโบสถโดยเฉพาะมุขทางด้านหน้าและด้านหลังทำปีกนกคลุมมุขอยู่ในระยะไขราหน้าจั่ว ตอนใต้จั่วหรือหน้าบันที่จำหลักลายทำซุ้มหน้าต่างสองซุ้มแทนแผงแลคอสองจัดเป็นขบวนวิธีเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมอีกแบบหนึ่งของศิลปะ ลักษณะเช่นนี้มีหลายวัดในธนบุรี, และในระยะเดียวกันนี้ เจ้านายที่ทรงกรมสามพระองค์คือ กรมหลวงนราเทเวศร์ กรมหลวงนเรศร์โยธี กรมหลวงเสนีย์บริรักษ์ ซึ่งเป็นพระโอรสกรมพระราชวังหลัง เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ ได้สร้างเจดีย์ย่อเหลี่ยมไม้ยี่สิบโดยเสด็จพระราชกุศล กรมฯ ละ ๑ องค์ เจดีย์เหลี่ยมสามองค์นี้สร้างเรียงกันอยู่ภายในกำแพงแก้วด้านทิศเหนือ จัดเป็นเจดีย์ย่อเหลี่ยมทรงจอมแหแบบรัตนโกสินทร์ที่งามด้วยทรวดทรงอย่างที่จะหาที่ติมิได้ (โดยยกเว้นเจดีย์ทรงจอมแหหน้าพระอุโบสถ วัดชนะสงคราม บางลำภู พระนคร)

โบราณสถานชิ้นเอกอีกสิ่งหนึ่งของวัดระฆังก็คือ หอพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นเอกทั้งประวัติศาสตร์ และทางศิลปเดิมตั้งอยู่กลางสระด้านหลังพระอุโบสถ ปัจจุบันทางวัดได้ย้ายเข้ามาปลูกไว้ใหม่ในภายบริเวณกำแพงแก้วพระอุโบสถ โดยสร้างอยู่ทางด้านหลังด้านทิศตะวันตก หอพระไตรปิฎกหลังนี้เดิมเป็นพระตำหนักเดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแต่ครั้งยังรับราชการอยู่กรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ได้โปรด ฯ ให้รื้อพระตำหนักเดิมและหอประทับนั่งมาปลูกเป็นหอพระไตรปิฎกถวายวัดระฆัง หอพระไตรปิฎกนี้ปลูกสามหลังแฝดเรียงกันมีระเบียงอยู่ทางด้านหน้า หอไตรนี้แต่เดิมที่ปลูกเป็นพระตำหนักที่ประทับนั้นคงจะมีเรือนนอนเรือนขวาง และหอหน้าหรือหอนั่งมีชานกลางถึงกัน ในสมัยเดิมฝาที่ใช้เป็นฝาสำหรวดหลังคาคงจะมุงจากด้วย ครั้นเมื่อรื้อมาสร้างเป็นหอพระไตรปิฎก คงจะตัดเรือนนอนออก โดยยุบเอาเรือนขวางสองด้าน และเอาหอหน้าหรือเรือนพะไลใส่กลางเรือนหลังกลาง หลังคาจึงยกสูงกว่าเรือนข้างสองหลัง หลังคาที่มุงแต่เดิมอาจจะมุงจากเพื่อให้เข้ากันกับฝาสำหรวด มาเปลี่ยนเป็นมุงกระเบื้องเมื่อแปลงเป็นหอไตร กระเบื้องที่ใช้มุงนั้นสมัยอยุธยามีมุงอยู่สี่แบบ คือแบบหางมนมีกระจังเชิงชาย แบบหางตัดมีกระจังเชิงชาย แบบกระเบื้องคว่ำหงาย มีกระเบื้องเชิงชาย และแบบชนิดธรรมดา หอไตรปิฎกหลังนี้กระเบื้องที่ใช้มุงเป็นแบบชนิดหางตัด มีกระจังเชิงชาย ไม่มีช่อฟ้าใบระกา มีคันทวยนาครับไขราหลังคา หน้าต่างมีหย่วงลูกแก้วธรรมดา ฝาผนังด้านนอกทาสีดินแดง ส่วนภายในเขียนภาพสีฝีมืออาจารย์นาค อาจารย์นาคเป็นช่างเขียนฝีมือดีสมัยรัชกาลที่ ๑ ลักษณะภาพที่เหมือนกับภาพเขียนภายในหอไตรวัดระฆังนี้ยังมีอีกแห่งหนึ่งที่ผนังด้านขวาของพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เป็นภาพคนเดินเป็นแถว การนุ่งผ้าสี ร่ม

ที่ถือ เด็กที่อุ้มมีลักษณะเช่นเดียวกัน ท่านอาจารย์นาคคงจะเป็นผู้อำนวยการให้เขียนภาพที่ผนังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตอนนี้ด้วยก็เป็นได้

อนึ่ง หอพระไตรปิฎกนี้ แต่เดิมทีเป็นเรือนที่อยู่ อาจจะเป็นเรือนสามหลังก็ได้ โดยมีเรือนนอนและมีเรือนพะไลสองข้างประตูสลักไม้ที่อยู่ ตอนกลางนั้นอาจจะเป็นประตูรั้วทางขึ้นก็เป็นได้ แต่เรือนแบบนี้พบก็น้อยมากเป็นแต่การคาดคะเนเอาเท่านั้น

วัดระฆังโฆสิตาราม เป็นพระอารามหลวงคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ เคยเป็นที่สถิตของสมเด็จพระสังฆราช เป็นที่สถิตของพระพนรัต พระพุฒาจารย์ของสมเด็จพระพนรัต สมเด็จพระพุฒาจารย์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นับว่ามากที่สุดในตำแหน่งอธิบดีสงฆ์ ทั้งยังเป็นที่เลื่องลืออย่างหาที่เปรียบมิได้ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พฺรหฺมรํสี) ผู้สร้างพระเครื่อง โดยเรียกกันเป็นสามัญว่าสมเด็จวัดระฆัง.

วัดพระธาตุลำปางหลวง

วัดพระธาตุลำปางหลวงตั้งอยู่เหนือที่ว่าการอำเภอเกาะคา ห่างจากตัวอำเภอเกาะคาประมาณ ๓ กิโลเมตร มีงานประเพณีในการนมัสการในวันเพ็ญเดือนยี่เหนือ (ยี่เป็ง) หรือเดือน ๑๒ ทางภาคกลาง เป็นพระธาตุที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปแก้วเขียว ตามตำนานพระธาตุลำปางหลวงกล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมายังสถานที่ตั้งวัดพระธาตุลำปางหลวงมีชาวลัวะผู้หนึ่ง คอนน้ำผึ้งด้วยกระบอกไม้ บ้าง นำมาถวาย พระองค์ได้ประทานเส้นพระเกศาให้แก่ลัวะเพื่อประดิษฐานเส้นพระเกศาไว้ ณ วัดพระธาตุลำปางหลวง ต่อมาพระเถระ ๒ รูป นามกัสสปเถระ กับ เมฆิยเถระ ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากอินเดียมาบรรจุไว้ ณ ที่นั้น ภายหลังพระเจ้าจันทรเทวราชมาประสบเข้าจึงก่อสร้างเป็นองค์พระบรมธาตุขึ้น ตามศิลาจารึกในพระวิหารว่า พระเจ้าศรีทัตถะครองเมืองลำปางได้ ๖ เดือน ในจุลศักราช ๘๕๘ (พ.ศ. ๑๐๓๙) ได้สร้างพระธาตุ วางศิลาฤกษ์ก่อฐานในเดือนยี่ ขึ้น ๑ ค่ำ

เสร็จในปีจุลศักราช ๘๖๒ มีฐานกว้าง ๑๔ วา สูง ๑๙ วา ที่กล่าวมานี้กล่าวตามตำนาน

ดินแดนทางภาคเหนือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖–๑๘ เป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้อิทธิพลมอญสกุลช่างหริภุญไชย ซึ่งสืบต่อจากสกุลช่างศิลปสมัยทวาราวดีที่เจริญขึ้นทางภาคกลาง และเผยแพร่อิทธิพลขึ้นไปทางตอนเหนือโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ลำพูนและได้ครอบคลุมถึงลำปางด้วย ดังตำนานพระธาตุลำปางหลวงที่กล่าวมาแล้วแต่ต้น

และเมื่อพุทธศักราช ได้ ๑๘๐๐ กษัตริย์เชื้อสายมอญได้ครองเมืองลำปาง ซึ่งขณะนั้นเรียกว่า นครเขลางค์ลัมพางค์ (ต่อมาได้เพี้ยนเป็นลำปาง) ทรงพระนามว่า พญาเบิก เป็นราชโอรสพญายีบาผู้ครองนครลำพูน ในปีพุทธศักราช ๑๘๒๔ พ่อขุนมังรายทรงแผ่พระบรมเดชานุภาพมายังลำพูนตีได้เมืองลำพูน ตีนครลัมพางค์ได้ในปี พ.ศ. ๑๘๓๙ ปรากฏเรื่องราวในตอนนี้ว่าหลังจากที่พ่อขุนเม็งรายตีเมืองลำพูนได้แล้วพญายีบาแตกหนีไปอาศัยอยู่ที่เมืองลัมพางค์กับพญาเบิก และในปี พ.ศ. ๑๘๓๙ ก็แต่งกองทัพใหญ่มาตีนครเชียงใหม่เพื่อแก้แค้นแทนพระราชบิดา นับเป็นสงครามที่ยิ่งใหญ่ระหว่างเชียงใหม่กับลำปาง พ่อขุนมังรายเรียกตัวเจ้าขุนครามที่ครองเมืองเชียงรายมาช่วยในการศึก ผลของการยุทธปรากฏว่าพญาเบิกแพ้หนีไปถึงตำบลแม่ตานเจ้าขุนครามได้ยกกองทัพติดตาม ปลงพระชนม์พญาเบิกได้ พญายีบาหนีเข้าสวามิภักดิ์ต่อพญาพิษณุโลก เจ้าขุนครามขออนุญาตยกทัพติดตามแต่พ่อขุนเม็งรายไม่ประทานอนุญาต เพราะจะเป็นการกระเทือนทางพระราชไมตรีระหว่างสุโขทัยกับลานนาไทย ในขณะนั้นตรงกับรัชกาลพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และแต่งให้ขุนไชยเสนาขุนพลสนิทอยู่รั้งเมืองลัมพางค์ แต่นั้นมาลำปางก็รวมอยู่ในอาณาจักรลานนาไทย

ในสมัยพระเจ้ากือนา (พ.ศ. ๑๘๙๙–๑๙๒๙) กษัตริย์องค์ที่ ๗ แห่งราชวงศ์มังราย โปรดให้เจ้าหมื่นโลกนครไปครองเมืองลำปาง เจ้าหมื่นโลกมีบุตรคนหนึ่งชื่อหมื่นหาญแต่ท้อง ได้ครองเมืองลำปางแทนบิดา และในจารึกวัดพระธาตุลำปางหลวงว่า พ.ศ. ๑๙๙๒ เจ้าหมื่นหาญแต่ท้องได้ทำการบูรณะพระธาตุ และในสมัยพระเจ้าติโลกราชได้โปรดให้เจ้าหมื่นคำเป๊ก (เจ้าพื้นคำเพ็ชร) ซึ่งเป็นขุนนางเมืองเชลียงที่มาสวามิภักดิ์ไปครองเมืองลำปาง ซึ่งก็ได้ถือเป็นประเพณีว่า เจ้าเมืองลำปางทุก ๆ คนจะต้องบูรณะพระธาตุลำปางหลวง

จากการได้สังเกตบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง บริเวณพุทธาวาสตั้งอยู่บนเนินสูงมีองค์พระธาตุเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบลานนา มีพระวิหารหลวงเป็นที่ประดิษฐาน พระเจ้าล้านทองอยู่ในกู่แบบเชียงแสน พระเจ้าล้านทองเป็นพระพุทธรูปหล่อแบบเชียงแสนชั้นหลัง ฝีมือช่างลานนาไทย พระอุโบสถมีหลังเก่าและหลังใหม่ และวิหารน้ำแต้มพระวิหารหลวงเป็นวิหารโถงไม่มีฝา แต่มีฝาลอยกรุเป็นคอสองอยู่ที่หลังคาชั้นปีกนก เขียนลายเส้นเป็นเรื่องพุทธประวัติ แต่ฝีมือหยาบเป็นช่างเขียนที่เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ พระอุโบสถหลังเก่าและหลังใหม่ก็ถูกซ่อมแปลง โดยเฉพาะเสาได้หล่อเป็นคอนกรีต แต่ยังเอาฝาของเดิมเป็นฝาปกล ซึ่งทางเหนือเรียกฝาตาผ้า ช่อฟ้าใบระกายังเป็นแบบลานนาแท้ ช่อฟ้าทรงสูง คันทวยรับตัวหลังช่อฟ้ายังแกะไม้เป็นตัวกนกรับอยู่แทนที่จะปั้นปูนแบบทางภาคกลาง ใบระกาและตัวเหงา ใบระกายังเรียบ ๆ แบบรวย โค้งเป็นสามจังหวะ ตัวเหงายังคงม้วนโค้งที่ปลายอยู่ในทรงกนกสามตัวแบบบ้อมอยู่อันเป็นลักษณะแท้แบบเชียงแสน

และสิ่งที่เหลืออยู่อย่างสภาพที่เกือบจะสมบูรณ์ก็คือ พระวิหารน้ำแต้มและประตูทรงกู่ ทางขึ้นบริเวณลานพุทธาวาสที่ไม่ถูกแตะต้องมากนัก และมีอายุอยู่ในระหว่างรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช โครงสร้างหลังคาโดยเฉพาะขื่อที่รับ

หลังคา ทุกช่วงเสาจะทำเป็นขื่อแบบจั่วกรุลูกปกลแบบทึบและโปร่งทั้งยังทำขื่อคัด ตั้งตุ๊กตารับขื่อประธานทุกช่วง และจะตั้งเสาแนบอิงกับเสาประธานร่วมในรับแผงคอสองของชั้นหลังคาโดยจะตั้งเสารับปลายเต้าอันล่างสุด โดยที่ปลายเต้าอีกด้านหนึ่งเจาะฝังอยู่ในเสาประธานร่วมใน และข้อที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งอาคารโบราณทางภาคเหนือจะไม่มีจันทันเลย จะมีแปวางพาดอยู่บนตุ๊กตาเพื่อรับกลอนและระแนงเลย วิหารน้ำแต้มก็เป็นวิหารโถง และที่ชั้นหลังคาชั้นสุดท้ายก็จะเป็นฝาลอยจาก ชั้นปลายสุดตอนบนลงมาครึ่งเสากรุเป็นลูกฟักภายในเขียนภาพสีฝีมือลานนาไทยพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เส้นที่เขียนเป็นเส้นอ่อนและมีลีลาการเขียนแบบลานนาไทยที่ยังเป็นแบบธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ส่วนนกเป็นนกสามตัวม้วนปลายมีไส้ในตลอด ซึ่งเป็นที่นิยมมากทั้งสุโขทัยและลานนาไทยในยุคนั้น ทวยที่รองรับเต้าหลังคาปีกนกก็จะเป็นทวยทรงหูช้าง แต่จะแกะเป็นพญานาคแบบนาคเกี้ยวและมังกรเลื้อย ทวยแต่ละอันจะแกะไม่เหมือนกันซึ่งแสดงออกถึงอารมณ์สนุกของช่างที่สร้างพระวิหารน้ำแต้มเป็นอย่างยิ่ง

ประตูทางขึ้นบริเวณพุทธาวาส เป็นประตูทางหน้าทางเดียวโดยมีระเบียงคดล้อมรอบ ทรวดทรงประตูก็เป็นแบบเชียงแสน โดยเฉพาะลายที่บันแถลงบัวโคนเสา บัวคอเสื้อประจำยาม อกบั้นเป็นลายใบไม้แบบลานนาไทย กินรีที่ปลายตัวเหงาโดยใช้หางกินรีเป็นปลายตัวเหงา ยอดซุ้มของบันแถลงก็จะปั้นเป็นหางนาคเกี่ยว ส่วนนาคปักที่มุมย่อเหลี่ยมก็จะปั้นเป็นนาคเลื้อยแยกเขี้ยว ซุ้มประตูนี้นับว่าเป็นซุ้มประตูซุ้มสุดท้ายของศิลปแบบเชียงแสนที่ยังหลงเหลืออยู่ ทั้งพระวิหารน้ำแต้มและซุ้มประตูทรงกู่จะอยู่มีอายุไปได้อีกกี่ปี เพราะต้องมีการเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา และในขณะนี้ก็ยังมีเวลาที่เราจะช่วยกันพยุงรักษาไว้ให้อยู่ในสภาพที่ดีได้นานเท่าที่จะนานได้ เพราะในปัจจุบันเรากำลังตื่นตัวกันในเรื่องนี้อยู่แล้ว.

ขันที

กล่าวได้ว่าเรารู้จักขันทีและบทบาทของขันที ในราชสำนักของพระเจ้ากรุงจีน หรือจักรพรรดิจีนจากเรื่องเกร็ดพงศาวดารจีนมากกว่าแหล่งความรู้อื่น ๆ จนทำให้นึกไปว่า พวกขันทีที่มีอยู่แต่ในราชสำนักจีนประเทศเดียว และคำเรียก ขันที ก็คงลอกเลียนมาจากคำภาษาจีน แม้แต่ ปทานุกรมสำหรับนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๙๓ ก็ยังให้คำอธิบายไม่พ้นเรื่องจีน ว่า น. ชายผู้ถูกตัดของลับทำหน้าที่สาวใช้ เช่นมีในราชสำนักจีนเป็นต้น ซึ่งความจริงมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏอยู่แน่ชัดว่าในราชสำนักของกษัตริย์ ในเอเชียโบราณหลายประเทศนอกเหนือไปจากประเทศจีนก็มีพวกขันที ในกฎมนเทียรบาลสมัยอยุธยา มีกล่าวถึงขันที ๒ คน มีตำแหน่งเป็นราชองครักษ์ ถือศักดินา ๑๐๐๐ ไร่ และคำว่า ขันที ก็ไม่ใช่มาจากจีน กลับเป็นคำในภาษาสันสกฤตว่า ษณฺฑ หรือ ษณฺฒ คำเก่าในที่บางแห่งเขียน ขัณฑี ใกล้รากศัพท์เดิม ฝรั่งเรียกขันทีว่ายูนุก (EUNUCH) แปลตามศัพท์ว่าผู้ดูแลห้องนอน แต่ข้อใหญ่ใจความ

ก็ต้องหมายถึงชายที่ตอนแล้ว (castrated human male) เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ไม่ได้รับการยกเว้น

การตอนหรือการทำให้เป็นขันทีนั้น เรื่องเกร็ดพงศาวดารจีนกล่าวไว้พิสดารกว่าเอกสารอื่น ๆ กล่าวคือ แบ่งขันทีเป็น ๒ ประเภท หรือ ๒ ชั้นตามลักษณะวิธีการตอนดังต่อไปนี้

ชั้นที่ ๑ หรือประเภท ๑ การตอนต้องตอนอย่างหมดจด ตัดองคชาติทิ้งและขูดอัณฑโคตรอย่างเกลี้ยงเกลา เพื่อให้หมดความกำหนัดในการประเวณี ขันทีประเภทนี้ได้เป็นข้าราชสำนักฝ่ายใน ได้เข้ารับใช้เจ้านายซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์หรือนางในอย่างใกล้ชิด ถ้าเข้าใจเพ็ดทูล ปฏิบัติให้ถูกพระราชอัธยาศัย อำนาจวาสนาก็มีมาเอง ดำรงตำแหน่งใหญ่โต จนถึงกับคุมบังเหียนการปกครองบ้านเมือง ขันทีที่เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เป็นผู้มีเกียรติยศมาก เวลาในหลวงเสด็จไปไหนก็ต้องใช้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่เป็นคนนำกระบวนเสด็จ ส่วนผู้ที่มียศตำแหน่งเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย ลดหลั่นกันลงมาก็มีหน้าที่จัดหาพนักงานมโหรีและนางขับร้องมาเล่นถวายตามคำสั่งของหัวหน้าขันที หรือพวกที่ไม่มีตำแหน่งในราชการ ก็ต้องทนเป็นพนักงานรับใช้นางสนมกรมในไปพลางก่อน ปะเหมาะเคราะห์ดี เจ้านายของตนได้เป็นที่โปรดปรานของฮ่องเต้ ก็จะพลอยฟ้าพลอยฝนมีบุญบารมีไปด้วย

ชั้นที่ ๒ หรือประเภท ๒ ตอนแต่องคชาติอย่างเดียว พอมิให้ร่วมประเวณีได้ ร่างกายยังมีความแข็งแรงเหมือนบุรุษสามัญ พวกนี้เป็นพวกทำงานหนัก อยู่ได้แต่เพียงพระราชฐานชั้นนอก ชั้นแต่จะหามเกี้ยวส่งเสด็จก็ไม่ได้ เพราะถือว่ายังมีความเป็นชายเหลืออยู่ เช่น หนวดเครา สุ้มเสียง และกำลังกาย

การตอนนี้เชื่อกันว่าหากได้ทำตั้งแต่เด็ก ๆ อันตรายจะน้อยกว่าตอนเมื่อโตเป็นหนุ่ม และพวกหนุ่ม ๆ ที่ตอนแล้วก็ยังไม่อาจเชื่อได้ว่าหมดสมรรถภาพทางเพศแน่นอนเหมือนพวกที่ตอนตั้งแต่เด็ก หนังสือบางเล่มกล่าวว่า พวกหนุ่ม ๆ ที่ตอนแล้วยังสามารถส้องเสพกามคุณได้อีกปีหนึ่งเป็นอย่างน้อยประวัติศาสตร์หลังสมัยโรมันเสื่อมมีบันทึกพาดพิงสนับสนุนความเชื่อข้อนี้ว่า บรรดาหญิงผู้ดีชั้นสูงชาวโรมัน เลี้ยงพวกขันทีไว้บำเรอกามคุณ

มูลเหตุของการตอนหรือการถูกตอนมีกรณีต่างกัน เป็นหลายประการ บ้างถูกบังคับ บ้างสมัครใจเอง และบ้างก็ถูกลงโทษโดยการตอน เช่นพวกขันทีในประเทศแอสซีเรีย เมื่อ ๒ พันปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นต้น ประเทศอิตาลีสมัยหนึ่งนิยมหาเด็กที่มีหน่วยก้านดีมาตอน แล้วฝึกให้ร้องเพลงตั้งแต่เด็ก จนโตเป็นหนุ่มเสียงก็ยังใส ไม่ห้วนห้าวเหมือนบุรุษเพศทั่วไป สามารถร้องเพลงโซปราโนได้อย่างเพราะพริ้ง ประเพณีอย่างนี้ได้เลิกร้างไปเมื่อสมัยของโป๊ปลีโอที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๔๒๑) ในแถบประเทศซูดานและอบิสซีเนีย ก็มีแหล่งตอนคนเอาไว้ขายสำหรับใช้ในประเทศอาหรับ ในอียิปต์ และเตอรกี ปีหนึ่ง ๆ ประมาณได้ ๘,๐๐๐ คน แม้ในตอนเหนือของอาฟริกากลางเดี๋ยวนี้ ก็ยังมีการตอนคนให้เป็นขันทีเอาไว้ขาย มีแหล่งที่ตอนอยู่หลายตำบล ที่สำคัญและมีชื่อปรากฏมีอยู่ตำบลหนึ่ง คือ Baguirmi การค้าขายพวกขันทีในสมัยโบราณ กระทำกันเป็นล่ำเป็นสันราวกับอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ พ่อค้าบางพวกออกกว้านซื้อเด็กผู้ชายที่มีลักษณะดีจากคนยากจน เอามาตอนเอง ส่งขายให้กับอีกพวกหนึ่ง ต่อกันเป็นทอด ๆ จนกลายเป็นสินค้าที่ขายดิบขายดีอีกอย่างหนึ่งในครั้งกระโน้น แต่ก็

ยังมีขันทีอีกพวกหนึ่งซึ่งไม่ใช่สินค้าขาเข้าและขาออก เป็นพวกที่ตอนตนเอง หรือยอมให้ตอนโดยสมัครใจ เพื่อให้พ้นความกำหนัดเรื่องเพศด้วย พวกนี้เป็นคริสตศาสนิกชนที่มีศรัทธาแรงกล้าในศาสนา ถือว่าการตอนตนเองเป็นการรับใช้พระเจ้า และได้ยึดปฏิบัติกันมาหลายสมัย จนกลายเป็นลัทธิหนึ่ง เรียกว่า "ลัทธิขันที" (Sect of eunuchs) โป๊ปหลายองค์แห่งกรุงคอนสแตนติโนเปิล ก็เป็นพวกขันทีอย่างกรณีนี้

เรื่องราวของพวกขันทีมีบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์เอเชียสมัยโบราณ ประเทศที่มีขันทีอยู่ในราชสำนักส่วนมากเป็นเครือประเทศทางตะวันออกกลางและตะวันออกไกล แสดงว่าพวกขันทีหรือยูนุกได้มีกำเนิดมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์หลายพันปีมาแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยก่อนเกี่ยวกับเรื่องนี้ ทำให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในราชสำนักของกษัตริย์แห่งเอเชียได้อย่างแจ่มชัดว่า โอ่อ่าเลิศหรูจนเกินไป พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ติดพระนิสัยฟุ้งเฟ้อเปรียบเสมือนเจ้าชีวิต ทรงพระราชอำนาจเด็ดขาด มีพระมเหสีได้หลายพระองค์และนางสนมกำนัลอีกจำนวนมาก ตัวอย่างที่เคยได้ยินได้ฟังกันจนจำได้ ก็คือองค์กาหลิบ และสุลต่านชาวมุสลิมหลายพระองค์ หรือเรื่องของฟารุค กษัตริย์องค์สุดท้ายของประเทศอียิปต์ ก็เป็นอุทาหรณ์หนึ่ง ที่ยังไม่เลือนไปจากความทรงจำของชาวอียิปต์สมัยนี้

การที่ไว้วางใจให้ขันทีเข้ามารับใช้ในพระราชวังชั้นในอย่างใกล้ชิดได้ ก็เพราะเห็นว่า พวกนี้หมดสมรรถภาพทางเพศแล้วประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง ลูกเมียก็ไม่มีเป็นภาระผูกพัน จึงเป็นบุคคลที่ควรเชื่อได้ว่า จะไม่ยุ่งเกี่ยว

กับเจ้าจอมหม่อมห้ามทั้งหลายเป็นแน่ และหันมาใช้ชีวิตที่เปล่าเปลี่ยวผูกพันจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์แทนครอบครัว หน้าที่ของพวกขันทีในราชสำนัก จึงมีตั้งแต่คอยดูแล รับใช้ บริการแก่นางใน คอยจัดสถานที่เลือกนางให้ต้องพระประสงค์ไปจนถึงมียศฐาบรรดาศักดิ์ใหญ่โตเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และด้วยเหตุประการหลังนี้จึงกล่าวได้ว่า ขันทีเป็นกลุ่มผู้บริหารกลุ่มหนึ่งสามารถชี้ให้เห็นชะตากรรมของบ้านเมืองได้ ดังในประเทศจีน สมัยราชวงศ์จิว ราชวงศ์ฮั่น ราชวงศ์ถัง ราชวงศ์เหม็ง และราชวงศ์ซ้อง เป็นอาทิ

หนังสือสามก๊ก กล่าวถึงบทบาทของขันที ๑๐ คน ในแผ่นดินพระเจ้าเลนเต้ (ก่อนราชวงศ์เหม็ง) ว่ามีอำนาจบริหารแผ่นดิน และเป็นตุลาการตัดสินคดีความแก่ประชาราษฎร์ที่ไม่เที่ยงธรรม เห็นแก่สินบน ลาภสักการะและความเจริญในอำนาจของตนเอง หาทางถอดคนดี มีความสามารถ เพื่อไม่ให้เหลือไว้กีดกัน ตนจะได้บริหารบ้านเมืองได้ตามใจชอบ บ้านเมืองก็ถึงซึ่งกาลยุคเข็ญเดือดร้อนทั่วทุกหย่อมหญ้า เกิดโจรโพกผ้าเหลืองขึ้น เที่ยวปล้นสะดม ฆ่าฟันราษฎรล้มตายลงเป็นเบือ ที่หลบหนีได้ก็พากันไปพึ่งพาขอเป็นสมัครพรรคพวกกับเจ้าเมืองต่าง ๆ ซึ่งก็คอยคิดจะตั้งตนเป็นใหญ่ในแผ่นดินอยู่แล้ว จากนั้นมาสมัยจักรพรรดิเหี้ยนเต้ มีตั๋งโต๊ะและโจโฉเป็นผู้สำเร็จราชการ อำนาจบริหารแผ่นดินของขันทีก็ยังมีอยู่ มาใน พ.ศ. ๑๓๖๓ สมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย ขันทีก็เรืองอำนาจ ประมาณจำนวนว่ามีพวกขันที เข้าบริหารงานในราชสำนักและในแคว้นต่าง ๆ ถึง ๔,๖๙๘ ตำแหน่ง ถึงราชวงศ์เหม็ง แผ่นดินพระเจ้าเสงโจ๊วฮ่องเต้ การต่างประเทศเจริญมาก ได้ส่งนายพลเจียนห้อหรือเช็งโห (Chēng–Ho)

ซึ่งเป็นขันที เข้ามาเยือนอาณาจักรแถบเอเชียอาคเนย์ และได้แวะเยือนประเทศไทย ในสมัยสมเด็จพระนัครินทราชาธิราช ดังปรากฏข้อความในพงศาวดารว่า

"จงกวาง (ขุนนางในกรมขันที) ชื่อเจียนห้อ ซึ่งพระเจ้าเสงโจ๊วฮ่องเต้ให้เป็นราชทูตไปเกลี้ยกล่อมนานาประเทศ เมื่อจงกวางเจียนห้อ เป็นราชทูตไปนานาประเทศนั้น ได้คุมพลทหารสองหมื่นเจ็ดพันแปดร้อยเศษ ยกไปทางเรือ ลงเรือที่อ่าวทเลน่าเมืองฝกเกียน จำนวนเรือสำเภาหกสิบสอง ออกเรือเมื่อแผ่นดินอย้งลักปีที่ ๓ อิดอิ๊วลักหง้วย (ตรง ณ เดือน ๘ ปีระกา จุลศักราช ๗๖๗ มีในพงศาวดารราชวงศ์เหม็ง ตอนประวัติขุนนาง) ได้ไปถึงเสียมหลอก๊ก เมื่อเก้าหง้าย (ตรง ณ เดือน ๑๑ ปีชวด) เสียมหลอก๊กอ๋อง ให้ราชทูตนำสิ่งของในพื้นประเทศมาเจริญทางไมตรี ผิดการที่ทำครั้งก่อน

แผ่นดินอย้งลักปีที่ ๗ กีทิ้ว (จุลศักราช ๗๗๑) ราชทูตเสียมหลอก๊กนำเครื่องสังเวย มาคำนับพระศพนางเย่นเหี่ยวฮองเฮา พระเจ้าเสงโจ๊วฮ่องเต้ รับสั่งให้จงกวาง (ขุนนางในกรมขันที) นำเครื่องสังเวย เข้าไปคำนับพระศพ"

อย่างไรก็ดี ขันทีที่มีตำแหน่งใหญ่โตในราชสำนัก ก็ก่อให้เกิดทุรยุคในราชวงศ์เหม็งขึ้นจนได้ เช่นเดียวกับประเทศเปอร์เซีย ที่เฮโรโดตัส (Herodotus) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกผู้มีชื่อเสียงบันทึกไว้ว่า ขันทีในเปอร์เซีย ส่วนมากกล้าหาญ และซื่อตรงมาก ได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในราชสำนัก แต่พอมาถึงสมัยราชวงศ์อัคคีมีนิด (Achaemenid) พ.ศ. ๒๓๓๙ ขันที ที่ชื่ออาคา มูฮัมหมัด กลับเป็นผู้พลิกชะตากรรมของบ้านเมืองจนล่มจม

ขันทีจึงมีทั้งดีและร้ายเหมือนคนทั่วไป ที่เป็นคนเลว ทำบ้านเมืองล่มจมก็ถูกแช่งชัก และลงความเห็นกันว่าเลวเพราะถูกตอนแบบสัตว์ทำให้ระบบประสาทบางส่วนเปลี่ยนแปลงไป จิตใจไม่เหมือนเดิม กลายเป็นคนหงุดหงิด ความจำเลอะเลือน นอนไม่หลับ และยังเปลี่ยนใจคอให้โหดร้าย ไม่เชื่องอย่างวัวอย่างควายที่ถูกตอน ส่วนที่เห็นขันทีบริหารบ้านเมืองเรียบร้อย มีความสุขสวัสดีทั่วหน้า ก็สรรเสริญ ว่าเป็นดังนี้ เพราะการตอน ทำให้หมดกำหนัด ไม่ยินดียินร้ายในโลกีย์ ลูกเมียก็ไม่มีให้เป็นห่วงเป็นใย จึงมุ่งแต่รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความซื่อ สุจริตเสมอมา จนได้เป็นใหญ่เป็นโต เช่น ขันทีในราชสำนักแห่งกรุงโรม สมัยจักรพรรดิคลอดิอัส (Claudius) เนโร (Nero) วิเตลลิอัส (Vitellius) และ ตีตัส (Titus) เป็นต้น จักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantine) สมัยหนึ่งก็มีขันทีเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และเป็นราชองครักษ์

และในฮาเร็มของกษัตริย์อิสลาม แต่สมัยราชวงศ์อับบาสิด (Abbasid) เป็นต้นมา ก็มีขันทีอยู่ ๒ พวก ผิวดำพวกหนึ่ง และผิวขาวพวกหนึ่ง ขันทีทั้งสองพวกนี้ไม่ใช่อิสลามิกชน เพราะในศาสนามีบทบัญญัติ ห้ามชาวอิสลามตอนคน ตอนสัตว์ หรือตอนตนเอง ดังที่พระโมฮัมหมัด ตรัสว่า

"ผู้ใดตอน หรือตัดของตน หรือของคนอื่น ผู้นั้นจะเป็นศิษย์สาวกของเราหาได้ไม่"

แต่ก็ไม่มีบทหนึ่งบทใดห้ามซื้อขายคนตอน ซึ่งเป็นเชื้อชาติศาสนาอื่น พวกคหบดี เศรษฐีหรือขุนนางชั้นสูงที่มีฮาเร็มส่วนตัว จึงนิยมซื้อขันทีไว้คอย

ดูแลนางในฮาเร็ม บางทีใช้เป็นทาสเฝ้าสุเหร่า และบางทีก็ซื้อมาเป็นเครื่องบรรณาการแก่กันประสาคนมีเงิน ขันทีดำ และขันทีขาว ทำหน้าที่ต่างกันเล็กน้อย พวกผิวขาวมีหัวหน้าเรียกว่า คาปู อักกาสี (Kapu Aghasi) ตำแหน่งนายพระทวาร มีอำนาจรับผิดชอบควบคุมฮาเร็มและราชสำนักฝ่ายในผู้ผ่านเข้าออก แม้มีตำแหน่งใหญ่โตถึงวิเซียร์ (Vizier) หรือผู้สำเร็จราชการ ก็ต้องขออนุญาตขันทีผู้นี้ก่อน หัวหน้าพวกผิวดำเรียกว่า กิซลาร์ อักกาสี (Kizlar Aghasi) หน้าที่ควบคุมดูแลนางสนมในฮาเร็ม เช่นเดียวกัน แต่ก็ค่อนไปในทางจัดสถานที่บำเรอกามสุขขององค์สุลต่านนั้นมากกว่า เอนไซโคลพีเดีย บริทแทนนิกากล่าวว่า พวกที่นิยมใช้ขันทีเป็นพวกอิสลามทั้งนั้น ที่เป็นชาวอินเดียนับถือศาสนาฮินดูนั้นมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย ประเทศอินเดียจึงเริ่มมีพวกขันทีแพร่หลาย ตั้งแต่ถูกพวกอิสลามยึดครองเป็นต้นมา เพราะกษัตริย์อิสลามชอบขันทีมาก แต่งตั้งให้มีตำแหน่งในราชสำนักหลายตำแหน่ง พีรพลตลกหลวงสมัยพระเจ้าอักบาร์มหาราช แห่งราชวงศ์โมกุล ก็เป็นขันทีคนหนึ่งเหมือนกัน

ในประเทศเอเชียอาคเนย์อีกหลายประเทศ จะมีขันทีอยู่ในราชสำนักกษัตริย์หรือเปล่า ยังหาหลักฐานไม่พบ แต่สำหรับในเมืองไทยนั้น มีมาแล้วแต่ครั้งสมัยอยุธยา อ่านพบในกฎมนเทียรบาลหลายแห่ง ซึ่งจะกล่าวถึงบรรดาศักดิ์ของขันทีไว้ ๒ คนว่า เป็นที่หลวงศรีมะโนราชภักดีศรีองคเทพรักษาองค์คนหนึ่ง เป็นที่หลวงเทพชำนาญภักดีศรเทพรักษาองครักษ์ อีกคนหนึ่ง ถือศักดินาคนละ ๑๐๐๐ ไร่ ขันทีที่อยู่ในราชสำนักแห่งอยุธยาครั้งกระนั้น เข้าใจว่าคงได้รับเป็นบรรณาการจากพวกพ่อค้า หรือเจ้าผู้ครองนครต่างประเทศที่มีการ

ติดต่อไปมาถึงกัน ไม่ใช่คนไทย เพราะประเพณีของเราไม่มีการตอนคนไว้ขายหรือรับใช้ ในที่หลายแห่งในกฎมนเทียรบาลสมัยนี้ ก็มักจะเขียนเป็นคำคู่กันไปว่า "นักเทศขันที" ชวนให้เข้าใจว่าหมายถึง ขันทีที่เป็นชาวต่างประเทศมากกว่าไม่ใช่ "นักเทศน์" ที่เป็นมหาบาเรียนคนหนึ่ง และเป็น "ขันที" อีกคนหนึ่งรวมเป็นสองคน

หนังสือว่าด้วยเรื่องเมืองไทยของ ม. ลาลูแบร์ ตอนหนึ่งเขียนว่า

"มีผู้กล่าวว่าพระเจ้าอยู่หัว (สมเด็จพระนารายณ์) มีขันทีทั้งผิวขาวและผิวดำใช้ในราชสำนักของพระองค์ ๘ หรือ ๑๐ คนเท่านั้น" ก็เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งที่ยืนยันได้ว่า เคยมีขันทีในราชสำนักมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้วแต่จะเริ่มแต่แรกรัชกาลไหน และสิ้นสุดลงเมื่อใด ยังจะต้องสืบค้นกันต่อไปอีก

"เสฐียรโกเศศ" เขียนไว้ในวารสารศิลปากรฉบับหนึ่งว่า

"ท่านผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า ท่านเคยได้เห็นสมุดพระธรรมของครั้งกรุงเก่าซึ่งมีเขียนรูปภาพกับหนังสือปนกัน รูปภาพในนั้นมีเขียนผิดนิดหนึ่งเป็นเรื่องภูริทัต เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกทอดพระเนตรนายอาลัมพายน์เล่นงู เขียนเป็นพลับพลา ตอนกลางมีพระมหากษัตริย์นั่ง ขั้นลดเบื้องซ้ายมีนางในนั่งอยู่เป็นตับ ขั้นลดต่อนางในลงมาอีก มีรูปชายแต่งตัวเป็นแขกนั่งอยู่ ๒ คน ข้าราชการที่แต่งตัวเป็นไทย หมอบอยู่หน้าพลับพลาทั้งสิ้น เมื่อเห็นเข้าก็สะดุดใจทำไมแขกจึงขึ้นไปนั่งบนพลับพลาต่อกับนางใน คิดไปก็แปลออกว่านั่นเองคือขันที"

ปัจจุบันนี้ สถาบันของขันทีในราชสำนักกษัตริย์ตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้สูญสลายไปแล้ว แต่ยังมีขันทีที่เป็น "ทาส" เป็นสินค้าที่ผลิตกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันอยู่ในตอนเหนือของอาฟริกากลางจนทุกวันนี้หลงเหลืออยู่แต่ความหมายของขันทีก็เลือนไปมากแล้ว เด็กสมัยใหม่บางคนไม่รู้จักขันที เพราะไม่ทันเห็นสมัยเรื่องจีนฟูเฟื่องในหนังสือพิมพ์รายวัน ก็เข้าใจว่า ขันทีคือกะเทย แต่บางคนรู้ลึกซึ้งกว่านั้นก็เปรียบเปรยผู้ชายที่มีจริต จะก้าน ค่อนไปทางหญิง เอาอกเอาใจเจ้านายและคอยบริการอย่างใกล้ชิด ว่าเป็นพวกขันที ที่ไม่ถูกตอน.

เขียนจาก เอนไซโคลพีเดีย บริทแทนนิกา

เรื่องขันที ของ เสฐียรโกเศศ ในวารสารศิลปากร ปีที่ ๒ เล่ม ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๓

เรื่องของขันที ของ ศรีศักร วัลลิโภดม ในหนังสือฉลองปริญญาศิลปบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๐๘

ซูสีไทเฮา ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)

หนังสือเรื่องกฎหมายเมืองไทย เล่ม ๑ ฉบับมิสเตอร์ ดี.บี. บรัดเล ตีพิมพ์ริมป้อมปากคลองบางกอกใหญ่ ณ กรุงเทพ ฯ หนังสือเรื่องกฎหมายเมืองไทย เล่ม ๒ ฉบับมิสเตอร์ บรัดเล ตีพิมพ์ริมป้อมปากคลองบางกอกใหญ่ ณ กรุงเทพ ฯ

เพลงกลอนสอนเด็ก

คนไทยเราได้ชื่อว่าเป็นกวีมาแต่โบราณ ไม่ว่าการพูดการจา หรือเขียนหนังสือก็ดูคล้องจองเป็นห่วงทำนองร้อยกรองไปหมด แต่น่าเสียดายอยู่อย่างหนึ่งที่ไม่รู้จักเก็บสะสมของดี ๆ ไว้ให้เป็นของกำนัลล้ำค่าแก่ประดาลูกหลานเหมือนฝรั่งเขาเพิ่งเริ่มจะเห็นคุณค่าขึ้นทุกสิ่งทุกอย่างก็วอดวายไปเกือบหมดแล้วทุกที ที่ยังเหลืออยู่บ้างเก็บไว้ที่หอสมุดวชิรญาณ แต่ไม่มีประวัติความเป็นมาเพียงแต่จำต่อกันมาเป็นทอด ๆ เท่านั้นเอง ไม่รู้ว่าใครแต่ง และแต่งเมื่อไร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีนักการศึกษาท่านหนึ่ง คือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งยังทรงเป็นกรมหมื่นและเป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ ได้ทรงชวนพวกกวีแต่งเพลงกล่อมเด็กหรือบทเพลงที่เด็ก ๆ ชอบร้องเล่นกันในพื้นเมืองเป็นบทดอกสร้อย และได้ทรงขอให้เจ้าพระยาเทเวศร์วงวิวัฒน์ (ม.ร.ว.หวาน กุญชร) เลือกทำนอง

เพลงให้เข้ากับบท ขับร้องเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๓ ในงานที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทรงทำพิธีเปิดโรงเลี้ยงเด็ก และต่อมากระทรวงศึกษาธิการ ได้ใช้เป็นแบบสอนอ่านในโรงเรียนด้วย กวีที่ร่วมแต่งในสมัยนั้นมี หลวงไพศาลศิลปศาสตร์ (เจ้าพระยาพระเสด็จ ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ขุนวรพจน์วิจิตร หลวงวินิจวิทยาการ นายทัดเปรียญ นายแก้ว ขุนภักดีอาสา พระองค์เจ้าสุทัศน์นิภาธร หลวงประสิทธิอักษรสาร (เทศ) หม่อมเจ้าประภากร และสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นอาทิ

ในต่างประเทศมีการเก็บเพลงพื้นเมือง เพลงกล่อมเด็ก เพลงสอนเด็ก และอื่น ๆ ทุกประเภทพร้อมทั้งประวัติความเป็นมา และชื่อคนแต่งไว้ครบถ้วน หรืออย่างน้อยที่สุด ถ้าหากเป็นเนื้อร้องลอย ๆ ไม่ทราบชื่อคนแต่ง ก็อ้างชื่อผู้รวบรวมคนแรกไว้

หนังสือ The Oxford Book of Light Verse เป็นหนังสือคำกลอนง่าย ๆ เล่มหนึ่ง W.H. Auden รวบรวมและคัดเลือกเอามาจากที่ต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้มีเพลงกลอนซึ่งมีลีลาการร้องวกไปเวียนมาแบบงูกินหางอย่างไทย ๆ

ฝนเอยทำไมจึงตก ที่ฝนมันตกเพราะกบมันร้อง
กบเอยทำไมจึงร้อง ที่กบมันร้องเพราะท้องมันปวด
ท้องเอยทำไมจึงปวด ที่ท้องมันปวดเพราะข้าวมันดิบ
ข้าวเอยทำไมจึงดิบ ที่ข้าวมันดิบเพราะฟื้นมันเปียก
ฟื้นเอยทำไมจึงเปียก ที่ฟื้นมันเปียกเพราะฝนมันตก

ต่อจากนี้ก็ร้องขึ้นต้นใหม่อีกว่า "ฝนเอยทำไมจึงตก....." แล้วก็ร้องรับต่อ ๆ กันไป เป็นคำถาม คำตอบที่ไม่รู้จบ ไม่มีหัวไม่มีท้ายกันอย่างนี้ เช่นเดียวกับ คำถาม คำตอบ ว่า

นกไหน	นกเขา
เขาไหน	เขาหลวง
หลวงไหน	หลวงพรหม
พรหมไหน	พรหมศร
ศรไหน	ศรยิง

และพอขึ้นว่า "ยิงไหน" คนตอบก็จะต้องตอบว่า "ยิงนก" ร้องล้อกันไปเป็นลูกโซ่อย่างนี้ แรก ๆ ก็ช้าหน่อยแล้วค่อยเร็วขึ้นเป็นลำดับ ทั้งฝ่ายร้องถามและฝ่ายร้องตอบ จะแพ้ชนะกันก็ตรงที่อีกฝ่ายหนึ่งอึกอักต่อไม่ทันหรือต่อผิด ซึ่งบางครั้งฝ่ายหนึ่งจะแกล้งออกนอกลู่นอกทางเสียให้อีกฝ่ายหนึ่งต่อไม่ได้ จะได้ปรับให้แพ้เสียเป็นต้น

เพลงกลอนสอนเด็กของอังกฤษที่คล้าย ๆ แบบนี้ก็มี เรียกว่า Nursery Rhymes ชื่อ This is the Key

This is the key of the kingdom:
In that kingdom there is a city.
In that city there is a town.
In that town there is a street.
In that street there is a lane.
In that lane there is a yard.

In that yard there is a house.

In that house there is a room.

In that room there is a bed.

On that bed there is a basket.

In that basket there are some flowers.

ตอนนี้จบท่อนที่ ๑ ตอนต่อไปก็ไล่จากท่อนล่างขึ้นไปข้างบนเพื่อให้ร้องได้เร็ว ๆ ก็ตัดประโยคจนเหลือเป็นวลีสั้น ๆ

Flowers in a basket.

Basket in the bed.

Bed in the room.

Room in the house.

House in the yard.

Yard in the lane.

Lane in the street.

Street in the town,

Town in the city,

City in the kingdom,

Of the kingdom this is the key.

คำประพันธ์แบบ Light Verse ของอังกฤษแบบนี้จะเรียกว่ากลอนเปล่าก็คงจะไม่ผิด เพราะบางชิ้นเขียนเป็นร้อยแก้วเลียนแบบโคลงกลอนบ้าง เช่น การเว้นวรรคตอน และบางครั้งก็มีสัมผัสตอนเช่น say, day, play อยู่บ้าง แต่ก็ไม่เคร่งครัดอะไรนักเด็กท่องจำได้ง่าย และไม่เบื่อ ด้วยมีท่วงทำนองแบบ

เพลง ไม่เหมือนคำสอน เรื่องของ ธรรมชาติ ดอกไม้ สัตว์ ป่าเขา ลำธาร หรือเกาะแก่งตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับพิธีทางศาสนา ก็มีแต่งให้เด็กท่องจำไปโดยไม่รู้ตัวว่าเป็นบทเรียนที่ลำบากยากเย็น ไม่เปลืองสมอง

เฉพาะของไทยเราก็มีผู้ริเริ่มจะเร้าใจเด็กด้วยเพลงกลอนเหมือนกัน กล่าวคือ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทยได้จัดพิมพ์ "กลอนสำหรับเด็ก" ให้ร้องเล่นเพื่อความสนุกและเพลิดเพลิน ใช้คำร้องเก่า ๆ เป็นพื้นและมีบทแปลเป็นภาษาอังกฤษไว้ให้อ่านเทียบเคียงกัน รวมทั้งมีภาพประกอบยั่วใจอีกด้วย ประยูร จรรยาวงษ์ เป็นผู้เขียนภาพ และ ม.ร.ว. สมานสนิท กาญจนวณิชย์ แปลเป็นภาษาอังกฤษง่าย ๆ

พระจันทร์เจ้าขา ดิฉันถามข่าว พระจันทร์โศกเศร้า
ดิฉันเป็นทุกข์ พระจันทร์เป็นสุข ดิฉันสบาย
พระจันทร์เดือนหงาย ดิฉันเที่ยวเล่น เดือนมืดไม่เห็นดิฉันนอนเสีย

ม.ร.ว. สมานสนิท แปลไว้อย่างไพเราะน่าอ่านว่า

Tell me lovely Moon how you are.
If you're sad.
I am blue.
If you're glad.
I am too.
Tell me lovely Moon how you are.
Tell me lovely Moon how you are.
If you shine.

I can play.

If you're gone.

Home I stay.

Tell me Lovely Moon how you are.

สมัยเมื่อผมยังไม่ขึ้นชั้นประถมหนึ่ง เรื่องวันทั้งเจ็ดก็ไม่รู้เรื่อง เลยต้องท่องเพลง

วันอาทิตย์เป็นมิตรกับจันทร์

อังคารเพื่อนกันกับวันพุธ

พฤหัสบดีพี่วันศุกร์

วันเสาร์สนุกทุกคนเฮฮา

ของฝรั่งที่ผมเคยอ่านพบก็สอนอย่างนี้ แต่แต่งเป็นเรื่องของ Solomon Grundy

Solomon Grundy.

Born on a Monday.

Christened on Tuesday.

Married on Wednesday.

Took Ill on Thursday.

Worse on Friday.

Buried on Sunday.

This is the end.

Of Solomon Grundy.

ความลับเรื่องสระน้ำ ของ มายา

ระหว่างนี้ ประดาน้ำพวกหนึ่งกำลังทำงานขุดค้นในสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่*ชิคเชน อิตซา**1 อันเป็นปูชนียสถานของพวกมายา*2 สมัยหนึ่งในเม็กซิโก ได้พบกระดูกเด็ก ๆ ซึ่งถูกบูชายัญกว่าพันปีมาแล้ว *นายโดนัลด์ เอดิเจอร์**3 ผู้ร่วมคณะขุดค้นคนหนึ่ง เล่าว่า มีของหลายชิ้น ยืนยันว่า *โคลัมบัส* หาใช่ชาวยุโรปคนแรกที่เดินทางไปถึงอเมริกากลางไม่

หนูน้อยคนหนึ่งเดินนำแถวขบวนแห่อย่างภาคภูมิใจขณะระฆังแห่งความตายก้องกังวานโดยรอบผิวคล้ำของแกย้อมเป็นสีน้ำเงิน ตามด้วยกลุ่มคนนุ่งห่มผ้าถักด้วยขนนก แต่งเครื่องประดับด้วยสร้อยทองแลหยก และสวมหน้ากากตกแต่งอย่างวิจิตร กระโดดโลดเต้นร้องเพลงให้

---

1. Chichén Itza

2. Maya ชื่ออารยธรรมหนึ่งในอเมริกากลางและยูคาทาน แต่ราว ๕๐๐ ปี ก่อน ค.ศ. รุ่งเรืองในศตวรรษที่ ๔—๑๐ แล้วเริ่มตกต่ำลง ศตวรรษที่ ๑๖ สเปนยึดครองยูคาทาน ชาวมายาอพยพหลบหนีไปบ้าง จนเกือบจะกลายเป็นเมืองร้าง ชาวมายาประดิษฐ์ตัวอักษรภาพเช่นอียิปต์สมัยโบราณ มีปฏิทินตามระบบสุริยคติใช้ถูกต้องแน่นอนกว่าที่เราใช้ในปัจจุบันเสียอีก ทั้งยังมีข้อมูลเกี่ยวกับดาราศาสตร์ รู้หลักการคณิตศาสตร์การก่อสร้างเป็นอย่างดี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่มีการใช้โลหะในสมัยของพวกมายา ฉะนั้น ทางโบราณคดีจึงกำหนดว่ายังเป็น "สมัยหิน" อยู่

3. Donald Ediger

เข้ากับจังหวะทำนองของเสียงระฆัง หนูน้อยนั้นรู้แล้วว่าตัวจะไปไหน แกเดินนำหน้าขบวนประหลาดไปบนทางโรยหินสีขาว เมื่อถึงกลางหุบเขาลึกแห่งหนึ่งขบวนหยุดเดิน ส่วนแกมาชะงักอยู่ที่เงื้อมผา กวาดสายตาไปก้นหุบเขาซึ่งเป็นวงล้อม เห็นกลุ่มคนอยู่เบื้องหน้ากำลังวุ่นเตรียมงานพิธีบูชายัญครั้งนี้อยู่ ต่ำลงไปจากขอบผา ๗๐ ฟุต เป็นสระน้ำใหญ่ สีน้ำคล้ำน่าสพึงกลัว เมื่อพิธีพร้อมสรรพ เขาก็นำตัวแกมาที่แท่นบูชาใกล้เงื้อมผานั้น มีชายคนหนึ่งสวมหน้ากากตกแต่งเป็นพิเศษ รับมีดทองด้ามไม้มาถือไว้แล้วจ้วงแทงลงไปกลางหัวใจของเด็ก ระฆังมรณะส่งสัญญาณสยดสยองขึ้น จนร่างเด็กถูกทุ่มทิ้งลงในน้ำ ขบวนแห่จึงสงบ สิ้นเสียงระฆังและสิ้นสุดพิธีการ

นี่เป็นฉากการบูชายัญ ซึ่งนักโบราณคดีคิดผันย้อนหลังไปเมื่อปี ค.ศ. ๑๒๕๐ ในเมือง ชิคเชน อิตซา ปูชนียสถานของชาวมายา ซึ่งปราชญ์หลายท่านกล่าวว่าเป็นเมืองเก่าที่สุดในบรรดาเมืองเขตซีกโลกตะวันตก *4 ที่มีคนอยู่อาศัยต่อเนื่องกันมาหลายสมัยจนทุกวันนี้ และเป็นเมืองที่ประหลาดที่สุดเมืองหนึ่งด้วย

ชิคเชน อิตซา ตั้งขึ้นหลัง ค.ศ. ๔๐๐ ถึงบัดนี้ขณะที่ประดาน้ำกำลังควานหาเครื่องบัดพลีที่ชาวมายาโยนทิ้งในน้ำสีคล้ำด้วยเงินงบประมาณ ๑ ล้านเหรียญอเมริกัน ก็ราว ๑๕๐๐ ปีแล้ว ความศักดิ์สิทธิ์ของบ่อน้ำของชาวมายาแห่งนี้ อาจเปรียบได้กับเมกกะของชาวอิสลามนั่นเอง การขุดค้นครั้งนี้เป็นงานใหญ่ที่สุดในซีกโลกตะวันตก หวังกันว่าจะพิสูจน์ทฤษฎีที่น่าพิศวงบางอย่างได้

---

4. Western Hemisphere หมายถึงอเมริกาเหนือและใต้

ดังเมื่อขุดเอาดินโคลนที่ก้นสระออก แล้วพบตุ๊กตาสังเวยซึ่งมีร่องรอยยืนยันว่าชาวมายาได้ติดต่อกับชาวยุโรปก่อนสมัยโคลัมบัสออกเดินทาง

มีนักโบราณคดีหลายท่านเหมือนกันที่ปรามาสความคิดนี้ แต่นักขุดค้นทั้งหลายรวมทั้งข้าพเจ้าก็เชื่อเสียแล้ว มั่นใจว่า หากมีหลักฐานแสดงว่าชาวมายาติดต่อกับชาวยุโรปก่อนโคลัมบัส*5 จะต้องพบในสระนี้บ้างเป็นแน่ เพราะชาวมายาใช้สระนี้มานานนับศตวรรษแล้ว

เมื่อหลายพันปี ก่อนชิคเชน อิตซา จะเป็นบ้านเมือง แหลมยูคาทาน*6 ในเม็กซิโก ยังอยู่ใต้น้ำล่วงไปได้หลายร้อยปี แผ่นดินเกิดขึ้น แต่การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเช่นกรณีนี้ น้ำมีส่วนช่วยกัดเซาะเปลือกโลกที่เป็นหินปูนจนเป็นหลุมเป็นบ่อขึ้น*7 ผู้คนได้อพยพผ่านดินแดนระหว่างไซบีเรียและอลาสกาเข้ามาอยู่ทำกินในที่นี้ พวกนี้คือพวกอินเดียแดง ที่เราเรียกกันอยู่ทุกวันนี้นั่นเอง บางพวกผ่านอ้อมยูคาทานตอนเหนือเข้าไปตั้งรกรากในบริเวณป่าที่มีฝนตกชุกในกัวตีมาลา*8 นักโบราณคดีเรียกพวกนี้ว่าพวก **มายา** ดั้งเดิม*9 เมื่อชุมชนหนาแน่นเข้า ก็จำต้องขยายชุมชนออกไปทางเหนือเข้าไปอยู่ในยูคาทาน ความเชื่อของพวกนี้ก็เช่นของเผ่าชนดั้งเดิมทั้งหลาย มายาเริ่มแรกจึงนิยมบวงสรวงสิ่งที่ตนเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ด้วยของมีค่าในน้ำ เพราะเชื่อว่า **แชค***10 เทพแห่งน้ำสิงอยู่ในสระอันเป็นสถานที่หวงห้ามแห่งนั้น สระนี้กว้างเกือบ ๒๐๐ ฟุต และลึก ๑๑๐ ฟุต ชาวมายาใส่น้ำสีคล้ำเหมือนหมึกเอาไว้ก้นสระสูงขึ้นมาถึง ๔๐ ฟุต

---

5. Pre-Columbian
6. Yucatan
7. ศัพท์เฉพาะธรณีวิทยาเรียก sinkho les
8. Guatemala
9. Proto-Maya
10. Chac

หลัง ค.ศ. ๑๕๐๐ ชาวสเปน เข้ามาในยูคาทานได้รู้ว่าชาวมายาสั่งเวยทองหยก และศิลปวัตถุ อันหาค่าไม่ได้ลงในสระนั้น แต่หาทางเอาขึ้นมาไม่ได้ พอดีกับเวลานั้นชนอีกเผ่าหนึ่งคือ **แอซเต็คซ์**[*11] กำลังรุ่งเรืองและรุ่มรวยอยู่ทางตะวันตก พอที่จะดึงความสนใจของสเปนให้หันไปทางนั้นได้บ้าง และหลงลืมมายาเสีย กระทั่งถึง ค.ศ. ๑๗๘๕ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณาในลอนดอนได้รับรายงานซึ่งเขียนโดยกรรมาธิการชาวสเปนคนหนึ่ง ซึ่งเคยอยู่ในยูคาทานและอเมริกากลาง หนังสือเล่มนั้นยั่วยุให้ท่าน **เคานท์ จีน เฟร์ดเดริค วอลเดค**[*12] ผู้เคยรบกับนโปเลียนในอียิปต์มาแล้วให้ไปสำรวจอาณาจักรมายาด้วยตนเอง แต่น่าเสียดายอยู่ ที่ภาพต่าง ๆ ที่ท่านเคานต์วาดมานั้นไม่เป็นจริง เมื่อลอกภาพสลักออกมาได้กลับไปเติมรูปช้างเข้าไปทำไมไม่ทราบได้

ลอร์ด คิงส์เบอเรอ[*13] อีกคนหนึ่งสนใจในเรื่องอารยธรรมของชาวมายาเห็นแปลกไปจากคนอื่นว่า ชนพวกนี้สืบเชื้อสายมาจากเผ่าชนซึ่งสูญหายไปแล้วในอิสราเอล จึงได้พยายามสำรวจเพื่อพิสูจน์ความข้อนี้ และได้เขียนหนังสือแต่ปี ๑๘๓๐ ถึง ๑๘๔๘ ไว้ ๙ เล่มด้วยกัน ขณะหนังสือกำลังตีพิมพ์อยู่นี้ นักเขียนอเมริกันคนหนึ่งชื่อ **จอนต์ ลอยด์ สตีเฟนส์**[*14] และ **เฟรคเดอริค แคธ-เธอวูด**[*15] จิตรกรชาวอังกฤษได้ไปสำรวจยูคาทาน ได้เขียนเรื่องและภาพที่นับ

---

11. Aztecs ชื่อเผ่าชนและอารยธรรม สืบมาจากอินคาและมายา เป็นพวกนักรบทำสงครามต่อสู้กับเผ่าอื่น ๆ อยู่เนือง ๆ รุ่งเรืองในเม็กซิโก แต่ศตวรรษที่ ๑๒ เริ่มตกต่ำลงเมื่อสเปนเข้ามาในปี ๑๕๑๙

12. Count Jean Frèdèric Waldeck

13. Lord Kingsborough

14. John Lloyd Stephens

15. Frederick catherwood

ว่าถูกต้องแน่นอนขึ้นเป็นครั้งแรกของงานสำรวจที่เคยทำ ๆ กันมา จากนั้นนาย **เดซีเร ซาร์เนย์***[16] นักเล่นของเก่าชาวฝรั่งเศสได้พยายามจะขุดลอกสระแต่ทำไม่สำเร็จ ทูตอเมริกันชื่อ **เอดเวอร์ด ทอมป์สัน***[17] เป็นคนทำต่อ ได้พบของหลายอย่าง แต่วิธีการนั้นหยาบ ขุดได้เพียง ๑๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ อีกเกือบ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ เหลือทิ้งไว้ให้ทำกันต่อไป

ถึงปี ๑๙๖๐ สมาคมภูมิศาสตร์แห่งสหรัฐอเมริกาได้เริ่มงานนี้ต่อ ประสบอุปสรรคมากหลาย จนไม่ได้ผลสำเร็จที่สมบูรณ์จริง ๆ ในทางปฏิบัตินั้นรู้ทั้งรู้ว่าจากหน้าผาลงไปถึงน้ำนั้นระยะ ๗๐ ฟุต แต่มองลงไปในน้ำได้ชัดไม่ถึงฟุต เมื่อประดาน้ำดำลงไปก้นสระ ไปติดกิ่งไม้ก้านไม้ หรือไม่ก็ก้อนหิน รากหินหนักเป็นต้น ๆ ต่ำใต้นี้ไปเป็นที่เก็บซ่อนสมบัติของชาวมายาก็อยู่ในปลักโคลนหนาถึง ๑๕ ฟุต

ผู้ดำเนินการควบคุมการประดาน้ำในการสำรวจขุดค้นปี ๑๙๖๐ นั้นชื่อ **นอร์มัน สกอตต์***[18] ชาวอเมริกัน เป็นนักประดาน้ำหาสมบัติโดยอาชีพจริง ๆ สกอตต์ใช้เวลา ๗ ปี แต่นั้นมา ศึกษาหาความรู้เรื่องราวชาวมายา จนรู้ละเอียดทุกแง่ทุกมุมของสระอ่านตั้งแต่หนังสือตัวเขียนของสเปน เมื่อคริสตศตวรรษที่ ๑๖ จนรายงานสด ๆ ร้อน ๆ ของพวกวิศวกรธรณี ถึงปี ๑๙๖๗ จึงตัดสินใจพร้อมที่จะขุดสระแห่งนั้นอีกครั้งหนึ่ง งานขุดค้นครั้งใหญ่ที่สุดที่เคยทำกันมาในซีกโลกตะวันออกได้เริ่มขึ้นแต่เดือนกันยายนด้วยเหตุดังนี้

ตอนที่เรามาถึงชิคเชน อิตซา ป่าทั้งป่าร้อนอบอ้าวเป็นไอกรุ่น ฝนตกชั่วประเดี๋ยวพอเปียกชุ่ม แดดก็ออกแจ๋แผดเผาสลับกันไปเช่นนี้ สระที่เห็นดูใหญ่

---

16. Dèsirè Charnay
17. Edward Thompson
18. Norman Scott

กว่าที่เรานึกไว้ ขอบสระเป็นคันหินปูน มีป่าล้อมรอบด้าน ต้นเฟอร์นและไม้เลื้อยขึ้นระหว่างรอยแตกของหิน ก้านกิ่งองุ่นแกว่งไกวอยู่บนเชิงผา สัตว์เลื้อยคลานพวก **อิกัวนา***[19] ตัวยาวขนาด ๔ ฟุต คลานไปมารอบ ๆ งูพิษก็เลื้อยอยู่ตามขอบเรายืนอยู่บนเชิงผายังได้กลิ่นอายน้ำ–เป็นกลิ่นของความตาย–ทั้งเน่าและดำคล้ำ มีโพรงหินอยู่ข้าง ๆ เป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว พอยามค่ำก็พรูพรึบออกจับแมลงซึ่งบินหึ่งอยู่แถบสระนั้น

ตกวันที่สอง ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์คนหนึ่งรุดมาถึง ขณะที่สกอตต์เหนื่อยล้าเหงื่อโชกไปทั้งตัว มองไปรอบ ๆ ไปเห็นเครื่องจักรขนาดใหญ่มูลค่ากว่า ๒ แสนปอนด์เข้า ก็ถามว่า เราจะทำอะไรกัน สกอตต์ว่า **เรากำลังสูบน้ำออกจากสระศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้** แกยิ้มอย่างไม่เชื่อ นึกว่าสกอตต์พูดเล่นไม่ยอมเปิดเผยความจริง ก็ถ้าจะอยู่ต่อไปอีกหน่อย แกก็รู้ว่าสกอตต์ไม่ได้ตลกเลย เขาทำอย่างนั้นจริง ๆ วางแผนสูบน้ำ ๘ ล้านแกลลอนออกจากสระ ถ้าไม่สำเร็จจะใช้แผนสองคือทำความสะอาดให้น้ำใสพอให้ประดาน้ำทำงานได้ ตอนที่คุยกับผู้สื่อข่าว เราก็กำลังติดตั้งเครื่องยกหินขนาดหนักกว่า ๒๒ ตันไว้ริมสระ ใช้ยกก้อนหินหนัก ๆ หรือของอื่น ๆ จากก้นสระขึ้นมา

จากนี้ไปไม่ไกล คนงานหลายคนปลุกปล้ำอยู่กับถังกรองน้ำขนาดใหญ่เตรียมไว้เผื่อสกอตต์ตัดสินใจจะใช้วิธีกรองน้ำให้ใส ในสระก็กำลังก่อสร้างแพกันอยู่ พอสำเร็จก็จะติดตั้งเครื่องจักรได้ทันที อีกพวกหนึ่งจัดการตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าเดินสายไฟไว้ใช้ระหว่างขุดค้น ส่วนคนงานชาวมายารับหน้าที่ไปถากถางป่าอยู่ด้านหนึ่ง เพื่อตั้งคาราวานเป็นบ้านพักของนักสำรวจขุดค้น

---

19. น่าจะเป็นพวกที่เราเรียกกันว่ากิ้งก่ายักษ์

ณ แหล่งสำรวจขุดค้นนี้ เพียงเมื่อไปถึงใหม่ ๆ ไม่ถึงวัน เราก็รู้ดีว่าศัตรูตัวฉกาจของเรานั้นคืองู วันที่เรามาถึงพบงูพิษ ๔ ตัวใกล้กับซากสลักหักพังที่มากที่สุดคือพวก คอราล สเนค*[20] พิษของมันทำลายประสาททำให้ตายได้ใน ๒ วินาที รองลงมาเป็นงูหลามและงูเหลือม วันมาถึงฆ่าได้ตัวหนึ่งขนาด ๗ ฟุต

งานที่เราทำอยู่ บริษัท สกอตต์ริส เฟอร์ม เอกซเฟคดิชันส์ อันลิมิเตด วางแผนและดำเนินการ ร่วมกับ ซีแดม, เธอะ คลับ ออฟ วอเตอร์ เอกซ-ฟลอเรชัน แอนด์ สปอร์ตส ออฟ เม็กซิโก[21] *สถาบันมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์แห่งชาติเม็กซิโกให้คำแนะนำโดยตลอด นับได้ว่าเป็นการสำรวจและขุดที่ถูกหลักจริง ๆ มิได้มุ่งหาสมบัติใด ๆ เลย ฉะนั้น หากงานครั้งนี้ล้มเหลวลงจะมีบริษัทเอกชนแห่งไหนกล้าเข้ามาช่วยงานโบราณคดีอีกบ้างยังสงสัยอยู่*

เมื่อเริ่มงานวันแรก ๆ ก็พบแต่ความลำบากลำบน ท่าจะไม่สำเร็จเสียแล้ว ตอนนั้นเราตั้งท่อสูบน้ำออกจากบ่อสองท่อ ให้ประดาน้ำรื้อถอนซากปรักหักพังที่กองอยู่ก้นสระออกเสียบ้าง ตัวสกอตต์เองยืนดูงานอยู่ที่แพ ในวันที่ ๘ ใช้ประดาน้ำสองคนคือ ออสติน*[22] หลานชายของสกอตต์และหัวหน้าประดาน้ำของเราคือ บิล แมกกี*[23] ทั้งสองช่วยกันปลุกปล้ำอยู่กับก้อนหินใหญ่ใต้น้ำอยู่เกือบชั่วโมง พยายามใช้โซ่คล้องพันรอบหิน เพื่อให้เครื่องยกช่วยดึงทีหลัง แต่จนปัญญาจะสอดลงไปใต้นั้นได้ ออสตินลองผลักดูเล่น ๆ กลับไถลลงไปจมโคลน พอออกแรงผลักเต็มที่อีกครั้ง ก็ได้เรื่องพอดี ตัวเองจมลงปลักแค่เอวใต้หินใหญ่ก้อนนั้น

---

20. coral snake
21. Scott's firm, Expeditions Unlimited CEDAM, The Club of Water Exploration and Sports of Mexico
22. Austin
23 Bill McGehee

ดึ้นเท่าไรไม่หลุด ยิ่งดิ้นยิ่งจมลงไป บิล แมกกี ว่ายวนอยู่รอบ ๆ พยายามจะดึงออสตินออกมา แต่ไม่รู้จะช่วยได้อย่างไรโดยไม่ให้ออสตินบาดเจ็บ ครั้นจะผลักก้อนหินให้ตั้งขึ้นใหม่ ก็คงทับร่างออสตินแหลกเหลวแน่ และยิ่งไปกว่านั้น.....อากาศของออสตินก็จวนจะหมดเสียอีกด้วย บิล แมกกี จึงโผขึ้นผิวน้ำขออากาศช่วยหายใจให้ และรีบดิ่งลงมาสกอตต์สั่งคนงานบนแพเลิกงานอื่น เติมอากาศลงไปในถังอย่างเดียว แจ้งเหตุฉุกเฉินไปที่บ้านพักให้จัดเตรียมรถพยาบาลไว้ ตนเองแต่งชุดประดาน้ำดำลงไปบ้างว่ายตรงไป แต่มองเห็นไม่ถึง ๒ ฟุต ตะวันชายบ่ายคล้อยลง ร่มเงาก็มากขึ้น ทำให้น้ำคล้ำขึ้นไปอีก แต่สกอตต์ก็ยังคงแหวกว่ายผ่าความมืด เพราะห่วงหลานชาย

รู้สึกตัวว่าดำลงมาได้ครึ่งชั่วโมงแล้ว จึงตัดสินใจขึ้นไปข้างบน ทั้งประหลาดใจและดีใจเมื่อเห็นหลานชายอยู่บนแพ บาดแผลไม่สาหัสอะไร บิล แมกกี เสียอีกกลับขาถลอกปอกเปิกไปหมด พูดถึงเรื่องนี้และเดี๋ยวนี้ บิล แมกกี ก็ไม่รู้แน่ ว่าจะทำอย่างไรถึงผลักก้อนหินเขยื้อน เอาออสตินออกมาก่อนอากาศจะหมดได้

งานสูบดำเนินไปทั้งวันและคืน ทำท่าจะได้ผลตอนแรก แต่แล้วระดับน้ำกลับไม่ลดลง เพราะถึงระดับที่มีดินโคลนมาก สกอตต์ตัดสินใจลำบาก หากหยุดสูบ หันมากรองน้ำให้ใส ระดับน้ำจะสูงขึ้นอีก แต่ถ้าไม่กรอง ก็ไม่มีทางที่จะขุดลงไปในโคลนหนา ๆ เช่นนั้นได้

สกอตต์เรียกประชุมปรึกษาหารือกับนาย ปาโปล บุช โรมีโร*[24] หัวหน้าซีแดมและนาย เอฟ เคริก จอห์นสัน*[25] เจ้าของเหมืองน้ำมันชาวเทกซัสซึ่ง

---

24. Pablo Bush Romero
25. Kirk Johnson

ร่วมลงทุนด้วย ตกลงให้กรองได้อย่างเดียว ระดับน้ำจะขึ้นลงช่างมัน ล่วงไปหลายวัน ค่อยมองเห็นชัดขึ้นทีละน้อย ๆ ประดาน้ำใช้เครื่องสูบอากาศดูดโคลนขึ้นมา พ่นใส่ตะแกรงร่อนบนแพ ให้นักโบราณคดีจับตาดูสิ่งของซึ่งจะค้างอยู่ที่ตะแกรงร่อน

เมื่อตกลงกันแล้วว่า จะใช้คลอรีนกรองน้ำให้ใส เราก็ลองเลือกวิธีที่คิดว่าจะเร็วกว่าเครื่องกองอัตโนมัติ หย่อนถังคลอรีนขนาด ๒ ตันลงไปในแพเล็ก ๆ ลำหนึ่ง อัดแก๊สชนิดแรงเข้าไปในท่อเล็ก ๆ ด้วยความลำบาก แรงระเหิดของแก๊สชนิดนี้ดันท่อจนแตกร้าว แก๊สกระจายไปทั่วสระ ภายใน ๒ วินาทีเท่านั้น คนงานชาวมายาถอยหนีออกมานอกขอบสระ โดยไม่รู้ต้นสายปลายเหตุว่าเกิดจากอะไร เริ่มต้นไอเหมือนมีอะไรรบกวนปอด สิ่งที่ช่วยชีวิตเราไว้ได้มีอยู่ ๒ อย่างเท่านั้นจริง ๆ คือ เครื่องยกที่ใช้ความเร็วดุจสายฟ้าแลบดึงร่างคนขึ้นจากแพ และความกล้าหาญของคนบนแพซึ่งถลาผ่าแก๊สร้ายแรงนี้เข้าไปปิดถังเสีย

โดนเข้าอย่างนี้ ชักจะเริ่มท้อถอยกันเสียแล้ว นึกจะกรองน้ำให้เห็นชัดขึ้นก็สิ้นหวัง กลายเป็นว่ามาทำร้ายตัวเอง ทั้งประดาน้ำและเครื่องสูบอากาศก็กวนน้ำจนขุ่นคลั่ก เครื่องกรองธรรมดา ๆ จึงช่วยไม่ได้มาก สกอตต์มีทางเลือกอีกอีกทางหนึ่ง คือทิ้งสระไว้เฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไรสัก ๔–๕ วัน ให้คลอรีนที่ใส่ลงไปในสระนั้นละลายน้ำไปเอง เราเสี่ยง ยอมหยุดงาน เสียงานไปชั่วระยะหนึ่ง แต่คราวนี้กลับเป็นครั้งแรกที่เราตัดสินใจได้ถูกต้องตอนที่ปล่อยสระทิ้งไว้นั้น น้ำยังเขียวคล้ำอยู่เลย กลับมาอีกที เป็นสีน้ำเงินใส เห็นลงไปในน้ำได้ ๒๕ ฟุต

ประดาน้ำกำลังไปพบตุ๊กตาทำด้วยไม้และขี้ผึ้งฝีมือหยาบตัวหนึ่ง จารึกคำสเปนหรือลาตินว่าอะไรบ้าง เราอ่านกันไม่ออก แม้นักโบราณคดีก็ไม่อาจรู้ได้ว่าทำขึ้นสมัยไหน ข้อเท็จจริงที่สับสนนี้มีอยู่ว่าเราพบตุ๊กตาตัวนี้ปะปนอยู่กับของอื่น ๆ ซึ่งเป็นเครื่องสังเวยในศตวรรษที่ ๑๓ หากตุ๊กตาตัวนี้เป็นของ **สมัยหลัง ฮิสปานิค**[*26] จะพบในชั้นต่ำเช่นระดับนี้ได้อย่างไร หรือถ้าหากเป็นของ**สมัยก่อน ฮิสปานิค**[*27] ทำไมจึงเขียนด้วยอักษรยุโรป ?

นักโบราณคดีส่วนมากยังปรามาสทฤษฎีที่ว่า มีการติดต่อระหว่างยุโรปกับสมัยก่อนฮิสปานิคอยู่ มีพวกใจร้อนอยู่ไม่กี่คนที่เชื่อว่าเป็นไปได้ ปราชญ์ท่านหนึ่งชื่อ **คอนสแตนซ์ เออร์วิน**[*28] ได้รวบรวมหลักฐานต่าง ๆ นับร้อยชิ้นเอาไว้พิจารณาเปรียบเทียบกัน เช่นเรื่องสถาปัตยกรรมและศาสนา กระทั่งถึงรองเท้าและเรือ ได้พบว่าวัฒนธรรมของชาวมายานั้น มีสิ่งที่คล้ายคลึงกับอารยธรรมแถบเมดิเตอร์เรเนียนเป็นจำนวนมากเกินที่จะกล่าวได้ว่าพ้องกันโดยบังเอิญ

บ่ายวันหนึ่งเราพบทอง เป็นของได้จาก **ปานามา**[*29] สมัยที่แหลมยูคาทานยังไม่รู้จักใช้โลหะตอนที่พบ สกอตต์และนักโบราณคดีคนหนึ่งยืนอยู่ข้างตะแกรงร่อน แลเห็นวัตถุสีเหลืองสุกใสโผล่พ้นโคลนออกมาเป็นแหวนทองสภาพดี จำหลักรูปเทวะซึ่งอาจจะเป็นแชค เทพแห่งน้ำ หรือมิใช่

เราพบไม้หอมที่ชาวมายาโบราณสังเวยด้วยเหมือนกัน กลิ่นหอมคล้ายกลิ่นไม้ซีดาร์จากไม้หอมเราพบเครื่องลายครามเขียนลวดลายเป็นรูปเทพเจ้าที่เขานับถือ บางชิ้นยังเห็นสีที่แต้มแต่งไว้ได้ชัดเจนไม่ลบเลือน

26-27. Post-Hispanic, Prehis panic วัฒนธรรมการทำเครื่องปั้นดินเผาสองสมัยนี้แตกต่างกันอยู่บ้าง คือสมัย Pre-Hispanic ไม่รู้จักใช้แป้นหมุน

28. Constance Irwin

29. Panama

เราเคยรู้เรื่องเล่า การบูชายัญของพวกมายามาก่อนแล้วว่า นิยมบูชายัญสาวพรหมจารีและนักรบต่อ แชค แต่กระดูกที่พบส่วนมากกลับเป็นของเด็ก ๆ ทำให้นักโบราณคดีเข้าใจว่า เทพเจ้าแชคดูจะโปรดเลือดเนื้อเด็กเป็นเครื่องสังเวยมากกว่า

ขณะ **เจฟ กิลล์***[30] ประดาน้ำคนหนึ่ง ทำงานใกล้เครื่องสูบอากาศแลไปเห็นวัตถุสีน้ำเงินสุกใสเข้าชิ้นหนึ่งในโคลน จึงดึงออกมาดูเห็นว่าเป็นเครื่องลายครามชิ้นหนึ่ง มีลายเขียนสีแตกต่างไปจากที่เคยเห็นในสระมาก่อนก็ค่อย ๆ ประคับประคองไว้ในอุ้งมือ โผขึ้นไปเหนือน้ำ ให้นักโบราณคดีดูลงความเห็นกันว่าเป็น**เครื่องดินเผาเทปยิ่ว***[31] แบบที่งามที่สุดที่ชาวมายาเคยทำมา ชิ้นที่แตกนี้ส่งประกายเป็นสีแดง น้ำเงิน เขียว เหลือง ดำ และขาว ศิลปินผู้วาดลาย ประจงเขียนลายสีเป็นรูปชาวมายาจริง ๆ ไม่เกี่ยวกับพระเจ้าอีกแล้ว มีรูปขุนนางแต่งเครื่องยศเต็มนั่งอยู่ เหล่านักรบทาตัวด้วยสีต่าง ๆ ระบายหน้าด้วยสีดำ ขบวนพ่อค้าเดินทางผ่านป่าไปค้าขาย รูปเด็ก ๆ และผู้หญิง และอีกชิ้นหนึ่งเขียนรูปปลาโลมา ซึ่งคิดกันด้วยเหตุด้วยผลจริง ๆ แล้ว จะเห็นว่าเครื่องลายครามเทปยิ่วนี้เหมือนกับหน้าต่างที่เปิดโล่งให้เห็นอดีตได้บานหนึ่งเหมือนกัน

สกอตต์พอใจการค้นพบครั้งนี้มาก ถึงกับตัดสินใจจะกลับมาทำต่อในฤดูใบไม้ผลินี้อีกครั้ง แต่เดิมกะกันว่าจะทำถึงเดือนธันวาคม แต่เมื่อเห็นว่าได้รับผลสำเร็จมากมายเช่นนี้ก็น่าจะทำต่อไปอีก หรืออาจจะเป็นเพราะหลักฐาน

---

30. Jeff Gill

31. Tepeu บางทีเขียน Tepeuh เป็นชื่อวัฒนธรรมการทำเครื่องปั้นดินเผาสมัยหนึ่งในจำนวน ๕ สมัย อายุราว ค.ศ. ๖๕๐–๑๐๐๐

ที่จะพิสูจน์ว่าการเดินทางของโคลัมบัสไม่ใช่การติดต่อครั้งแรกระหว่างชาวมายากับยุโรปล่อใจเราอยู่กระมัง

การสำรวจขุดค้นครั้งนี้ จะไม่เก็บโบราณวัตถุที่พบไว้เป็นสมบัติแม้ชิ้นเดียว จะให้นักโบราณคดีศึกษาแยกแยะ แล้วจะไปตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานมานุษยวิทยาในเมืองเม็กซิโก เลือกเอาของที่ดีเด่นเป็นพิเศษไปแสดงชั่วคราวในพิพิธภัณฑสถานในเมืองใหญ่ ๆ ในอเมริกา และอาจจะเข้าไปในยุโรปด้วยก็ได้

พูดถึงของสวยงาม ก็อดจะนึกถึงของที่น่ากลัวน่าหวาดผวาที่พบพร้อม ๆ กันเสียมิได้ ตอนนั้นประดาน้ำทำงานโดยไม่ใช้ตีนกบ เกรงจะไปกวนโคลนทำให้น้ำขุ่นอีก ได้พบมีดบูชายัญทำด้วยไม้และเขาสัตว์หลายเล่ม และพบทองที่ตะแกรงร่อน ซึ่งนักโบราณคดีกล่าวว่า เป็นแผ่นทองหุ้มมีดที่ใช้แทงลงไปในหัวใจของผู้เคราะห์ร้ายที่ถูกบูชายัญ นอกจากนั้นยังมีระฆังทองแดงมีตุ้มแกว่งอยู่ในสภาพดี ไม่ชำรุดนับร้อย ๆ ชิ้นกระจายอยู่ทั่ว ๆ ไปในโคลน เสียงดังกรุ๋งกริ๋ง เหมือนครั้งที่เคยดังในพิธีบูชายัญเมื่อพันกว่าปีมาแล้ว

วันหนึ่ง โดรี ดาวด์*[32] ผู้ทำบันทึกสิ่งของระหว่างขุดค้น เดินไปเพิงทำงานของนักโบราณคดีหยิบเอาห่วงร้อยระฆังซึ่งร้อยไว้สำหรับทำบันทึกขึ้นมาสั่นเล่น และได้ยินเสียงระฆังแห่งความตายเป็นครั้งแรกในชีวิตของเธอ แต่มันเป็นเสียงสุดท้ายที่เด็กผู้เดินนำขบวนแห่ไปสู่สระน้ำศักดิ์สิทธิ์เมื่อหลายศตวรรษก่อนหน้านี้ ได้ยินในชีวิตของเขา...

สำหรับเรื่องนี้แปลจาก Secrets of the Maya's Sacrificial Well ของ Donald Ediger ใน The Daily Telegraph Magazine ฉบับที่ ๑๘๗

---

32. Dori Dowd

ชาวเขาเมื่อปีกลาย

ในช่วงชีวิตของคนหนุ่มอย่างเพื่อน ๆ และผมระหว่างวัยยี่สิบกว่า ๆ ที่เพิ่งเรียนจบทั้ง ๑๑ คน อารมณ์ยังกรุ่นด้วยความอยากลองทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตัวของตนเอง เราต้องการประสบการณ์ของชีวิตต้องการรู้สิ่งนั้นสิ่งนี้โดยไม่ต้องให้ใครบอก สมองของเราพร้อมที่จะรับกฎเกณฑ์ข้อเสนอของธรรมชาติอยู่แล้ว แม้จะเสี่ยงหน่อยก็ยินดี มันน่าตื่นเต้นหยอกใคร เมื่อได้รู้ได้เห็น และได้สัมผัสชีวิตที่แปลกและเร้าใจอย่างที่คนอื่น ๆ โดยเฉพาะหนุ่ม ๆ รุ่นเดียวกับเราไม่เคย

ก็เมื่อตุลาคม ปีกลาย (๒๕๐๘) เราจึงสมัครรับจ้างสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทำการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย โดยเหตุนั้นเป็นสำคัญ ส่วนเหตุที่รองลงมาก็คือ อาชีพที่เราเลือกของเราเอง แม้จะไม่เป็นหลักแหล่งแห่งที่ ก็ช่างเถอะ อย่างน้อยก็ไม่ต้องกวนพ่อกวนแม่ไปนาน

เราใช้เวลา ๒ เดือนเต็ม ๆ เข้ารับการอบรมให้รู้เรื่องพื้นเพของชาวเขา มีทั้งคำบรรยายของท่านผู้รู้ผู้เคยคลุกคลีกับชาวเขามานาน เช่น พ.ต.อ. ทวีป

ดำรงสัตย์ นายประสิทธิ์ ดิสวัฒน์ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชา-สงเคราะห์ และท่านผู้อื่นอีกหลายท่านที่ทางสำนักงานสถิติ ฯ จัดเป็นตารางเวลาไว้ ครานั้นเอง พวกเราก็กลับมาเป็นนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง เราเรียนการอ่านแผนที่กับ พ.อ. พยนต์ พุ่มหิรัญ เพราะพื้นที่สำรวจของแต่ละกลุ่มกำหนดตามภาพถ่ายทางอากาศ เรียนวิธีสัมภาษณ์ตามแบบ และอื่น ๆ อีกจิปาถะ ใครขยันหน่อยก็อ่านหนังสือประกอบเอาบ้าง มีทั้งสยามพากย์ และอังกฤษพากย์ ล้วนแต่ของผู้มีประสบการณ์ทั้งนั้น สำหรับผมนั้นขยันน้อย อ่านแต่ของคนไทยแต่ง คือของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ และของสุรพงษ์ บุนนาค ของ Mr. Gordon Young และรายงานของ Lucient M. Hanks ไม่ได้อ่าน

เมื่ออบรมสั่งสอนกันครบหลักสูตรภาคทฤษฎีแล้ว ก็ให้ออกเดินทางมาทดลองปฏิบัติกันที่เชียงใหม่ก่อน สมใจพวกเราพอดี กำลังนึกเบื่อกรุงเทพ ฯ อยู่แล้ว ผมจำได้ว่าออกเดินทางกันวันที่ ๔ ธันวาคม ๐๘ ถึงเชียงใหม่เอาวันที่ ๕ ตอนสาย ๆ ได้พักผ่อนเที่ยวเตร่เสียหนึ่งวัน รุ่งขึ้นวันที่ ๖ ไปที่ค่ายดารารัศมี ตอนเช้าเข้าเรียนอีก ว่าด้วยการปฏิบัติตนในการเดินทางไกล พอจบคำสอน ก็ออกเดินกันเลย จากค่ายไปถึงน้ำตกแม่สาไปกลับ ๑๔ ก.ม. พอดิบพอดี วันที่ ๗ ทดลองปฏิบัติงานที่บ้านแม้วดอยปุย วันที่ ๘ ที่บ้านแม้วดอยหนองหอย และวันที่ ๙ เป็นวันเรียนวันสุดท้าย รุ่งขึ้นแต่ละคนก็แยกกันไปประจำกลุ่มทั้ง ๑๑ กลุ่ม วันนี้ Mr. Gordon Young เป็นผู้บรรยายเป็นอังกฤษพากย์ อาจารย์บุญเลิศ เลียวประไพ แปลสรุปให้ฟังเป็นตอน ๆ พอประติดประต่อเอาความได้ว่า

"เมื่อ ๕–๖ ปีก่อน คณะของข้าพเจ้าหลายคน ได้เดินทางไปถึงหมู่บ้านชาวเขาแห่งหนึ่ง ตอนไปถึงพอดีมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งตาย จะด้วยเหตุอะไร

ไม่ทราบ ชาวเขาเหล่านั้นเชื่อว่าคณะของข้าพเจ้านำผีเข้ามาทำอันตรายเด็ก เพราะเขาอยู่กันทุกวันเด็กคนนี้ไม่เคยเป็นอะไร พอคณะของเราเข้ามาถึงก็เกิดเรื่อง เขาบังคับให้ข้าพเจ้านำผีตนนั้นออกจากหมู่บ้านเสียโดยเร็ว ขณะที่คุมเชิงกันอยู่ พวกชาวเขาต่างถือมีดถือปืนออกมารุมล้อมจะฆ่าพวกเราทั้ง ๗ คน แต่ในขณะนั้นเอง ข้าพเจ้าก็ฉุกคิดขึ้นมาได้ว่า จะเอาเหตุเอาผลอะไรกันไม่ได้แล้ว เพราะเขาฝังจิตฝังใจในเรื่องภูติผีกันมากกว่าสิ่งอื่น ข้าพเจ้าจึงขอให้เรียกผู้ใหญ่หรือหัวหน้าบ้านออกมาเจรจากันและให้พวกเราเตรียมพร้อมกันไว้ทุกคน หากว่าจะฆ่าเราก็ต้องยิงกันหน่อยละ แต่ที่สุดข้าพเจ้าเปลี่ยนกลยุทธใหม่มาเป็นว่า ข้าพเจ้าเป็นคนฆ่าเด็กคนนั้นเองเพราะขอเด็กถ่ายรูปเด็กไม่ยอมโมโหเลยฆ่าเสีย ข้าพเจ้าหันมาถามหัวหน้าบ้านว่า มีความสามารถเรียกผีได้ครั้งละกี่ตัว เขาตอบว่า ๑๐ ตัว ข้าพเจ้าได้ทีทับไปว่า ข้าพเจ้าสิเก่งกว่า เรียกได้ถึงหมื่นตัว พร้อมกันนั้นก็ชี้ออกไปข้างนอก...นั่นไงเห็นไหมล่ะ...ผี เอาซีถ้าใครจะฆ่าพวกเราก็ลอง ข้าพเจ้าก็จะทำลายทุกสิ่งทุกอย่างเสียให้วอดวาย คณะของเราก็เลยรอดตัวออกมาได้..."

มร. ยังกล่าวต่อไปว่า

"...แต่อย่างไรก็ดี เดี๋ยวนี้ชาวเขาเข้าใจแล้วว่า เราไม่ได้นำผีเข้ามาที่เป็นทั้งนี้ก็เพราะพวกตำรวจภูธรชายแดนเขาเอาใจใส่ เข้าไปสนิทสนมเป็นกันเองกับพวกชาวเขา เรื่องฝิ่นเขาก็รู้เหมือนกันว่าผิดกฎหมาย และเข้าใจดีว่าพวกเราไม่ได้มากำจัดฝิ่น หากเข้ามาตามที่รัฐบาลมอบหมายต่างหาก..."

"...นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ติดตามมาอีกร้อยแปด ซึ่งเกิดจากแนวความคิดของชาวเขาแตกต่างไปจากชาวเรา อันเป็นเพราะประเพณีและความเป็นอยู่ที่ไม่เหมือนกันนั่นเอง ความเฉลียวฉลาดของชาวเขาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ

หนังสือหนังหา หากเกิดจากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เขาอาจจะไม่มีปัญญาเขียนชื่อตัวเอง แต่เขาก็รู้ว่าอยู่กลางดงกลางป่าได้อย่างไร และคนที่เขาเทิดทูนนั้นไม่จำต้องเป็นคนรู้หนังสือดี อาจจะเป็นเพียงพรานผู้มีฝีมือเท่านั้นก็ได้ เมื่อสังเกตท่าทางของเขาจะดูเซื่องซึมน่าสงสาร แต่ความจริงแล้วเขามีผัสสะที่ไวมากทีเดียวเราจะต้องจำไว้ให้ดี... ซึ่งบางครั้งเจ้าความรู้สึกอันนั้น ดูจะไม่มีเหตุผลสำหรับเราเสียเลยก็ตาม... สิ่งที่เล็กน้อยสำหรับเราอาจเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเขาก็ได้... การจะพูดอะไรทำอะไร ต้องดูว่าเขาจะชอบหรือไม่ เขาอาจจะไม่ถืออย่างที่เราถือกัน ตัวอย่างเช่นการนั่งหรือการชี้นิ้วโวยวายข้ามหน้าข้ามตากันเป็นต้น... ถ้าเพียงแต่จะไปเยี่ยมเยียนเขาชั่วครั้งชั่วคราวก็ไม่เป็นปัญหา แต่นี่เราไปทำงาน จึงควรระวัง เพราะชาวเขามีหลายเผ่า ความนึกคิดจึงย่อมไม่เหมือนกันทั้งหมด บางเผ่าเราตลกเฮฮากับเขาได้ทุกเมื่อ บางเผ่าไม่ได้ บางเผ่าคุยเรื่องผู้หญิงยิงเรือได้ แต่บางเผ่าก็ไม่ได้... พวกมูเซอร์ แม้ว และลีซอ เป็นพวกที่หยิ่งในตนเองอย่างมาก ในบางครั้งเราจะเห็นว่าเขาทำอะไรดูตลกน่าขันแต่เขากลับเห็นว่าที่เขาทำเช่นนั้น... ดีแล้ว..."

"พวกชาวเขาเหล่านี้มีกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิตเหมือนกัน เขาหยิ่งในตนเองถือว่าตนก็มีศักดิ์ศรี เท่าที่ข้าพเจ้าลองศึกษาเปรียบเทียบดู ระหว่างชาวเขากับชาวไทยที่ยากจน ขาดการศึกษา ไปทำไร่ทำนาอยู่ในที่ไกลคมนาคม สังเกตเห็นว่า พวกเงี้ยวและคนเมือง ไม่มีความหยิ่งในศักดิ์ศรีเยี่ยงชาวเขา ไม่มีกฎแห่งการอยู่ร่วมกัน หากเกิดเรื่องตีกันทะเลาะเบาะแว้งกัน ก็ปล่อยปละละเลยไปเสีย ไม่ใส่ใจเอาเรื่องเอาราวต่อกัน เพราะกลัวการแก้แค้นซึ่งอาจจะเป็นเพราะนิสัยรักสงบ ไม่ห้าวหาญเป็นนักรบ เมื่อเกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้น จึงไม่รู้ว่าควรจะทำอย่างไร ผิดกับพวกชาวเขาซึ่งจากประวัติศาสตร์กล่าวว่าเป็นนักรบ

ที่องอาจ เมื่อเกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้นหัวหน้าบ้านจะสั่งให้กรรมการบ้าน (ทำหน้าที่คล้ายตำรวจ) ไปจับผู้กระทำผิดมาสอบสวนลงโทษให้ได้เหมือนกับพวกอินเดียนแดงในอเมริกา นี่ก็เป็นตัวอย่างที่ทำให้เราเข้าใจได้อย่างหนึ่งว่า ชาวเขาใช้ความกล้าของเขาอย่างไรบ้าง... โปรดคิดให้ดีว่า เขาก็มีสิ่งที่ควรชม นึกอยู่เสมอเถอะว่า ชีวิตของเขาน่าเรียนรู้ ในฐานะที่เขาเป็นคน ๆ หนึ่งที่เปรียบเสมือนญาติพี่น้องของเรา อย่าไปถือเลยว่า เรามีภูมิกำเนิดในถิ่นที่เจริญกว่า การดำเนินการจะต้องเป็นขั้น ๆ ไป แล้วท่านจะพบความสำเร็จ..."

"มีคนภายนอกอยู่มากเหมือนกัน หลงผิด ที่เห็นชาวเขาอ่อนโยนสุภาพ ต่อว่าเขายอมรับว่าเราเหนือกว่า ซึ่งความจริงแล้ว เขาอาจจะคิดว่าเขานั้นเหนือกว่าชาวเราก็ได้... ข้าพเจ้าเคยได้ยินชาวเขาพูดกันว่าเขาไม่ได้ต่ำต้อยกว่าคนเมืองเลย ดูง่าย ๆ ก็แล้วกันว่า เขาสามารถถ่ายลงมารดคนเมืองได้ในตอนเช้า ๆ เพราะเขาอยู่สูงกว่า จึงควรจะเจริญกว่า... เหนือกว่า หรือในการที่เราอยากจะลองมีเมียเป็นชาวเขาสักคน แล้วก็ได้ดังใจนึก นั่นก็มิใช่เพราะเขาผูกพันรักใคร่เราจริง ๆ มันเป็นเพราะเขาอยากจะทดลองดูเท่านั้น.... หากเขาถามเราว่าเคยฆ่าเสือหรือฆ่าคนมาบ้างไหม ถ้าเราตอบว่าไม่เคย เขาจะไม่นับถือเราเลย เช่นพวกล่าสัตว์อย่างเผ่าลีซอ หรือมูเซอร์ เราจะต้องตอบว่าเคยฆ่ามาแล้ว เขาถึงจะชอบ ผู้หญิงชาวเขาถึงกับบอกว่าเขาเต็มใจที่จะเป็นเมียข้าพเจ้า เพราะคิดว่าข้าพเจ้าเก่ง อย่างผู้หญิงอินเดียนแดงเหมือนกัน เขาจะคอยดูว่า เราเคยฆ่าเสือ ฆ่าหมี หรือฆ่าคนมาแล้วเท่าไร ไม่ได้ดูว่าเรามีปริญญาโทหรือปริญญาเอก ชาวเขาเคยถามเพื่อนข้าพเจ้าว่า เคยฆ่าคนมาบ้างไหม ข้าพเจ้ากลัวเขาจะตอบว่าไม่เคย ก็พยักพเยิดนัดแนะเป็นภาษาอังกฤษให้เขาทำมือทำไม้ว่าเคยเยอะแยะทีเดียว อีกคนหนึ่งถูกถามว่าเคยนอนกับ

ผู้หญิงไหม ข้าพเจ้าให้เขาบอกว่า...นับไม่ถ้วน...เพราะรู้ดีว่าในกรณีเช่นนี้ เราจะต้องแสดงความที่เหนือออกมา จะถ่อมตัวก็ไม่ได้ แต่กระนั้นก็ตามอย่าฝอยเสียจนเกินไป เขาจะไม่ชอบ... อะไร ๆ ก็แล้วแต่... มร. ยังสรุปตอนท้าย... ระวังวิสกี้ของชาวเขาหน่อย มันแรงเหลือเกิน... และก็... ผู้หญิงมูเซอร์... พวกนี้แข็งแรงกว่าคุณมาก" มร. ยังดักคอเราไว้ กลัวเราจะลอง เพราะเท่าที่รู้มา มร. ยัง ผู้เชี่ยวชาญกำพืดของชาวเขาเป็นอย่างดีผู้นี้ เคยมีเมียเป็นสาวมูเซอร์มาก่อนแล้ว

เมื่อได้ฟังท่านผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายบรรยายเรื่องชาวเขาเกือบทุกแง่ทุกมุมเช่นนี้ พวกเราก็ยิ่งอยากจะออกสำรวจเสียเร็ว ๆ หัวจิตหัวใจตอนนั้น อัดอั้นไปด้วยเรื่องของชาวเขา อยากจะเห็นภาพจริงของสังคมชาวเขาที่เคร่งประเพณี อยากเห็นพิธีรื่นเริงในแบบที่ซ้ำซาก และความเชื่อมั่นในลัทธิอย่างแน่นแฟ้นของแต่ละเผ่า และอยากไปให้ถึงลานสาวกอด ของเผ่าอีก้อ อย่างที่กรมตำรวจเอาภาพยนตร์มาฉายให้ดู แม้จะรู้ว่าชาวเขาเผ่านี้มีพิธีต้อนรับอาคันตุกะ ผู้มีเกียรติด้วยการเลี้ยงเนื้อหมาดำ นักสำรวจอย่างเราก็ไม่รังเกียจรังงอนอะไร

ระหว่างนั้นความคิดของผมซึมซาบไปตามเนื้อหาของหนังสือและคำบรรยายของท่านผู้รู้ทั้งหลายและทึกทักสอดรู้สอดเห็นไปอีกว่า พวกชาวเขาทั้งมวล เป็นชนกลุ่มน้อยที่กระจัดกระจายกันตั้งหลักแหล่งอยู่ตามที่สูงหรือบนภูเขาที่ครึ้มทึบด้วยป่าไม้ซึ่งเป็นเสมือนม่านอนารยธรรมปิดกั้นความสัมพันธ์ของชาวเรากับชาวเขาให้อยู่คนละโลก โลกของเขาเป็นโลกที่โดดเดี่ยว ขาดความเห็นอกเห็นใจจากอารยชน เขาอุดมไปด้วยความขาดแคลนเสียทั้งนั้น ขาดการศึกษาที่มีแบบมีแผนอย่างชาวเรา ไม่มีครูอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิ นอกเสียจากธรรมชาติที่สอนให้เอาตัวรอดได้ในภูมิประเทศเช่นนั้น อย่างจะเก่งกว่าเราก็

แต่เรื่องล่าสัตว์ ทำไร่ ทำนา ชั่วชีวิตคงสงบเงียบไม่มีปัญญาวุ่นวายอย่างเราเป็นแน่ และแล้วภาพพจน์ของชาวเขาที่ผมนึกเอาเองก็ค่อย ๆ เลือนหายไปทีละน้อย ๆ เมื่อมาทราบเอาภายหลังว่า คนขับแท๊กซี่ กรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมบางแห่งและช่างทำเข็มขัดในต่างจังหวัดและในกรุงเทพ ฯ ที่เราอาจจะเคยเห็นคุ้นหน้าตากันอยู่เสมอนั้น บางคนก็มีพื้นเพเดิมเป็นชาวเขาชาวดอยมาก่อน ทุกวันนี้ยิ่งจะมองไม่เห็น ความแตกต่าง ระหว่างชาวเรา เราชาวเขาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นหน้าตาท่าทางหรือเครื่องแต่งกาย ถ้าชาวเย้า ชาวแม้วแต่งตัวอย่างเรา ๆ เข้ามาเที่ยวกรุงเทพ ฯ ใครจะไปนึกว่าเป็นชาวเขาเพราะรูปร่าง เค้าหน้า ไม่ผิดเพี้ยนจากคนไทยแถวเยาวราช หรือสำเพ็งเลย หรือให้ชาวถิ่น ขมุหรือกะเหรี่ยงก็ได้ แต่งตัวเหมือนเรา ๆ เข้ามาอยู่รวมกันในที่แห่งหนึ่ง ถึงจะเดินกระทบไหล่กันไปมาก็ดูไม่ออกว่าใครเป็นใคร รูปร่างหน้าตาจะคล้ายคลึงกันหมดแล้ว ตัวผมเองเมื่อออกสำรวจนาน ๆ เข้าก็ชักละม้ายชาวเขาไปทุกวันเหมือนกัน ผมถ่ายภาพพวกลูกหลานชาวถิ่นไว้รูปหนึ่ง ในกลุ่มนั้นมีอยู่คนหนึ่ง ดูด้านข้างด้านหลังแล้วแทบช็อค นึกว่าผีหลอก มันเหมือนผมเอาเสียจริง ๆ เมื่อเดือนแรกชาวเย้าในเขตสำรวจ ก็จับกลุ่มจ้องหน้าตาผมจนผมอดรนทนไม่ได้ จึงถามดูว่ามองทำไม พอได้ยินคำตอบว่า เพราะหน้าผมเหมือนกับชาวเย้าคนหนึ่ง เขาบอกชื่อแซ่มาเสร็จสรรพ แต่ผมไม่ใส่ใจยังนึกฉุนอยู่ไม่หาย อะไรกันเดี๋ยวเหมือนพวกข่าถิ่น เดี๋ยวเหมือนเย้า ตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเป็นเผ่าไหนดี นึกเกลียดขี้หน้าตนเองที่ดันไปเหมือนเขาเข้าถ้าเป็นฝรั่งมังค่าก็ไปอย่างจะไม่นึกน้อยใจเลย

อย่างไรก็ตาม ผมนึกตัดอกตัดใจ ไหน ๆ ก็หลวมตัวมาจนบ้านนี้แล้วอย่าถอยกลับเลย รูปธรรมนามธรรมใครปั้นแต่งได้ มันเป็นโอกาสดีของผมแล้ว

ที่จะได้ศึกษาเรื่องชาวเขาให้แจ่มแจ้งเสียทีมัวแต่อ่านเรื่องของคนอื่นมานานแล้ว ลองเรียนจากของจริงบ้างเป็นไรมี ผมจึงชักชวนสมัครพรรคพวกให้กินนอนเสียที่บ้านชาวเขา ไม่ต้องแยกไปกางเต็นท์นอนต่างหาก จะได้เวลาว่างจากการปฏิบัติงาน สังเกตศึกษาได้อย่างใกล้ชิดเวลานาน ๆ จากการอยู่ร่วมบ้านกับพวกชาวเขา ผมก็คอยสังเกตสังกาอย่างถี่ถ้วน ตั้งแต่หัวจดเท้า ตั้งแต่ตื่นนอนเช้าไปจนเข้านอนเพื่อจะได้รู้ชีวิตประจำวันของเขา ยิ่งคลุกคลีอยู่นาน ๆ ก็ยิ่งนึกเสียใจ ที่ได้เห็นภาพชีวิตจริงของชาวเขาในปัจจุบันนี้ ไม่เหมือนที่เคยรู้เคยเห็นและเคยได้ยินจากคำบอกเล่าของใครมาเลย ความเป็นชาวเขาของเขาเดี๋ยวนี้ ก็เพียงแต่อาศัยตั้งหลักแหล่งทำกินบนดอยเท่านั้น แต่ก่อนนั้นชาวเขาเชื่อในภูติผีปีศาจ เขาผูกพันอยู่กับอำนาจของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง เดี๋ยวนี้ชาวเขาทั้งหลายเป็นชาวเขาพัฒนาไปเกือบหมด เจ้ายศเจ้าอย่าง และมีเล่ห์เหลี่ยม จนจะเกินผู้สอน ถ้าอยากจะถ่ายรูปแม้วที่ดอยปุย เอามาอวดคนกรุงเทพ ฯ สักรูปหนึ่ง บางทีต้องเสียค่าตอบแทน ๒ บาท น้ำมนต์ของหมอผีและยากลางบ้านอย่างที่ตาสีตาสา ชาวนาไทยยังใช้กันอยู่ ชาวเขาเลิกแล้ว เขาใช้ยาฝรั่ง บางคนเป็นอะไรนิด ๆ หน่อย ๆ ก็แต่ปวดท้องธรรมดาอยากจะหายเร็ว ๆ ขอให้หมอฉีดยาให้ เพราะรู้ว่าได้ฟรี

ล่ามประจำคณะสำรวจของผมคนหนึ่ง ชื่อนายจิ้ง แซ่ย่าง เมื่อมาทำงานใหม่ ๆ ยังไว้ผมเปียตามประเพณีของผู้ชายชาวแม้วแต่เดิมมา หลังจากขออนุญาตไปกินวอวันขึ้นปีใหม่ที่บ้านดอยหนองหอยเชียงใหม่ อาทิตย์หนึ่งจึงเข้ามาที่ศูนย์จังหวัดแพร่ผมเกือบจำไม่ได้ เพราะหนุ่มจิ้ง ตัดหางเปียออกเอาไว้ผมรองทรงนำเก๋เลยทีเดียว เขาบอกว่าเดี๋ยวนี้ชาวแม้วไม่ถือกันแล้ว พร้อมกับร้องเพลงที่ครูตำรวจภูธรชายแดนสอนมาว่า

"แม้วก็เปิ่นไทย เราชาวเหนือเชื้อไทยเรา หากินตาม
ไหล่เขาภูมิลำเนา เราเปิ่นชาวป่ำ เฮ้..."

ส่วนใจผมนั้นหดหู่ลงทุกวัน ๆ เสียดายนักเสียดายหนา เพราะคิดเลยไปถึงกาลเวลาข้างหน้า หากใครต้องการจะศึกษาวัฒนธรรมขนบประเพณีของชาวเขา ก็จะไม่พบอย่างที่เคยได้ยินได้ฟังกันมา ไม่รู้ว่าหนังสือที่เขียนไว้ผิดหรือถูกพิสูจน์ไม่ได้แล้ว กางกุ้งกางเกงเสื้อผ้าประจำเผ่านับวันจะลดน้อยลงไป กำลังหันมานุ่งกางเกงสากล เสื้อเชิ้ตกันเปิ่นแถวเพราะถูกกว่า และดูเก๋สวยงามดี เข้ามาท่องเที่ยวในเมืองได้ ไม่อายผู้อายคน ไม่รู้ว่าความหยิ่งในศักดิ์ศรีของชาวเขาอย่าง มร. ยัง ว่า หดหายไปไหน ถ้าผมไม่ได้มาเห็นด้วยตัวเองก็คงไม่รู้ว่า ชาวเขายุคพัฒนากับที่อ่านพบในหนังสือนั้นเปิ่นคนละยุคกัน ชาวเขาทุกวันนี้ เปิ่นชาวเขายุคใหม่ ฉลาดเฉลียว เล่ห์เหลี่ยมทันชาวเราจนน่าพิศวง ผมเคยเห็นพ่อค้าคนเมืองบางคนรับซื้อพริกจากพ่อค้าชาวเขา ทั้งกดราคาและขู่ตะคอกชาวเขา จนผมออกนึกสงสารฝ่ายพ่อค้าชาวเขาก็งก ๆ เงิ่น ๆ ยอมขายให้ จะถูกจะแพงช่างเถอะ ดีกว่าต้องขนเอากลับไป พอชาวเขาคล้อยหลังไปได้หน่อยพ่อค้าหน้าเลือดคนนั้นนึกกระหยิ่มยิ้มย่องหน้าบาน ลองเปิ่ดเข่งดู เห็นเข้าร้องไอ๊ย่าตามสัญชาติเดิม เพราะข้างบนนั้นมีพริกจริง ๆ ข้างล่างก็พริกเม็ดงามทีเดียว แต่พอถึงไส้กลางไม่ใช่พริกเสียแล้ว มันเปิ่นใบไม้ใบหญ้าอะไรก็ไม่รู้

ถ้าจะเล่าถึงความก้าวหน้าของชาวเขายุคนี้ ก็เห็นจะไม่จบง่ายนักหรอก เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ ก็เปิ่นพฤติการณ์ทันสมัยของชาวเขาอีกแบบหนึ่ง ตอนนั้นผมทำงานอยู่ที่ ต. บ่อเกลือใต้ อ. บัว จ. น่าน ชายแดนประเทศลาว คุณเรวัตร มหาวงศ์ ตำรวจภูธรชายแดนประจำคณะเรา และ ส.ต.อ. โต บ้องกัน

ชวน ร.ท. สมนัส รัตนาพต นายทหารแผนที่และผมไปเที่ยวสาว ๆ ชายแดน พ่อไก๊ด์ทั้งสองนำ ร.ท. สมนัสไปไว้บ้านหนึ่ง แล้วพาผมต่อไปอีกบ้านหนึ่ง กำชับกำชาให้วางใจได้ ปลอดภัยแน่ ดึก ๆ จะมารับไม่ต้องรีบร้อน ผมคุยกับแม่สาวได้หน่อยก็กลับ เพราะเธอไม่ช่างพูดเสียเลย เวลาพูดก็เสียงเบา ฟังไม่ถนัด และที่ร้ายที่สุด พอผมเอื้อมมือไปเขี่ยไส้ตะเกียงทีไร เธอสะดุ้งทุกที คงกลัวผมจะสะกิดสะเกาเอากระมัง น่าสงสาร ผมลาคู่สนทนาของผมกลับบ้านพัก แต่ยังไม่อยากนอน ก็เลยมานั่งร่วมวงคุยกันบ้านครูเสงี่ยม พบพวกแม้วพัฒนาการกลุ่มหนึ่งเห็นมาตั้งแต่เย็นยังไม่กลับ ในบรรดาพ่อแม้วทั้งหลายนั้นก็ดูกินเหล้ายากันเป็นสุขดี นอกจากอีกคนหนึ่งผลุดลุกผลุดนั่งไม่ติดที่ แล้วยังแอบชำเลืองดูหน้าผมบ่อย ๆ เหมือนอยากจะพูดอะไรด้วยแล้วก็ไม่กล้า ผมเองเริ่มร้อนตัวเหมือนกัน นึกว่าคราวนี้ หากมาหาว่าผมหน้าตาเหมือนแม้วที่ไหน เป็นได้วางมวยไทยกันละ แต่การณ์กลับเปลี่ยนไป เป็นถามถึง ร.ท. สมนัส ว่ากลับมาหรือยัง ผมว่ายัง เจ้านั่นหน้าจ๋อยลงถนัด ผมนึกสงสัยหันไปถามคนข้าง ๆ จึงได้รู้ว่าแม่สาวชายแดนที่ ร.ท. สมนัส ไปคุยด้วยนั้นเป็นคู่หมายของเขา เขาจะไปหาตั้งแต่เย็น ครูเสงี่ยมก็มาชวนกินเหล้าเสียก่อน พอค่ำหน่อยจะไปหา มีคนบอกว่า ร.ท. สมนัสไปก่อนแล้วอุตส่าห์นั่งรออยู่หลายชั่วโมง ยังไม่เห็นมา ยิ่งดึกยิ่งเศร้า กลัวคนรักจะเปลี่ยนใจ ผมเห็นหน้าเจ้าแม้วนักรักแล้วเลยง่วง กลับไปนอน รุ่งขึ้นเล่าให้พรรคพวกเขาฟัง แล้วเตรียมตัวกลับกองสนามที่จังหวัดแพร่ เรารอนแรม ขึ้นเขาลงห้วย ผ่านดงดิบ ก็ยังกระเซ้าเรื่องนี้กันมาตลอดทางถึง ๓ วันจึงพ้นป่าถึงทางรถ และนั่งรถอีกวันหนึ่งเต็ม ๆ จึงถึงกองสนาม พระเอกของเราบอกว่าไม่ยอมไปอีกแล้ว กว่าจะเดินทางไปถึงบ้านนางเอก เสืออาจคาบไปกินเสียก่อนที่จะได้พบหน้า และตั้งแต่คราวนั้นจนบ้านนี้ ผมยังไม่ได้

ข่าวคราวเรื่องรักสามเส้าเรื่องนี้อีกเลย ได้แต่นึกภาวนาอยู่เสมอให้เจ้าบ่าวชาวเขาและเจ้าสาวชายแดนคู่นั้นได้แต่งงานกันเถิด เพื่อว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวเรากับชาวเขาจะได้แน่นแฟ้นขึ้นอีก

แต่แม้ว่าความเป็นชาวเขาของชาวเขาเดี๋ยวนี้จะลดน้อยลงไปมากก็ตาม เราก็พอจะศึกษาสังคมทั่ว ๆ ไปของชาวเขาได้มากกว่าจะมุ่งศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีสำคัญ ๆ ซึ่งกำลังจะเลือนหายไปแล้ว การสำรวจครั้งนี้ของเราในแต่ละเขต ๆ ซึ่งปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศนั้น ต้องใช้เวลาเดินทางมากเพราะชาวเขาอยู่กระจัดกระจายกันในพื้นที่ทำกินเป็นกลุ่ม ๆ เป็นเผ่าบนดอยต่าง ๆ และบางครัวเรือนยังแยกออกไปทำกินอย่างโดดเดี่ยวในที่ไกล ๆ ห่างจากหมู่บ้านใหญ่ ทำให้รูปลักษณะของสังคมชาวเขาแตกต่างไปจากชาวเราที่อยู่ในเมือง หรือถิ่นแออัดหลายประการ หน่วยหลักของสังคมชาวเขายึดมั่นอยู่กับระบบเครือญาติและครอบครัวเหมือนกับสังคมของชาวเราที่ออกไปตั้งกลุ่มทำกินใหม่ในที่ไกลคมนาคม องค์ประกอบของสังคมแบบนี้ คำว่า "ส่วนรวม" มีความแค่เครือญาติและครอบครัวเท่านั้น ในครัวเรือน ๆ หนึ่ง ๆ เกือบจะไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกันเลย เพราะต่างมีผลิตผลที่ใช้ในการดำรงชีวิตเหมือนหรือคล้ายกัน แต่อย่างไรก็ตาม สังคมชาวเขาก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นบ้าง เพราะมีองค์การทางการเมืองเข้ามาควบคุม เช่น กรรมการบ้าน กรรมการพัฒนา และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งคัดเลือกมาจากพวกชาวเขาเอง เป็นต้น

จากการศึกษารูปลักษณะสังคม และประสบการณ์ในการสำรวจชาวเขาครั้งที่แล้ว ๆ มา รัฐบาลพอจะทราบถึงความต้องการของชาวเขา และได้จัดเตรียมการวางแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมของชาวเขาขึ้น เพื่อช่วยเหลือให้ถูกจุด เท่าที่สังเกตเห็น ชาวเขาส่วนมาก พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงทุกทุกสิ่ง

ทุกอย่าง แม้กระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีที่ถือปฏิบัติมาแต่เดิม ถ้าหากจะช่วยให้ฐานะความเป็นอยู่ของเขามีระดับดีขึ้น

ท่าทีและแนวความคิดของชาวเขาที่ได้ประสบมาเมื่อคราวสำรวจครั้งนั้นเห็นได้ว่ายังไม่มีความเอนเอียงเข้ากับลัทธิในทางการเมืองเลย เหตุดังนี้ เป็นเพราะเขาสนใจในบุคคลมากกว่าลัทธิการปกครองซึ่งลึกซึ้งเกินไปสำหรับชนชั้นเขา เขาไม่รู้หรอกว่าลัทธิประชาธิปไตยหรือลัทธิคอมมิวนิสต์สองลัทธินี้ ลัทธิไหนดีกว่ากัน เขารู้จักรักชอบเมืองไทย เพราะเหตุที่รัฐบาลอนุเคราะห์เกื้อกูลพวกเขาตลอดมา หาได้ใฝ่ฝันถึงลัทธิที่ไทยเรานับถือไม่ เมื่อหลายปีก่อนมีข่าวว่าพวกมูเซอร์แดงกลุ่มหนึ่งเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ได้อพยพออกจากเมืองไทยไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศลาว แล้วย้อนเข้ามาก่อกวนพวกมูเซอร์และพวกชาวเขาอื่น ๆ เป็นครั้งคราวตามบัญชาของคอมมิวนิสต์ แต่ในที่สุดก็เกิดแตกคอกันนัยว่าถูกหลอกลวงปอกลอกจนหมดเนื้อหมดตัวจึงกลับเข้ามาอยู่เมืองไทยอีกครั้งหนึ่งจนถึงปัจจุบันนี้ จากข่าวนี้หากพิเคราะห์ด้วยเหตุผลและข้อเท็จจริงจากการศึกษารูปลักษณะสังคมของพวกชาวเขาหรือประชาชนในที่ไกลคมนาคม เราจะเห็นได้ว่า การที่พวกมูเซอร์แดงกลุ่มนั้นเข้าไปเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ก็เป็นแต่เพียงพวกพ้องของบุคคลกลุ่มหนึ่งเท่านั้นเอง หาได้เลื่อมใสศรัทธาในลัทธิจนถึงถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ไม่ แต่บังเอิญเหลือเกินที่บุคคลกลุ่มนั้นเป็นคอมมิวนิสต์ ก็เลยกลายเป็นคอมมิวนิสต์กับเขาไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้เลยว่า เจ้าลัทธินั้นดีเลวอย่างไรก็เช่นเดียวกับชาวเขาอีกหลายเผ่าพันธุ์และหลายกลุ่มที่ยังอยู่เมืองไทยจำนวนค่อนล้านขณะนี้ รัก ชอบ และหลงเมืองไทยโดยไม่รู้เลยว่าเมืองไทยถือลัทธิอะไร หรือจะรู้ว่าเป็นประชาธิปไตย ก็คงไม่รู้หรอกว่าคืออะไรและจะเกี่ยวข้องกับเขาได้อย่างไร

สังคมชาวเขาทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นทุกวัน จนไม่น่าเชื่อ หากไม่ได้อยู่บนเขาเสียอย่างเดียวก็คงพออนุโลมให้เป็นชาวเมืองได้เหมือนกัน เมื่อเดือนที่ ๓ คณะของผมขึ้นไปสำรวจดอยขุนแฮด ซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวถิ่น หรือข่าถิน หรือไผ่ ได้เห็นบ้านเรือนของเขาสร้างด้วยไม้ไผ่ทั้งหลัง นอกจากหลังคาและเสาเท่านั้นที่เป็นคาและไม้เนื้อแข็ง ผมถามว่าทำไมไม่เปลี่ยนเป็นเรือนไม้จะได้ทนทานแข็งแรงดี ชาวถิ่นที่นั่นตอบว่า สร้างเรือนด้วยไม้ชนิดอื่นนอกจากไม้ไผ่ไม่ได้ ผิดประเพณี ผีเรือนไม่ชอบ ต่อนั้นมาอีกสิบวัน ผมไปขึ้นดอยหนึ่งชื่อดอยน้ำพิ เป็นชาวถิ่นอีกเหมือนกัน แต่ปลูกบ้านด้วยไม้ทั้งหลัง รูปทรงมิได้ผิดเพี้ยนจากบ้านของคนเมืองเลย ผมถามว่าไม่ผิดประเพณีหรือที่ปลูกแบบนี้ หากผีเรือนไม่ชอบแล้วจะทำอย่างไร ชาวถิ่นดอยน้ำพิหัวเราะแล้วตอบว่า เดี๋ยวนี้ผีเรือนผีป่าหนีหายไปหมดแล้ว เพราะเจ้านายมาเยี่ยมกันบ่อย ๆ ผีมันเกรงเจ้านายเลยเตลิดเปิดเปิงไปอยู่ที่ลึก ๆ ไม่มารบกวนอีกแล้ว คำตอบข้อนี้ก็ดูสมจริงกับทฤษฎี การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของวิชามานุษยวิทยาอยู่ว่า การที่ชาวถิ่นดอยขุนแฮดยังคงมีวัฒนธรรมในการปลูกบ้านด้วยไม้ไผ่ด้วยความเชื่อแบบดั้งเดิมอยู่ ก็เพราะไม่ได้มีการติดต่อกับสังคมอื่นหรือติดต่อไม่สม่ำเสมอ เหมือนชาวถิ่นที่ดอยน้ำพินั่นเอง เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ตัวผมเองเคยประสบมาหลายครั้งแล้ว เมื่อ ๓ ปีก่อนตอนที่เรียนหนังสืออยู่ก็หนหนึ่ง คราวนั้นผมติดตามคณะสำรวจของกรมศิลปากร ไปยังหมู่บ้านหลายแห่งในจังหวัดอุดรธานีและขอนแก่น ผมอยากจะศึกษาเรื่องวัฒนธรรมของชาวบ้านที่นั้น โดยที่รู้อยู่ว่าพวกเหล่านั้น เป็นพวกอพยพมาจากที่ต่าง ๆ ทั้งสิ้น อาทิจากจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลฯ และอื่น ๆ อีก ได้ไต่ถามดูก็ปรากฏว่า ชาวบ้านเหล่านั้นมีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ผิดแผกไปจากจังหวัดที่มาหลายอย่าง แต่เมื่อสอบดูกับ

ตำราและหนังสือที่เขียนโดยผู้รู้แล้ว ปรากฏว่าถูกต้องเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวจังหวัดนั้นจริง ๆ ซึ่งถ้าหากจะไปศึกษาดูในจังหวัดที่รวมของชนกลุ่มใหญ่จะไม่รู้เลยว่ามีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนั้นจริง ๆ เหตุผลข้อนี้จะพิสูจน์ให้เห็นจริงได้จากการศึกษาสังคมของพวกผีตองเหลือง ซึ่งดูเหมือนจะเป็นชาวเขาเผ่าเดียวที่มีความหนาแน่นของสมาชิกในสังคมต่ำเพราะอยู่รวมกันเป็นสังคมเล็ก ๆ อย่างโดดเดี่ยวไม่มีหลักแหล่งแน่นอน แต่ก่อนนั้นในเขตสำรวจของข้าพเจ้าเคยมีพวกนี้อาศัยอยู่ มาเดี๋ยวนี้ก็ไม่รู้ว่าเร่ร่อนไปอยู่ที่ไหนกันแล้ว พวกนี้เป็นชาวเขาเผ่าเดียวที่นับว่าเป็นพวกที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทุกชนิด เคยเป็นอยู่มาอย่างไร เดี๋ยวนี้ก็เช่นนั้น ไม่เคยมีการเพิ่มพูนทรัพยากรโดยการผลิตสิ่งหนึ่งสิ่งใด ยังคงมีวัฒนธรรมแบบเก็บรวบรวมจากธรรมชาติและล่าสัตว์เป็นอาหารเท่านั้น ไม่เหมือนกับสังคมชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เพราะชาวเขาเหล่านั้นยินดีต้อนรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทุกชนิด ทั้งทางด้านวัฒนธรรม และความเชื่อถือถ้าหากว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ จะทำให้ฐานะความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้น

การที่สังคมของชาวเขาเผ่าอื่นๆนอกจากผีตองเหลืองเปลี่ยนแปลงไปนั้นเราต้องยอมรับว่า มีสาเหตุมาจากการช่วยเหลือและติดต่อจากสังคมภายนอกซึ่งดำเนินการในรูปต่าง ๆ อาทิ ในรูปของการศึกษาหาความรู้ ในรูปของการเผยแพร่ศาสนาในรูปการค้าขายแลกเปลี่ยน และในรูปของการเมือง การเข้ามาสัมพันธ์กับชาวเขาในรูปต่าง ๆ นี้ แม้จุดประสงค์สุดยอดจะไม่เหมือนกันก็ตามแต่นโยบายของการดำเนินการเริ่มแรกคงเหมือนกันอยู่ กล่าวคือ ใช้ความช่วยเหลือเป็นบันไดไปสู่วิธีการที่กำหนดไว้ เพราะรู้อยู่แล้วว่าแรกทีเดียวชาวเขาจะไม่พอใจแต่เมื่อเห็นประโยชน์ที่ได้รับ ก็จะค่อยคล้อยตามไปในที่สุด และในสังคมแบบนี้หากทำให้เป็นที่เชื่อถือในครั้งแรก ๆ แล้ว ครั้งต่อ ๆ ไปก็จะยึดมั่น

จนถึงกับงมงาย จะปลูกฝังความคิดความอ่านอย่างไรก็ได้ ตัวอย่างพวกนี้เห็นผลมาจากพวกฝรั่งมิชชั่นนารี นั่นเอง

แต่ก่อนรัฐบาลเราก็ใช้วิธีการช่วยเหลือ เป็นบันไดเข้าถึงชาวเขาเหมือนกัน และผลที่ได้ก็ไม่เป็นที่น่าพึงพอใจนัก เพราะชาวเขากระจัดกระจายกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ ไม่สามารถช่วยเหลือโดยการบริจาคบริการโดยทั่วถึงกันได้ และประการที่สำคัญที่สุดคณะของเราไม่มีขันติ และความรู้ทางจิตวิทยาสังคมเทียบเท่ามิชชั่นนารีซึ่งอุทิศทั้งใจและกาย แล้วเพื่อศาสนาของเขาเพียงอย่างเดียว การช่วยเหลือที่แล้ว ๆ มานั้นเป็นการช่วยเหลือแบบเลือกสรร ช่วยเฉพาะเผ่าที่จะมีบทบาททางการเมืองเท่านั้น การณ์จึงไม่เป็นไปตามความมุ่งหมายเผ่าที่ได้รับการช่วยเหลือก็หยิ่งผยอง เห็นว่าตนเองมีความสำคัญถึงกับพูดออกมาว่า "เดี๋ยวนี้รัฐบาลต้องพึ่งเรา" ส่วนเผ่าที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือไปเห็นโปสเตอร์ที่แสดงภาพการช่วยเหลือ และทราบจากคำบอกเล่า ก็น้อยอกน้อยใจ บ่นรำพึงว่าฝนตกไม่ทั่วฟ้า

การช่วยเหลือแบบนี้เอง ทำให้เกิดผลเสียขึ้นอย่างมากมาย หากไม่เปลี่ยนวิธีเสียใหม่ จะสิ้นเปลืองงบประมาณของชาติไปกว่าเท่าที่ควร เพราะแต่นี้ต่อไปสังคมชาวเขาแต่ละเผ่าจะมีจำนวนสมาชิกหนาแน่นกว่าเดิมจากการโยกย้ายอพยพมาจากต่างประเทศ และแล้วการคาดหมายถึงประชากรชาวเขาในอนาคตก็จะได้ผลเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ไม่น่าพึงพอใจนัก เพราะนอกเหนือจากอัตราเกิดอัตราตายของชาวเขาที่อยู่ในเมืองไทยแล้ว ยังมีชาวเขาที่อพยพเข้ามาอยู่โดยสาเหตุต่าง ๆ กัน ซึ่งไม่สามารถจะประมาณจำนวนได้อีกด้วย จะลองยกสาเหตุการเข้ามาอยู่เมืองไทยของชาวเขาให้พิจารณาดูเป็นบางข้อดังนี้

๑. หลบหนีการเป็นทหารจากประเทศอื่น เช่นประเทศลาวเป็นต้น หากประเทศไทยเกณฑ์ชาวเขาเป็นทหารตามกฎเกณฑ์อย่างกวดขันเมื่อใด จำนวนชาวเขาในประเทศก็จะลดลงอีก

๒. การที่รัฐบาลเอาใจใส่ ห่วงใยในสภาพการดำรงชีวิตของชาวเขา จนเกือบจะพูดได้ว่า ชาวเขาเดี๋ยวนี้มีความเป็นอยู่ดีกว่าชาวไร่ชาวนาอย่างตาสีและผู้ใหญ่ลีมากนัก ก็เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ชาวเขาในเมืองไทย จะไปชักชวนให้ญาติพี่น้องต่างประเทศอพยพเข้ามาอยู่ เพราะเมืองไทยนี้ดี ใครใคร่ค้า...ค้าทองค้ามาค้า... การติดต่อขอเข้ามาอยู่ทำได้ไม่ยาก ชาวเขาบอกผมว่าเพียงแต่ไปติดต่อกับผู้ใหญ่บ้าน ให้ไปติดต่อที่อำเภออีกต่อหนึ่งก็เสร็จเรียบร้อย คนหนึ่ง ๆ ไม่กี่ร้อยบาทเท่านั้นเอง ผมตกใจเมื่อได้ยินชาวเขาพูดถึงสินบน และตกใจเมื่อคิดไปว่าอีกหน่อยเมืองไทยจะร้อนกว่านี้อีกมากมายเดี๋ยวนี้ภูเขาหัวโล้นเพิ่มจำนวนขึ้น ทางน้ำที่มีกำเนิดจากภูเขาแห้งขอด เวลาเดินในป่าที่มีต้นไม้บางตาและภูเขาโกร๋นเหมือนเดินอยู่กลางทุ่งร้อนเหลือเกิน

๓. ความอะลุ้มอล่วยของรัฐบาลที่ยังปล่อยให้ชาวเขาบางเผ่าคิดไปว่าอยู่เหนือกฎหมายไทย ทำให้ชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ที่ไม่มีบทบาททางการเมืองเกิดน้อยเนื้อต่ำใจ พวกลัวะ ขมุ และถิ่น เคยมาปรับทุกข์กับผมว่า ทำไมพวกแม้วพวกเย้า เขาจะไม่อยู่ดีกินดีเล่า ในเมื่อรัฐบาลก็เอาใจ ฝิ่นก็ปลูกได้ เขาทำอะไรกันก็ไม่ผิด ไม่เหมือนพวกเขาที่ต้องทำตามกฎหมายทุกอย่าง จะเผาป่าถากทางทำเป็นที่ทำกินก็ไม่ได้ รัฐบาลห้าม ต้องแอบเผาเอาเอง แต่ก็กำหนดเขตเอาไว้แน่นอน ไม่ให้มันลุกล้ำเกินเลยไปอย่างพวกแม้วพวกเย้า พึงแล้วสงสาร พวกนี้บางพวกถึงกับจะอพยพออกไปอยู่นอกเขต ในขณะที่พวกแม้ว

พวกเย้า กำลังอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยไม่ขาดระยะ เมื่อเดือนสำรวจเดือนสุดท้าย ตอนเดินทางกลับ ยังเห็นพวกเย้ากลุ่มหนึ่ง มีประมาณ ๘–๑๐ คน กำลังถางป่าทำไร่อยู่ บอกว่ามาดูลาดเลาไว้ก่อน แล้วจะอพยพตามกันมาอีกทั้งหมู่บ้าน ดอยนั้นจะดูเหมือนจะชื่อดอยปู่โว้ หรือดอยอะไรก็จำไม่ได้เสียแล้ว เมื่อเดินทางมาถึงตำบลนาไร่หลวงบ้านสองแคว ร.ท. บรรพต นิ่มรัตน์ บอกเรื่องนี้กับผู้ใหญ่บ้านสองแคว ผู้ใหญ่ดูตกใจมาก เมื่อรู้ว่าพวกเย้ามาอยู่เหนือน้ำ เพราะรู้กันอยู่แล้วว่า พวกเย้าชอบน้ำ และตอนไหนก็ไม่ชอบ ชอบอยู่ตอนต้นน้ำ หรือที่เรียกว่า ขุนน้ำเสียด้วย พอมาอยู่นาน ๆ เข้า ทางน้ำก็จะเปลี่ยนทางเดิน เพราะถูกเย้ากักไว้ใช้ในหมู่บ้าน พวกนี้ฉลาดมาก ใครที่เคยดูหนังเรื่องชาวเขาแล้ว จะเห็นว่าพวกเย้าสามารถใช้พลังน้ำตำข้าวด้วยครกกระเดื่องได้ นอกจากนี้ยังต่อเป็นรางหรือท่อไม้ไผ่รับน้ำเข้ามาใช้ถึงบ้านช่องอีกด้วย ปัญหาใหญ่ก็อยู่ที่คนที่อยู่ทางใต้น้ำ จะไม่มีน้ำอาบน้ำกินกันเหมือนเคย

ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวเขาเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่แก้เพียงให้ผ่านพ้นไปเป็นครั้งคราวเท่านั้น คนที่ไม่เคยเห็นภาพต้นไม้ถูกโค่นไม่เคยเห็นป่าถูกเผา คงไม่เชื่อกันหรอกว่า รัฐบาลไทยต้องรับผิดชอบจัดหางบประมาณเป็นจำนวนนับสิบ ๆ ล้านต่อปี เพื่อปลูกป่าไม้ทดแทนการทำลายป่าและปลูกพันธุ์ไม้เลื่อนลอยของชาวเขาและชาวเราบางกลุ่ม ส่วนการวางแผนพัฒนาชาวเขานั้นเพื่อจะให้บังเกิดผลสมบูรณ์ รัฐบาลจึงได้วางแผนการสำรวจชาวเขาตามหลักสากลขึ้นอย่างคราวที่แล้วการสำรวจแต่ละครั้ง ๆ ถึงแม้จะต้องใช้งบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมากก็ตาม ผลที่ได้รับย่อมคุ้มค่าเพราะการช่วยเหลือชาวเขานั้น หากจะว่ากันตามจริงก็คือการช่วยเหลือชาวเรานั่นเอง กล่าว

คือชาวเขาจะหันมานิยมชมชอบคนไทย ความปลอดภัยทางชายแดนจะมากขึ้น และเมื่อชาวเขามีการศึกษาดี ก็เป็นการยากยิ่งนักที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะมาชักจูงให้ป่ายเบนความนิยมไปได้

แต่นั่นแหละครับชาวเขาเดี๋ยวนี้ก็นับวันจะฉลาดเฉลียวยิ่งขึ้น ต้องคอยเอาอกเอาใจกันอยู่เสมอ ถ้าปีนี้มีใครไปสำรวจอีกสักครั้ง ลองเก็บมาเล่าสู่กันฟังคงจะเห็นกันได้ว่าชาวเขาปีนี้ มีเหลี่ยมคูแปลก ๆ ใหม่ ๆ ล้ำลึกกว่าปีกลายนี้เป็นแน่ทีเดียว.

อากาศ

พระพุทธเจ้านอกจากพระองค์ทรงเป็นศาสดาเอกของโลกทางศาสนาแล้ว พระองค์ยังทรงเป็นนักปรัชญาเอกของโลกทางวิทยาศาสตร์ ได้ทรงตรัสว่า โลกเรานี้ประกอบด้วยองค์ธาตุใหญ่ ๆ สี่ชนิดคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งมีชีวิต หากขาดองค์ธาตุหนึ่งธาตุใดสิ่งมีชีวิตก็หาเกิดขึ้นได้ไม่ บัดนี้ มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์มีปัญญากำลังแปรผันองค์ธาตุทั้งสี่และเป็นไปในทางที่ไม่ดีมากกว่าทางที่ดี ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อการดำรงชีวิตของสัตว์โลกทั้งหลายบนพื้นโลกนี้ ทั้งนี้ สาเหตุเนื่องจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือแกล้งไม่รู้ของมนุษย์เรา องค์ธาตุทั้งสี่แจงได้ดังนี้ ดิน ได้แก่ สารประกอบอินทรีย์และอนินทรีย์ทั้งหลายในแผ่นดิน น้ำ ได้แก่ น้ำในทะเล มหาสมุทร บึง บ่อ ลม ได้แก่ อากาศที่เราหายใจ ประกอบด้วยธาตุและสารประกอบหลายชนิด เช่น อ๊อกซิเจน คาร์บอนไดอ๊อกไซด์ ไนโตรเจน และอื่น ๆ ส่วนไฟ ได้แก่ แสงแดด ซึ่งให้พลังงานแก่โลก ในที่นี้จะขอกล่าวถึงแต่เรื่องลมหรืออากาศ

เมื่อประมาณสามพันล้านปีมานี้ บรรยากาศประกอบด้วย ไนโตรเจน แอมโมเนีย ไฮโดรเจน คาร์บอนไดอ๊อกไซด์ มีเทน คลอรีน ไฮโดรเจนซัลไฟด์

และแก๊สอื่น ๆ รวมทั้งไอน้ำแต่ยังไม่มีอ๊อกซิเจน แก๊สต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นส่วนมากเป็นพิษต่อสิ่งมีชีวิตในปัจจุบันนี้ จากการวิจัยและสันนิษฐานจากแก๊สที่พลุ่งขึ้นมาจากภูเขาไฟดังกล่าวมาแล้วเนื่องจากยังไม่มีอ๊อกซิเจน จึงไม่มีชั้นของโอโซนในบรรยากาศชั้นสูง (อ๊อกซิเจนทำปฏิกิริยากับรังสีช่วงคลื่นสั้นทำให้เกิดแก๊สเรียกโอโซน โอโซนนี้เป็นตัวกักเก็บรังสีอุลตราไวโอเลท) ทำให้รังสีนี้ผ่านทะลุมายังโลกได้เต็มที่ ซึ่งถ้ามากเช่นนี้ก็จะสามารถฆ่าสิ่งมีชีวิตได้ แต่รังสีอุลตราไวโอเลทนี่แหละเป็นตัวที่ทำให้เกิดอ๊อกซิเจนขึ้นโดยยิงโมเลกุลของน้ำซึ่งลอยอยู่ในบรรยากาศในสภาพของไอน้ำ ทำให้เกิดอ๊อกซิเจนขึ้น เพราะน้ำประกอบด้วยอ๊อกซิเจนและไฮโดรเจน เมื่ออ๊อกซิเจนเกิดขึ้นโอโซนก็เกิดขึ้นได้และรังสีอุลตราไวโอเลทก็ส่องลงมายังพื้นโลกได้ เพียงจำนวนน้อยเมื่อกระทบพื้นน้ำในมหาสมุทรก่อให้เกิดการวิวัฒนาการของอินทรีย์เคมี เช่น เกิดกรดแอมิโน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิต ทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตเซลล์เดียวขึ้นในน้ำและใช้น้ำเป็นตัวป้องกันและพยุงตัว เป็นพวกเดียวกับยีสต์ที่ใช้หมักทำเหล้า และได้พลังงานจากปฏิกิริยาเคมีในตัวเองโดยไม่ใช้อ๊อกซิเจน และต่อมาก็วิวัฒนาการเกิดขึ้นเป็นแพลงตอนพืช คือพืชเซลล์เดียวเล็ก ๆ ในน้ำ พืชเหล่านี้สังเคราะห์แสงเพื่อการเจริญเติบโตโดยใช้น้ำกับคาร์บอนไดอ๊อกไซด์ จากนั้นพืชก็วิวัฒนาการจนเป็นพืชชั้นสูง การสังเคราะห์แสงของพืชให้อ๊อกซิเจนแก่บรรยากาศ เมื่ออ๊อกซิเจนเพิ่มมากขึ้น สัตว์ก็เกิดขึ้นได้ สัตว์พวกแรกเป็นสัตว์กินพืชใช้อ๊อกซิเจนหายใจเพื่อเกิดพลังงาน ต่อมาเมื่อพืชและสัตว์ตายลงสารประกอบจำพวกคาร์บอน อ๊อกซิเจน ไฮโดรเจน ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสัตว์และพืชทับถมกัน บางส่วนก็ถูกแยกสลายไปโดยแบคทีเรีย แต่บางส่วนถูกทับถมกันไปนาน ๆ ก็จะกลายเป็นน้ำมันปิโตรเลียม ซึ่งมีอยู่ปริมาณมากในสมัย

โบราณ นี่เป็นจุดสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าอ๊อกซิเจนที่พืชให้แก่บรรยากาศในระยะที่มันยังมีชีวิตอยู่ ก็ยังคงมีอยู่ต่อไปไม่ได้ถูกใช้ในการย่อยสลายของแบคทีเรีย

ต่อมาเมื่อเกิดคนขึ้นและมีการวิวัฒนาการของคน โดยมีปัญญาที่จะขุดปิโตรเลียมขึ้นมาใช้ เมื่อปิโตรเลียมถูกใช้ก็ต้องใช้อ๊อกซิเจนเป็นตัวทำให้เกิดการสันดาปเพื่อให้เกิดพลังงานขึ้น ฉะนั้น อ๊อกซิเจนที่ถูกสะสมไว้ในอากาศก็ค่อย ๆ หมดไป เมื่อปิโตรเลียมถูกใช้หมดอ๊อกซิเจนก็จะถูกใช้ไปเกือบหมดด้วย เหลือแต่อ๊อกซิเจนที่ได้จากการสังเคราะห์แสงของพืช ในเวลากลางวันเท่านั้น และการหมดของอ๊อกซิเจนก็จะมีผลกระทบกระเทือนต่อการดำรงชีวิตของสัตว์โลก ซึ่งก็คงจะเกิดขึ้นในอนาคตอันไม่ไกลก็ใกล้นี้ ถ้าคนยังไม่คิดจะหาทางแก้ปัญหานี้และยังทำลายพืชน้ำและพืชบกอยู่เช่นนี้

จะเห็นได้ว่าทั้งหมดที่กล่าวมานี้อุปมาดั่งโลกเสมือนธนาคารพืชฝากเงินซึ่งได้แก่อ๊อกซิเจนไว้ในอากาศเป็นจำนวนมาก พอคนเกิดขึ้นมาและก็เบิกออกมาใช้อย่างรวดเร็ว พอธนาคารไม่มีเงินหรืออ๊อกซิเจนเข้า คนก็ไม่มีอากาศหายใจ และในตอนนั้นเงินก็คงจะซื้ออากาศไม่ได้ด้วยทำให้อากาศคือพระเจ้าแทนเงิน

"เรื่องนี้เขียนขึ้นเพื่อเป็นคำไว้อาลัยแก่บิดาของภรรยาผู้เขียน ขอให้วิญญาณของท่านที่ผู้เขียนเคารพยิ่งจงไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพ เทอญ".

เปี่ยมศักดิ์ เมนะเศวต
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยแห่งรัฐวอชิงตัน สหรัฐอเมริกา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ นครหลวงกรุงเทพธนบุรี
นางสนิธวรรณ บุณยศิริพันธุ์ เจ้าของผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๕